ÜSKÜDAR BALABAN TEKKESİ

Bedri Mermutlu - Belgin Bolu - İsmail Büyükseçgin

ÜSKÜDAR BELEDİYESİ

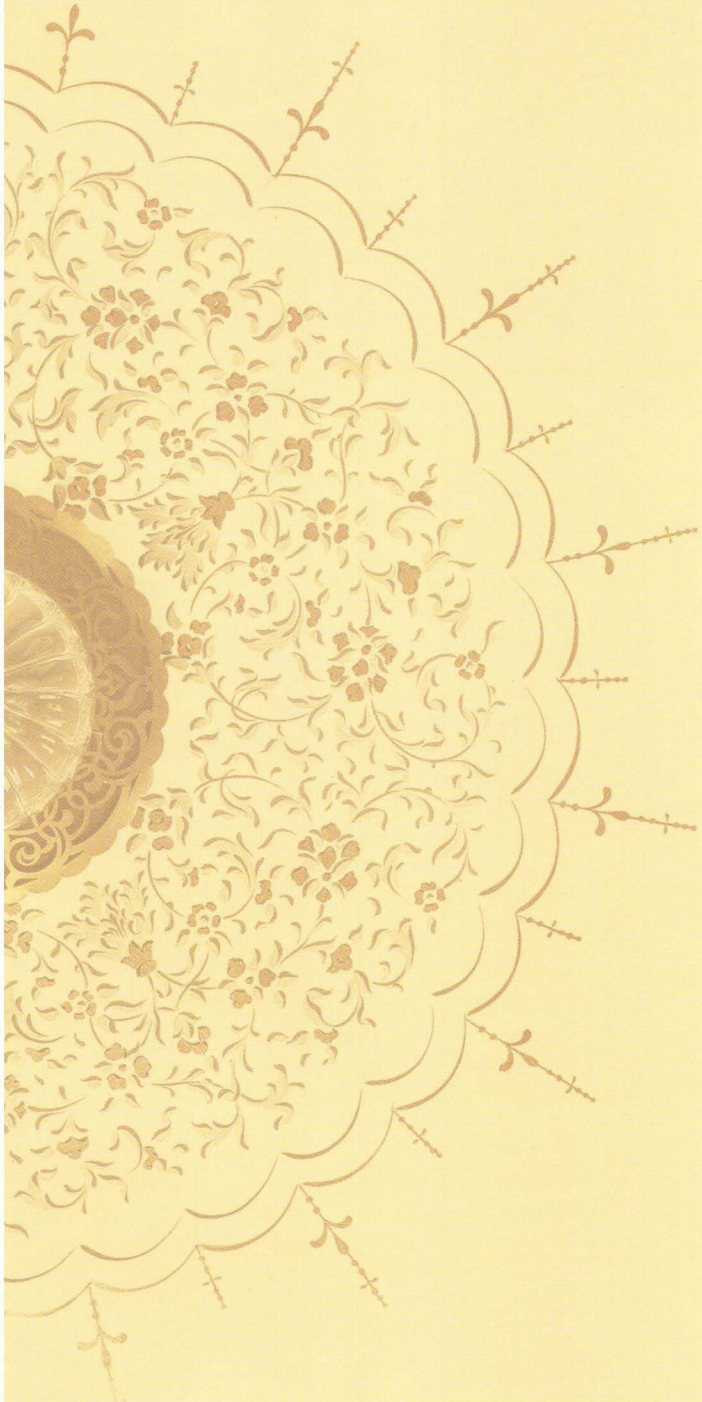

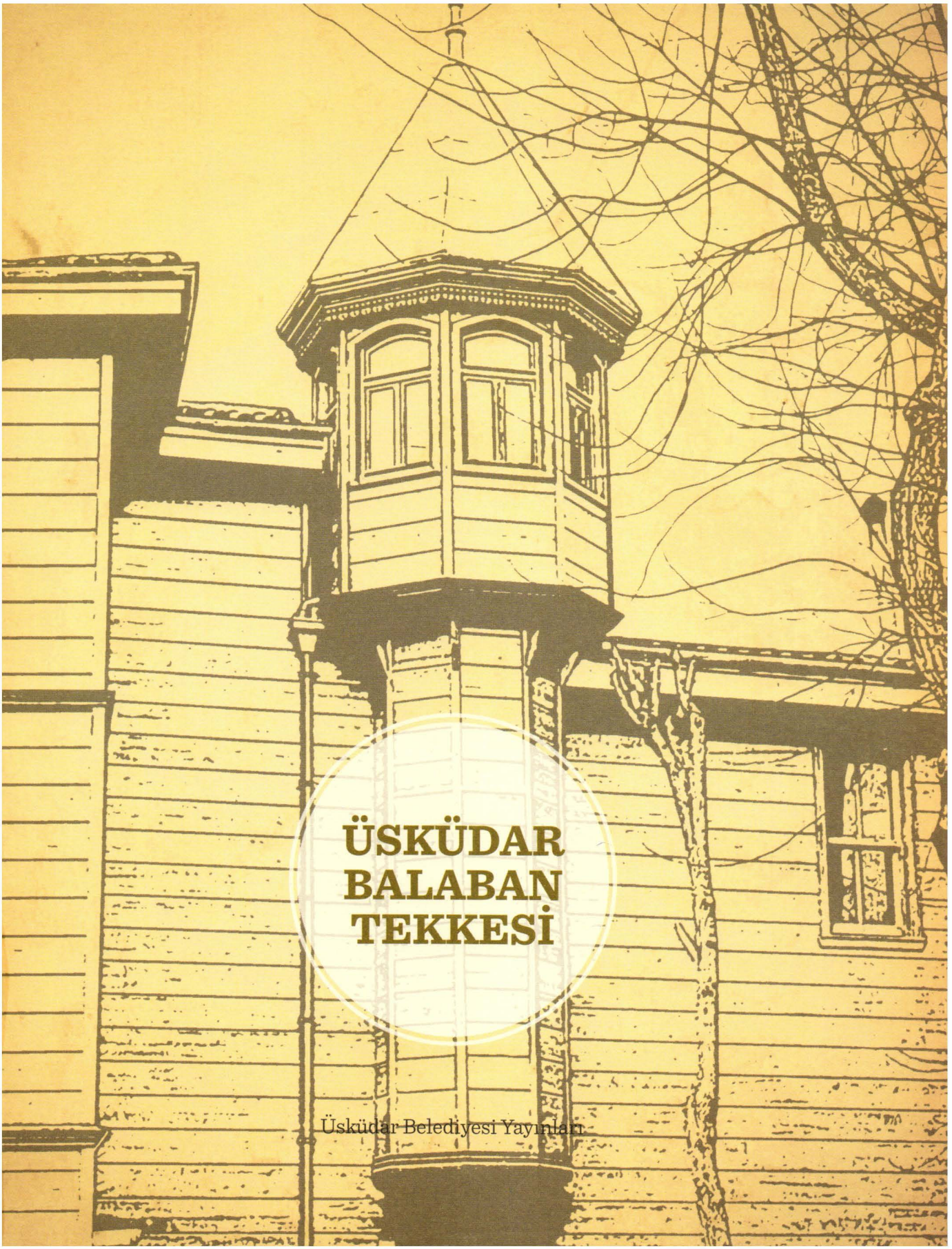

ÜSKÜDAR BALABAN TEKKESİ

Üsküdar Belediyesi Yayınları

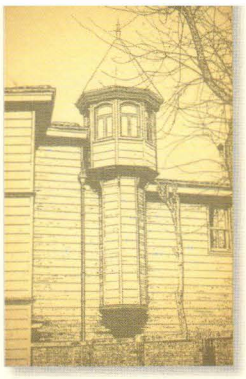

ÜSKÜDAR BALABAN TEKKESİ

Üsküdar Belediye Başkanlığı
Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü
Kültür Yayın No: 25

Üsküdar Belediyesi Adına
Hilmi Türkmen
Belediye Başkanı

Yayın Koordinatörü
Dr. Zeki Bıyık

Genel Yayın Yönetmeni
Mehmet Mazak

Tashih
Korkut Özelsü

Tasarım / Uygulama
Kırmızı Beyaz Tanıtım

Baskı / Cilt
Ege Reklam Basım Sanatları San. Tic. Ltd. Şti.
Esatpaşa Mah. Ziyapaşa Cad. No: 4 Ataşehir / İstanbul
Tel: 0216 470 44 70 Faks: 0216 472 84 05
www.egebasim.com.tr

ISBN
978-605-84934-0-7

Üsküdar Belediyesi
Hakimiyet-i Milliye Cad. Atlas Çıkmazı
No: 35 Üsküdar/İstanbul
Tel: 0216 531 30 00 Faks: 0216 531 32 25
www.uskudar.bel.tr

Kasım 2014
İstanbul

İÇİNDEKİLER

Sunuş 5

Önsöz 9

Giriş 13

Tarihsel Süreci İçinde Üsküdar Balaban Tekkesi 21

Balaban Tekkesi Şeyhleri 33

Balaban Tekkesi'nin Yanması ve Yeniden İnşası 51

Balaban Tekkesi Haziresi 63

Balaban Tekkesi Restorasyonu ve Mimarisi 79

Balaban Tekkesi'nin Günümüzdeki İşlevi 95

Kaynakça 102

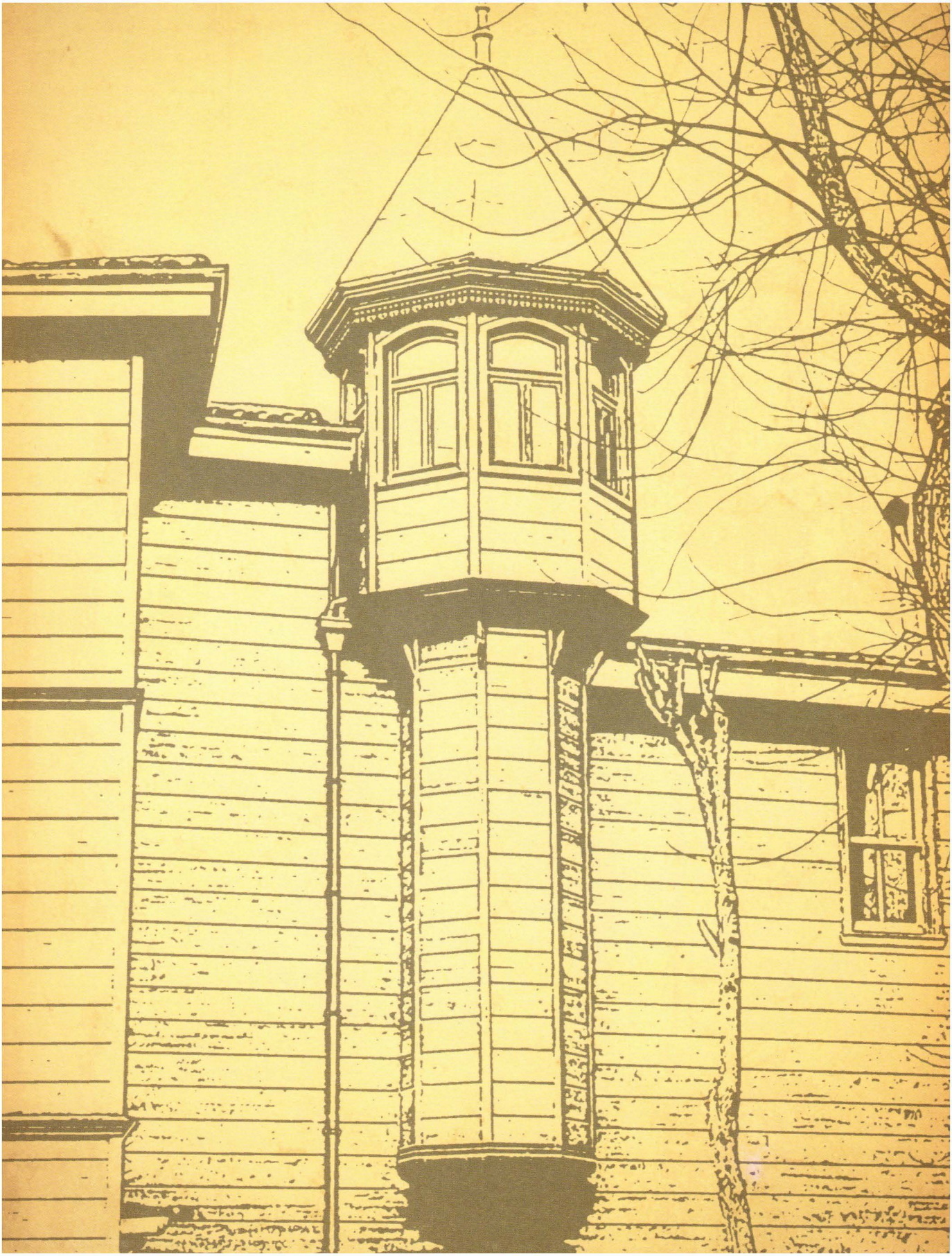

SUNUŞ

Üsküdar, tarih boyunca Boğaz'ın karşısından seyrettiği Sur İçi İstanbul'unun tüm karmaşasından uzak, kendi hayatını kendi seyri içerisinde yaşamıştır. Sosyal müesseseleri, günlük hayata dair gelenekleri, özel günleri idrak biçimi, tekke ve camiye ait kültürel uygulamaları kendine mahsus olarak şekillenmiştir. Bu hâliyle Üsküdar, sadece kendi halkının değil tüm İstanbul'un hatta İstanbul'u düşünen, onda var olmak isteyen her insanın, fikrin, sanatın gözdesi olmuştur. Kendisine ait ekoller oluşturup bunları medeniyetimize armağan etmiş bir tarih ve kültür şehridir Üsküdar. Bu sebeple biz Üsküdar'a hizmet gayesi ile yola çıkmış olanlar, yapacaklarımızın sadece Üsküdar için değil, topyekûn kültürümüz için önemli olduğunu bilerek hareket etmek durumundayız. Özellikle kültür-sanat alanında Üsküdar'da ortaya konulan çalışma ve ürünlerin birer model olacağı bilincinin sorumluluğuyla hareket etmeye çalışıyoruz.

Tıpkı diğer müesseseler gibi tekkelerin de Osmanlı kimliğini kazandıkları yerlerin başında yine Üsküdar'ın geldiğine kuşku yoktur. Başında artık "eski" sıfatını kullanmak mecburiyetinde olduğumuz "İstanbul Beyefendisi", "İstanbul Hanımefendisi" nezaket ve zarafetinin tarifi her köşesinde bir tekkenin bulunduğu ve sokaklarında tekke kültürünün buram buram tüttüğü Üsküdar mahallelerindeki insanların birbirlerine gösterdikleri incelikli davranışlar üzerinden gelişmiştir.

6 ÜSKÜDAR BALABAN TEKKESİ

Birer kültür, sanat ve eğitim yuvası olan tekkeler tarihe karışmış, bu tekke kültüründen gelen insanlar birer birer başka bir dünyaya sırlanmış olsalar bile Üsküdar, eski sokak ve eski mekânlarında bu vazifeyi yaşatarak güzelliklerin kaynağı olmaya devam edecektir.

İşte Balaban Tekkesi Kültür Evi de Üsküdar Belediyemiz bünyesinde Üsküdar'ın manevi kültürünü omuzlayarak geçmişten gelen güzelliklerin ortaya çıkmasına vesile olan seçkin mekânlardan biri olarak Üsküdarlılara yeniden kucağını açmıştır. Dersler, sohbetler, sergiler ve konserler ile ruhundan sımsıcak nefesler üflüyor ruhumuza... Geçmiş Üsküdar tarihinde olduğu gibi arifane sohbetleriyle, gönül okşayan nağmeleriyle ve süzülen sanat damlalarıyla ruhlarımızı arındırıyor, içimizi aydınlatıyor. Gelenekli sanatları hem öğreterek hem sergileyerek arzulayanlara ulaştırıyor ve böylece onların gönül süslemesinde bir desen oluveriyor.

Yeniden imar edip imkânlarını zenginleştirerek başta Üsküdarlılar olmak üzere tüm İstanbullulara hizmet vermesi için çabaladığımız Balaban Tekkesi Kültür Evi, ona geleni hoşlukla karşılayacak ve bir kere geleni de müdavimi yapmadan bırakmayacaktır.

Başta tekkenin kurucusu Balaban Ahmet Baba ve tekkenin ikinci bânisi Âşir Efendi olmak üzere, Balaban Tekkesi'nin bugünlere gelmesine sebep ve vesile olanlara sonsuz teşekkürler... Her birinin ruhları şad olsun. Onlar bu mekâna ait görevlerini yaptılar; Üsküdar'ımızın incisi bu kutlu mekânı yaşatmanın onurlu görevi ise şimdi biz Üsküdarlıların omuzlarında.

Saygılarımla...

Hilmi TÜRKMEN
Üsküdar Belediye Başkanı

ÖNSÖZ

Gelişigüzel olarak, insanlardan İstanbul kelimesini duydukları anda akıllarına ilk gelen şeyleri söylemelerini istesek çoğunluğun ilk üç cevabını Üsküdar, Kız Kulesi ve Boğaziçi oluşturacaktır. Anne elinin yumuşaklığıyla alnımızı okşayan Üsküdar, efsanelerin yuvası ve güzel gözlerin rüyası Kız Kulesi, kederlerin rüzgâra ve akıntıya gark olup gittiği Boğaziçi...

Balaban Tekkesi; Boğaziçi kıyısında, Kız Kulesi'ne komşu, Üsküdar'ın kalbinde asil bir İstanbullu. Asil ama garip... Tıpkı çevresinde saklı bir avuç gerçek İstanbullu gibi köşesine çekilmiş, suskun. Çevresini sarmış hoyrat ellerin kendisini daha fazla incitmelerinden çekiniyor ve hatıralara sığınarak yaşıyor.

Kendisine yaklaşıp sevgiyle dokunmaya çalışan dostlar bulunca onların hayal dünyasına bir pencere açıp keyifli bir Üsküdar manzarasının içinden tarihe bir yolculuk sunuyor, bütün gerçeklerini anlatıyor onlara... Hemen önü Balaban İskelesi olduğu zamanlarda Boğaz'ın dalgaları eteklerini ıslatmaktayken duvarına çıkmış balık tutan Uncular esnafıyla bugünlerde yeniden kucaklaşmanın sevincini yaşıyor.

Bugünlerde içi kıpır kıpır. Talebi olanlara eski İstanbul'u, eski Üsküdar'ı anlatmaya hevesli. Çeyizindeki babaannesinden kalma kanaviçeleri çıkarıp örtmüş masaya, gelenlerin gözlerine nur olsun diye. Dedesinden, atasından, hocasından ne duymuş ise anlatıyor gelenlere. Örfü, âdeti, kültürü ne ise ikram ediyor dostluk talep edenlere. Dostlarını, Üsküdarlı olmaya; Üsküdar'ı, Üsküdar içinden İstanbul'u tanımaya çağırıyor. Size de sesleniyor, "Buyurun içeri..." diye.

Balaban Tekkesi, İstanbul sevgisini rüzgârlı bir Boğaz havasında yeniden yaşamanın, Üsküdar'ın köklü geleneğini içine sindirmenin doğru adresi olsa gerek. Üsküdar'da Boğaz kenarının muhteşem manzaralı ahşap konaklarından biri olan bu güzel mekân, hep yaşamayı hayal ettiğimiz iç içe güzellikler bütünü. Bu mekânın varlığı yüzyıllar kadar eski. Belli ki geldiği yol çok uzun. Ama artık içimizi aydınlatan bir sevinç var ki büyüklerin gayretleriyle bu köklü mekân tekrar ayakta... Üstelik son derece bakımlı ve güzel.

Üsküdar Belediyesi çatısı altında devam eden faaliyetlerin yolu, bu mistik atmosferi tekrar hayatla buluşturmaya yönelince bu mekân çevresinde var olan ve ortaya çıkan güzellikleri bir kitapçıkla anlatmanın lüzumu ortaya çıktı. Bu çalışmanın ortaya çıkmasını sağlayan başta Üsküdar Belediye Başkanımız Sayın Hilmi Türkmen olmak üzere Başkan Yardımcımız Zeki Bıyık, Kültür Müdürümüz Mehmet Mazak; bilgi, görgü ve tecrübelerini bizimle paylaşan saygıdeğer Necdet İşli, Prof. Dr. Abdürrezzak Tek, Ramazan Kızılkaya, Süleyman Bilgin ve Ali Ulvi Mıhoğlu beylere özellikle müteşekkiriz.

Elinizdeki bu kitabı hazırlamanın bir gayesi de, ülkemizde benzer durumda bulunan ve tarihin tozlu koridorlarına atılıp unutulmaya bırakılmış nice önemli tarihî mekânların araştırılmasına ve bu tarihî mekânların o bölgedeki insanlara tanıtılmasına örnek teşkil etmesidir. Sadece bunu başarabilmek bile bizim için bir mutluluk olacaktır.

Şu anda geleneksel sanatlardan musikiye, konferanslardan sohbet akşamlarına kadar birçok faaliyetin yapıldığı bir butik kültür merkezi olan Balaban Tekkesi, pek çok sayıda sanatseverin uğrak yeridir.

Bu heyecanı uyandıranlara şükran ile...

Belgin BOLU

DOĞANCILAR
CADDESİ

GİRİŞ

Üsküdar'ın yüzyıllar boyunca kültürel anlamda çok önemli bir yere sahip olduğu herkesçe bilinen bir gerçektir. Bir medeniyet şehri olan İstanbul'un kültürel hayatında ayrı bir yere sahip olan ve bunu heyecanla devam ettiren Üsküdar'da yaşamak insana huzur veren bir ayrıcalıktır. Bu huzuru insanlara bahşeden, Üsküdar'da yaşayan büyük ilim ve sanat adamlarının yanı sıra bu şirin ilçeye damgasını vurmuş tarihî mekânlardır.

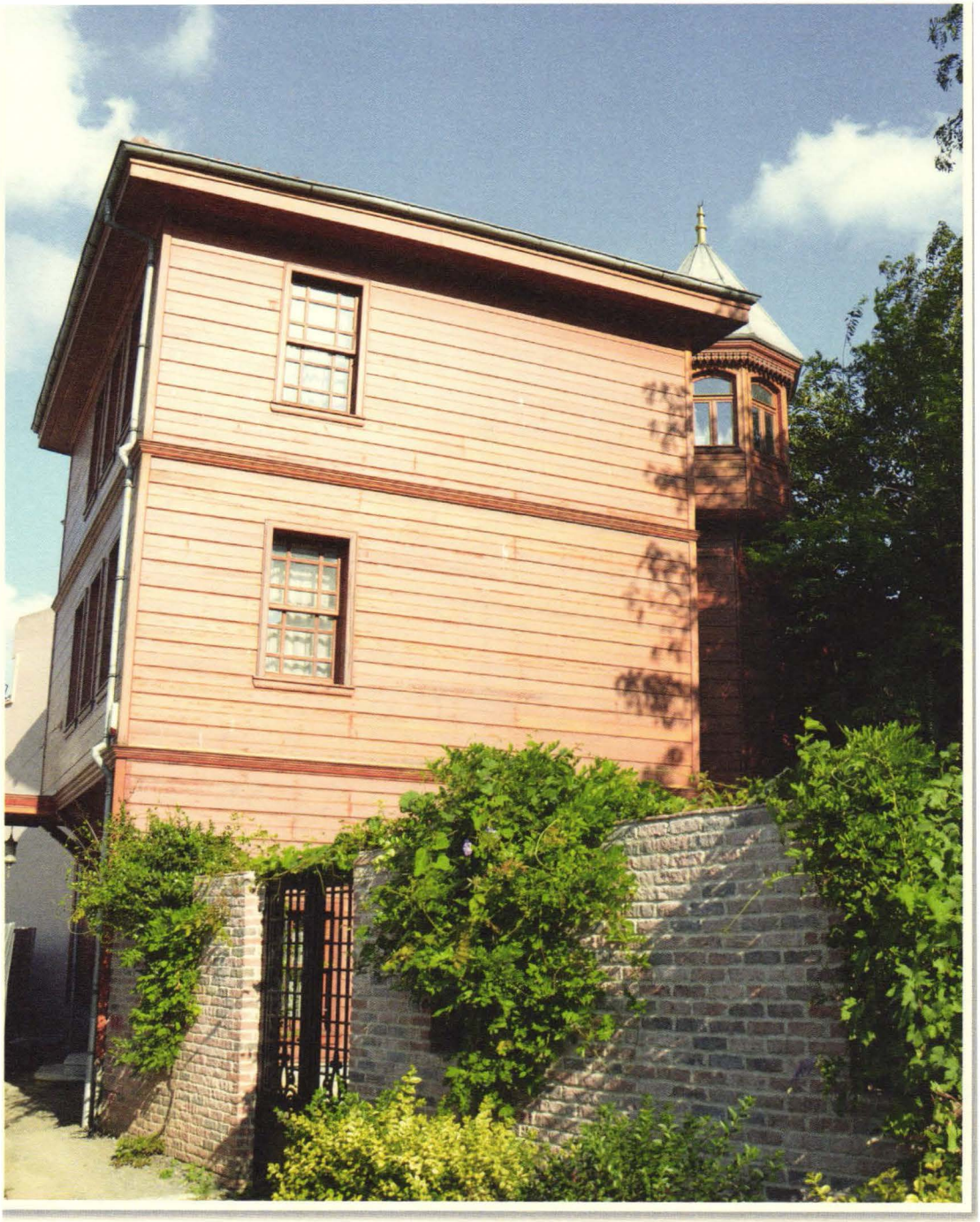

16 ÜSKÜDAR BALABAN TEKKESİ

Mimarî ve tarihî kimliğiyle Balaban Tekkesi de bu müstesna mekânlardan biridir. Konumu itibarıyla Gülnûş Valide Sultan Camii'nin (Yeni Cami) güneyinde yer alan tekke, Mimar Sinan Mahallesi'nde, Şemsipaşa ve Doğancılar caddelerinin Keresteciler Sokağı ile birleştiği yerde bulunmaktadır.

Kâbe toprağı olarak bilinen Üsküdar, aynı zamanda içinde yaşayan ve yatan maneviyat büyükleriyle daima ruhanî bir iklimin şehri olmuştur. Her köşede geçmiş zaman maneviyat adamlarının hissedilen nazarları Üsküdar'ı ruhanî bir şefkatin sıcaklığıyla kucaklar. Bu manevi iklimin kapısını aralayan mekânlardan biri olarak da Balaban Tekkesi karşımıza çıkmaktadır.

Üsküdar'ın merkezinde yer alan tekkenin harcı 1630'lu yıllarda, yani yaklaşık dört asır önce karılmıştır. Mekân, 2000'li yıllarda tarih sahnesinden silinmeye yüz tutmuş ve tekkede sadece az sayıdaki mezar taşları kalmıştı. Bu durum karşısında Üsküdar Belediyesi, yapının özgün mimarîsine uygun olarak yeniden ihyasına karar vererek gerekli çalışmaları başlattı. Tekkenin araştırma kazılarıyla temelleri bulundu ve eski fotoğraflarına dayandırılarak restorasyon projeleri çizildi. Proje, 2007 yılında Anıtlar Kurulu'nun onayından geçtikten sonra bina, aslına uygun biçimde yeniden hayata döndürüldü. Tarihi ve mimarisi bakımından mazimizden geleceğe izler, hoş yansımalar taşıyan tekke, bugün **Balaban Tekkesi Kültür Evi** adıyla hizmet vermektedir.

Üsküdar Belediyesi'nin ısrarlı ve özenli çabalarıyla gün yüzüne çıkarak Üsküdarlılara kazandırılan bu tarihî mekânın kısa zamanda semt sakinleri tarafından büyük ilgi görmesi bizi bu konuda bir kitap hazırlamaya teşvik etti. Kitapta tekkenin geçmişi ve günümüzdeki durumu çeşitli yönleriyle ele alınmaya çalışılmıştır.

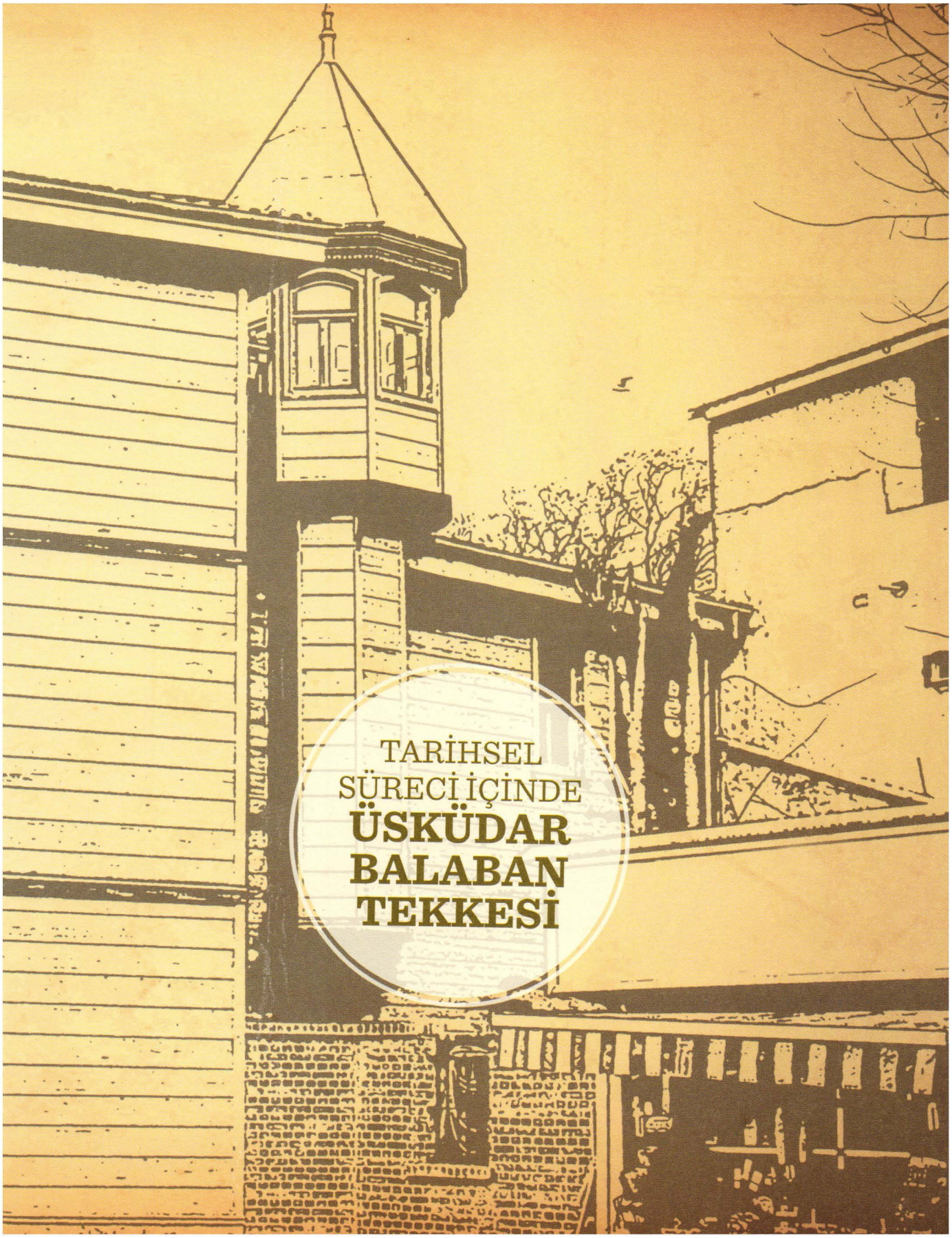

TARİHSEL SÜRECİ İÇİNDE ÜSKÜDAR BALABAN TEKKESİ

TARİHSEL SÜRECİ İÇİNDE

ÜSKÜDAR BALABAN TEKKESİ

Üsküdar'ın, İstanbul'un fethiyle oluşmaya başlayan dinî ve kültürel kimliğinde tasavvufî hayatın ve bu hayatın yaşandığı mekânlar olarak dergâhların önemli bir yeri vardır. Tekke mecmualarındaki bilgilere göre, Üsküdar'da zaman içinde ana tarikatların hemen hepsi ve şubeleri yer almıştır.

Ondokuzuncu yüzyılın sonlarında İstanbul'da bulunan dört yüz civarındaki dergâhtan altmış altı tanesi Üsküdar'da bulunmaktaydı. Her ne kadar çoğu günümüze ulaşmamışsa da böylesine çok sayıda tekkenin varlığı, Üsküdar'ın sufiler açısından önemli bir merkez olduğunu göstermektedir.

Üsküdar'daki dergâhların tarikatlere göre dağılımına baktığımızda on yedi Celvetî, sekiz Nakşî, sekiz Kâdirî, yedi Şabânî, beş Rifâî, dört Bektâşî, dört Halvetî, dört Sa'dî, dört Bedevî, iki Bayramî, iki Cerrahî, bir Mevlevî ve bir Sünbülî dergâhı şeklinde bir tablo karşımıza çıkmaktadır.

Üsküdar'da muhafaza edilerek günümüze kadar erişebilmiş ve hâlâ dergâh yapısını koruyan, yâni ikametgâh ve benzeri diğer amaçlarla kullanılmayan sadece beş dergâh kalmış bulunmaktadır. Bunlar tarihî eskiliklerine göre Karacaahmed'deki Karacaahmed Sultan Bektaşî Dergâhı, Açık Türbe'deki Azîz Mahmûd Hüdâyî Celvetî Dergâhı, Doğancılar'daki Mehmed Nasûhî Efendi Dergâhı, İmrahor'daki Üsküdar Mevlevîhânesi ve Sultantepesi'ndeki Özbekler Nakşî Dergâhı'dır.

Tekke mecmualarındaki bilgiye göre, İstanbul'da otuz iki Sa'dî dergâhı açılmıştır. Koska'daki Abdüsselam Tekkesi ile Sütlüce Hasîrîzâde Dergâhı İstanbul'daki en meşhur Sa'dî dergâhlarıdır. Abdüsselam Tekkesi aynı zamanda Sa'diyye tarikatının İstanbul'daki âsitânesi olmuştur. Üsküdar'da Malatyalı İsmail Ağa, Fethi Efendi, Hallaç (Ganî) Baba ve Balaban tekkeleri dergâhlar kapatılıncaya kadar canlılığını sürdürmüş olan Sa'dî dergâhlarıdır. Anadolu'da Bursa, Kastamonu, İzmir, Edirne, Tekirdağ; Balkanlar'da ise Prizren, Kosova, Tepedelen, Belgrad ve Üsküp gibi şehirlerde Sa'dî tekkeleri faaliyet göstermiştir.[1]

[1] www.ozemre.com/üsküdarin-dergahlari

Üsküdar'daki Balaban Tekkesi; Yağcızade Tekkesi, İsfendiyar Tekkesi ve Sa'dîler Tekkesi adlarıyla da anılır. İsfendiyar Mescidi'ne 24 Şevval 1177 (M. 1764) tarihli vakfiye ile Şeyh Seyyid Ahmed Efendi'nin meşîhat koyması neticesinde dergâh hâline gelmiştir. Tekke, Osmanlı döneminden kalma tarihî bir mescit-tekke hüviyetini taşımaktadır.

Yağcızâde Seyyid Ahmed Efendi'nin meşîhat talebi sonucu şeyh tayin olmasıyla aynı zamanda tekke vazifesi de görmeye başlayan mescitte tarikat âyinleri başlamıştır. Bu tarihten itibaren söz konusu mescit, Seyyid Ahmed Efendi'nin lakabından ötürü Yağcızâde Tekkesi veya ilk bânisinin adından dolayı Balaban Tekkesi adıyla anılmıştır.

İstanbul'daki dinî yapılardan söz eden *Hadîkatü'l-Cevâmî'* isimli eserde mescit-tekke ile ilgili şu bilgiler yer almaktadır:

"İsfendiyar Mescidi Der-kurb-i İskele-i Balaban: *Bânîsi İsfendiyar ismiyle müsemmâ bir kimsedir. Mikdar-ı kifâye musakkafât tedârik idüp, imam ve müezzin ta'yîn eylemişlerdir.*

Ba'de-zaman mescid-i mezbûrun imamı ve müezzini olan tarîk-i Sa'diyye'den Yağcızade dinmekle ma'rûf Şeyh es-Sey-

yid Ahmed Efendi devr-i Sultan Mustafa Han-ı Sâlis'de derûn-ı mescidde âyin-i tarîk-i Sa'diyye icrâsına mübâderet itmekle el-ân Sa'dîler Tekyesi denmekle meşhurdur. Asıl bânîsinin kabri ve târih-i vefâtı malûm değildir.[2] *Mezbûr Şeyh Ahmed'in vefâtı 1191 senesinde vâki' olmuştur. Rahmetullahi Teâlâ. Mahallesi yokdur."*

[2] Ayvansarayî'nin bu ifadesine rağmen asıl bâni olarak belirttiği İsfendiyarzade'nin (Balaban Ahmed Baba) kabri tekkenin haziresinde hâlen mevcut olup vefat tarihi 1047 (1637) dir.

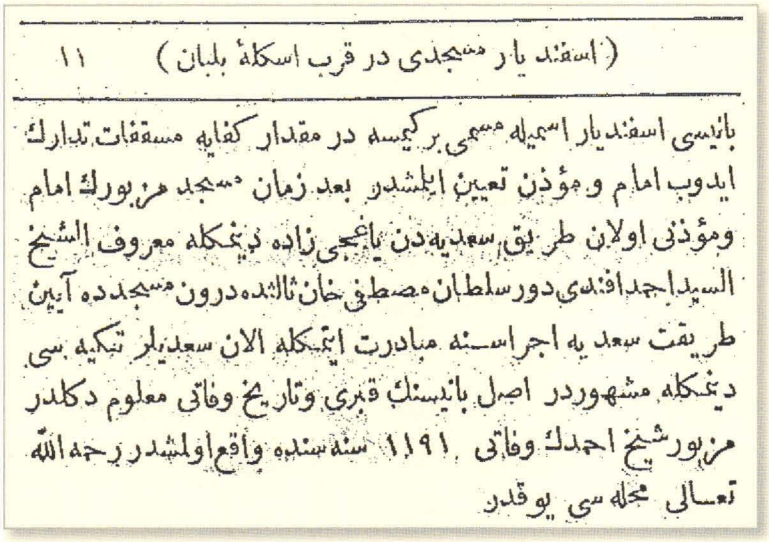
١١ (اسفندیار مسجدی در قرب اسکلهٔ بلبان)

بانیسی اسفندیار اسمیله مسمی برکیمسه در مقدار کفایه مسقفات تدارك
ایدوب امام و مؤذن تعیین ایلمشدر بعد زمان مسجد مزبورك امام
ومؤذنی اولان طریق سعدیه دن یاغجی زاده دینکله معروف الشیخ
السید احمد افندی دور سلطان مصطفی خان ثالثده درون مسجدده آیین
طریقت سعدیه اجراسنه مبادرت ایتمکله الان سعدیلر تکیه سی
دینکله مشهوردر اصل بانیسنك قبری وتاریخ وفاتی معلوم دکلدر
مزبور شیخ احمدك وفاتی ١١٩١ سنه سنده واقع اولمشدر رحمه الله
تعالی محله سی یوقدر

Hadîkatü'l-Cevâmi'de İsfendiyar Mescidiyle ilgili satırlar

Elde bulunan belgelerden İsfendiyar Mescidi'nin vakıflarıyla ilgili bilgilere de ulaşılabilmektedir. *Hadîkatü'l-Cevâmi*'in beyanı ve daha başka belgeler bu hususu teyit etmektedir.

İsfendiyar Mescidi vakfı mütevellisi Abdülgafûr'un vefatıyla boşalan tevliyet görevinin Hafız Süleyman Halife İbn Ahmed'e verilmesinin yerinde olacağına ilişkin Üsküdar kadısının 23 Cemâziyelâhir 1165/8 Mayıs 1752 tarihli arzı vakfın varlığını ve işlerliğini gösteren bir örnektir.

Yine günlük üç akçe ücretle câbî olan Abdülgafûr Halîfe vefat edince yerine, İsfendiyar Mescidi vakfına ait câbilik görevinin aynı ücretle Seyyid Mehmed Necîb bin Seyyid Mehmed'e verilmesi talebinin 24 Ramazan 1233 tarihinde Üsküdar Kadısı tarafından arz edilmesi

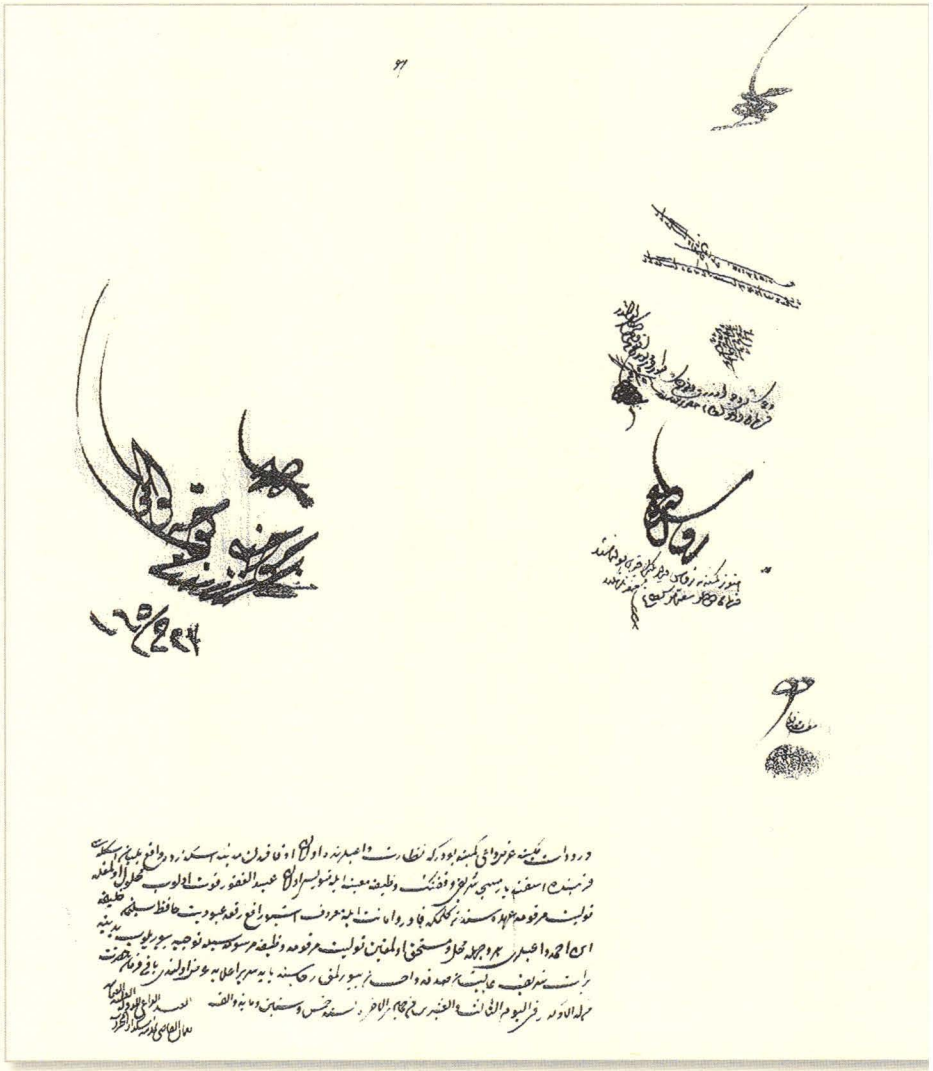

BOA. CV. EV. 33300

ve Mehmed Şakir isimli birinin, 1233 yılı Şevval'inde, İsfendiyar Mescidi'nin boş kalan kayyımlık, Fetih ve İhlâshânlık görevlerinin, ücreti mescit vakfından ödenmek üzere kendisine verilmesini talep etmiş olması mescidin vakfının devam ettiğini göstermektedir.

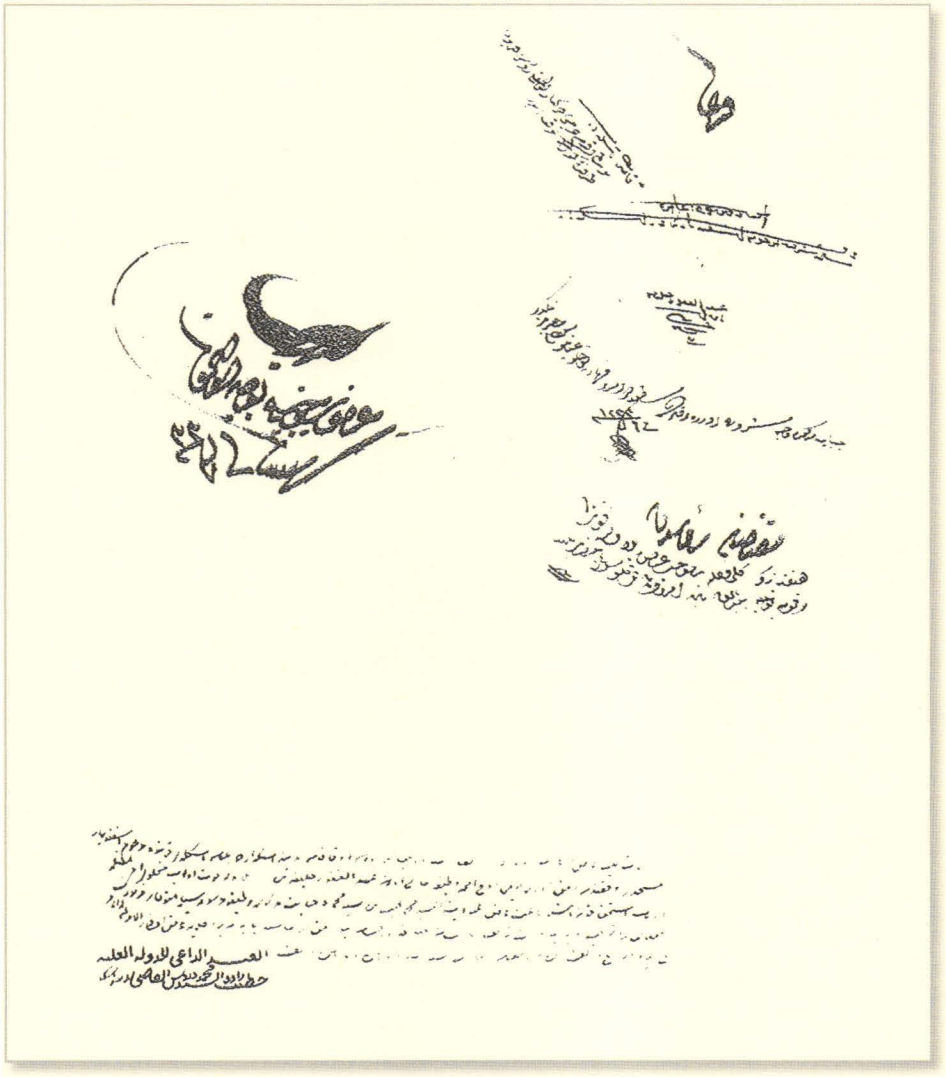

BOA. CV. EV. 33300

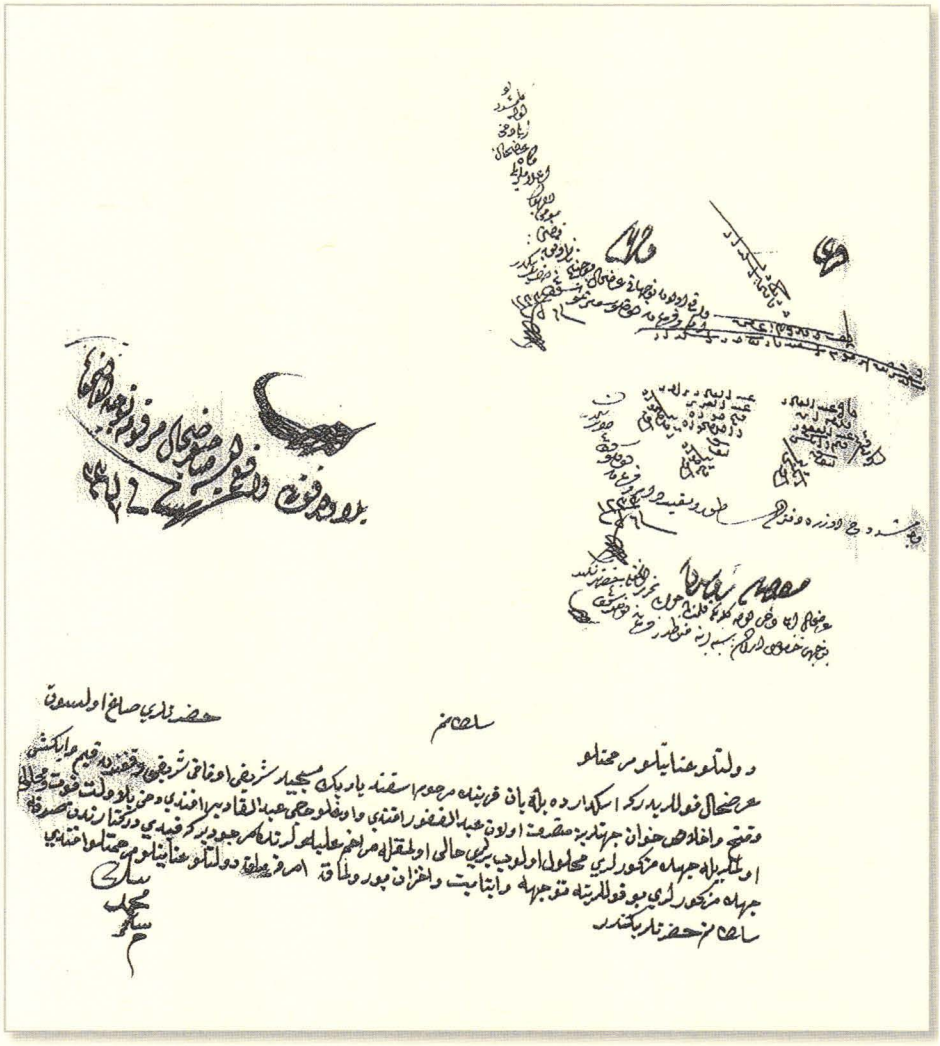

BOA. C. EV. 9099

"Devletlü, İnâyetlü, Merhametlü Sultanım Hazretleri sağ olsun

Arz-ı hâl-i kullarıdır ki Üsküdâr'da Balabân kurbünde merhûm İsfendiyâr Bey Mescid-i şerîfi evkâf-ı şerîfi vakfından kayyım ve ikişer ve Fetih ve İhlâs-hân cihetlerine mutasarrıf olan Abdülgafûr Efendi ve oğlu Hacı Abdulkâdir Efendi dahî bilâ-veled fevt ve mahlûl olmalarıyla cihet-i mezkûrları mah-

lûl olup yerleri hâlî olmakla merâhim-i aliyyelerinden mercûdur ki kaydı derkenârından sarfa cihet-i mezkûrları bu kullarına tevcîhe ve inâyet ve ihsân buyurulmak emr ü fermân devletlü, inâyetlü, merhametlü efendi Sultanım Hazretlerinindir.

Bende
Mehmed Şakir"

Kaynaklardan tekke şeyhlerinin ikametleri için vakıflar yapıldığı da anlaşılıyor. Üsküdar Rum Mehmed Paşa Zâviyesi yakınlarında bir evin, meşîhat makamına gelenlerin oturması için vakfedildiği, hatta tekkeye gelenlerin ayakkabılarının düzeltilmesi gibi papuççuluk görevini üstlenenlere vakfiyeden bir gelir verildiği kayıtlarda ifade edilmektedir. 1829 yılında Üsküdar'da çıkan yangında büyük hasar gören Balaban Tekkesi sonradan onarılarak zâviyelerin kapatıldığı tarihe kadar faaliyetini sürdürmüşse de bu yenilenme tarihinden sonra eski önemine uzun yıllar kavuşamamıştır.

İSFENDİYAR — BALABAN TEKKESİ MESCİDİ

Bu mescid **Üsküdar**'da **Balaban İskelesi** caddesinde, **Yeni Vâlide Cami**inin yol aşırı doğusundadır. Ahşap üç kat halinde idi. İkisi küçük üçü büyük beş derviş ve şeyh odası vardı. Ben 30 Mart 1941 de burasını incelerken tekke harap bir halde fakat ayakta idi. Şimdi arsa haline gelmiştir. Bahçesinde dört kitabeli mezar taşı var idi. Birisinin üzerindeki kitâbe şuydu:

هوالباقی اسفندیار زاده‌لردن الشیخ بلبان احمد بابا حضرتلرینك روحنه الفاتحه سنه ١٠٤٧

Bu, tekkeyi ve mescidi yaptıran **İsfendiyar oğullarından şeyh Balaban Ahmed Baba**'nın mezarıdır. 1047 H. 1637 M. yılında ölmüştür. Bu **Balaban Ahmed Baba, Şemsi Paşa** manzûmesini yaptıran **Şemsi Ahmed Paşa**'nın ve doğancılar başı **Hacı Ahmed Paşa**'nın indiği **İsfendiyar oğulları** ailesindendir. Burada 1310 H. 1892 M. yılında ölmüş **şeyh hacı Mustafa Efendi**'nin mezar kitâbesi de vardır. Bahçesi ve kabristanı duruyor. Mescid yeri arsa halindedir.

Ayvansarayî Hüseyin Efendi; bânîsi **İsfendiyar** adlı birisidir. Yeter derecede emlâk tedarik ederek mescidine imam ve müezzin ta'yin ettiğini, bir süre sonra bu mescidde imamlık yapan **Sağdiyye Tarîkından** Yağcızâde şeyh seyyid **Ahmed Efendi**nin burada Sultan **III Murad** zamanında tekkede Sağdiyye tarîkı üzerine âyin yaptığı için bu tekkeye **Sağdiye Tekkesi** denildiğini söylüyor.

«Tekkeyi ve mescidi yaptıranın kabri ve ölüm yılı bilinmiyor.» derken hata etmiştir. Biz kabrini ve ölüm yılını bulduk.

İbrahim Hakkı Konyalı'nın Üsküdar Tarihi kitabında İsfendiyar Tekkesi ile ilgili satırlar

Âyin günü cumartesi olan tekkede Sa'dîliğin dışında Celvetî, Nakşî-Hâlidî ve Cerrâhî gibi farklı tarikat usulleri icra edilmiştir. Şeyhlik görevini üstlenenlerin teamülen aynı zamanda tekkenin imamlık ve mütevellilik görevlerini de üstlendikleri kayıtlıdır.

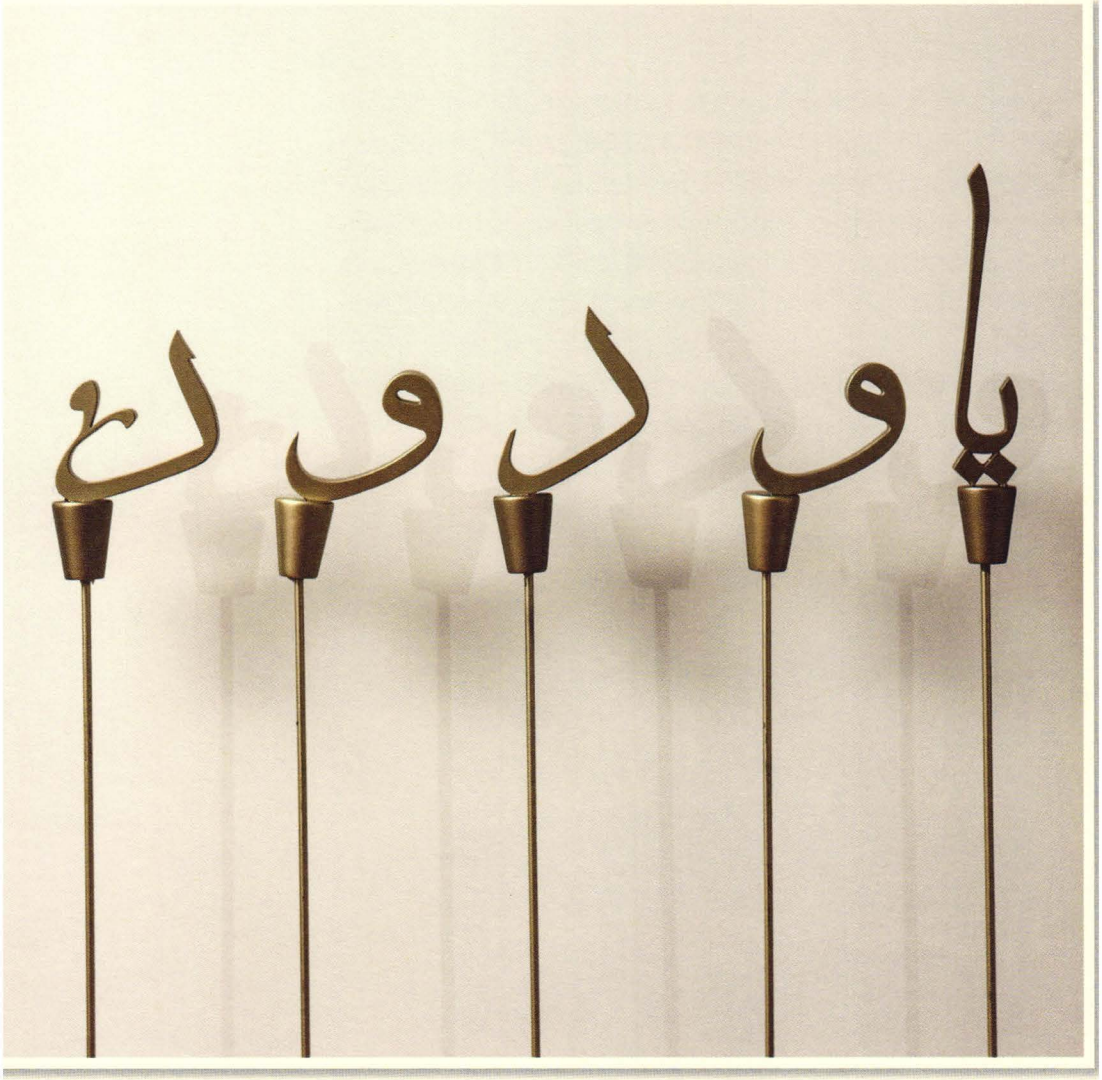

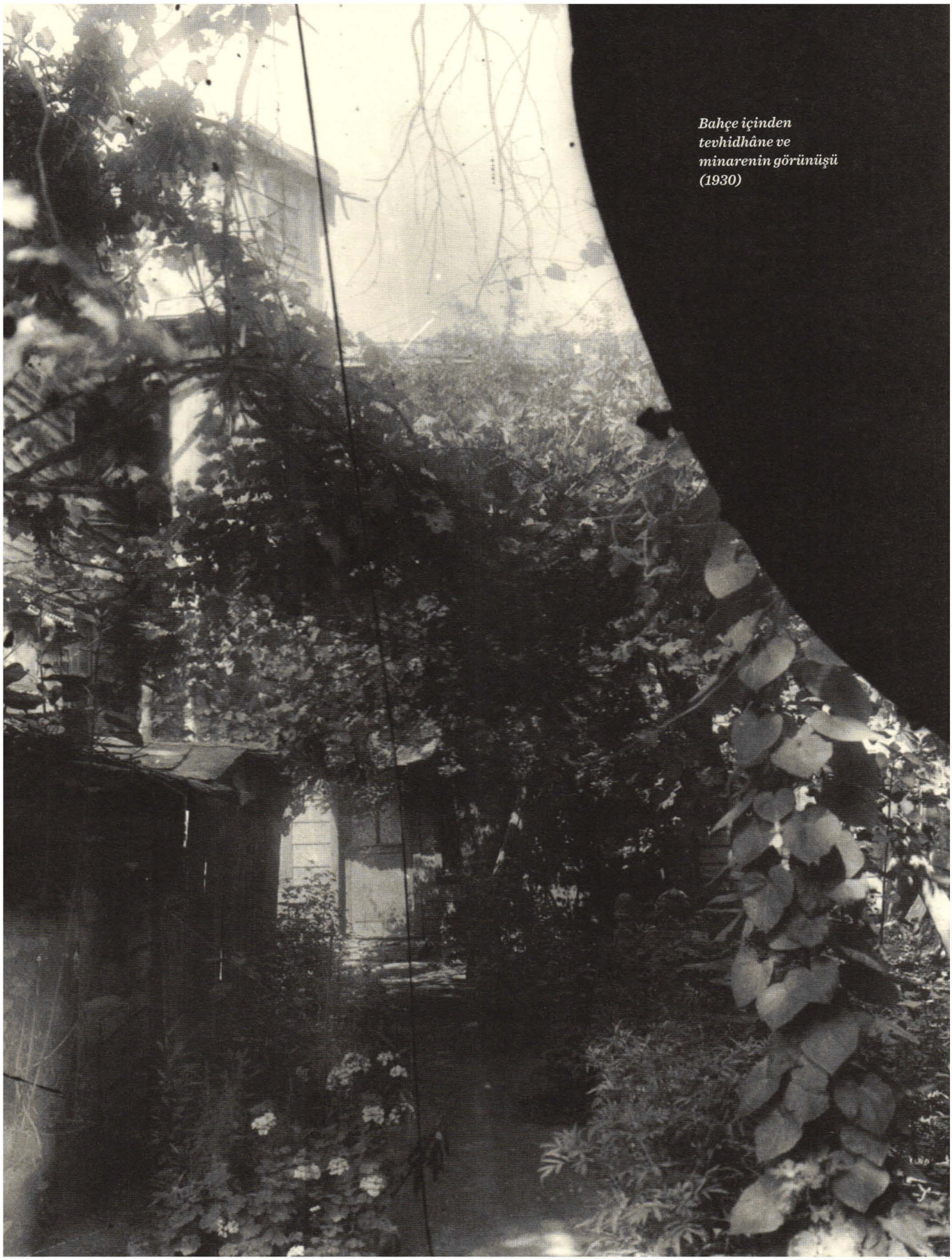

Bahçe içinden tevhidhâne ve minarenin görünüşü (1930)

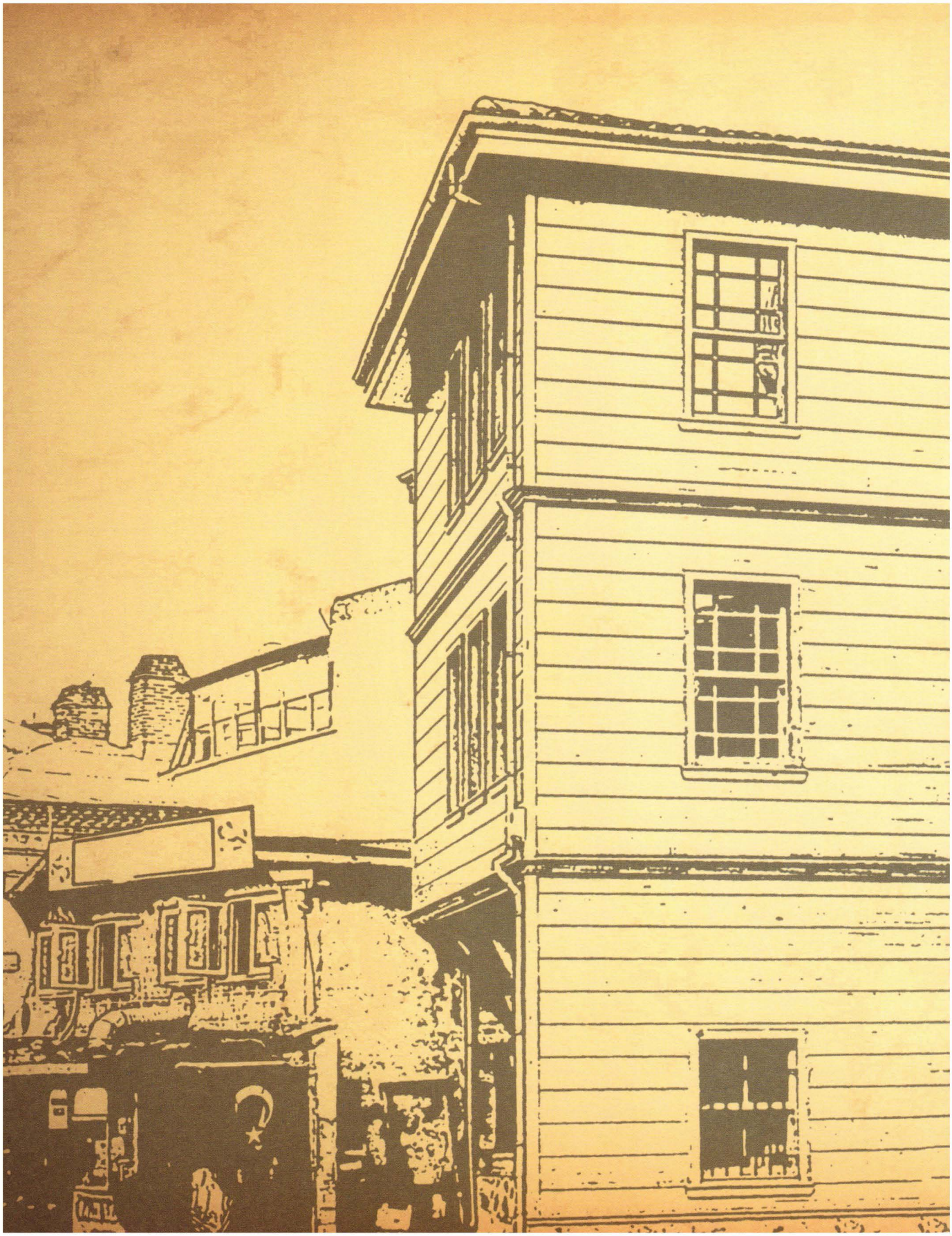

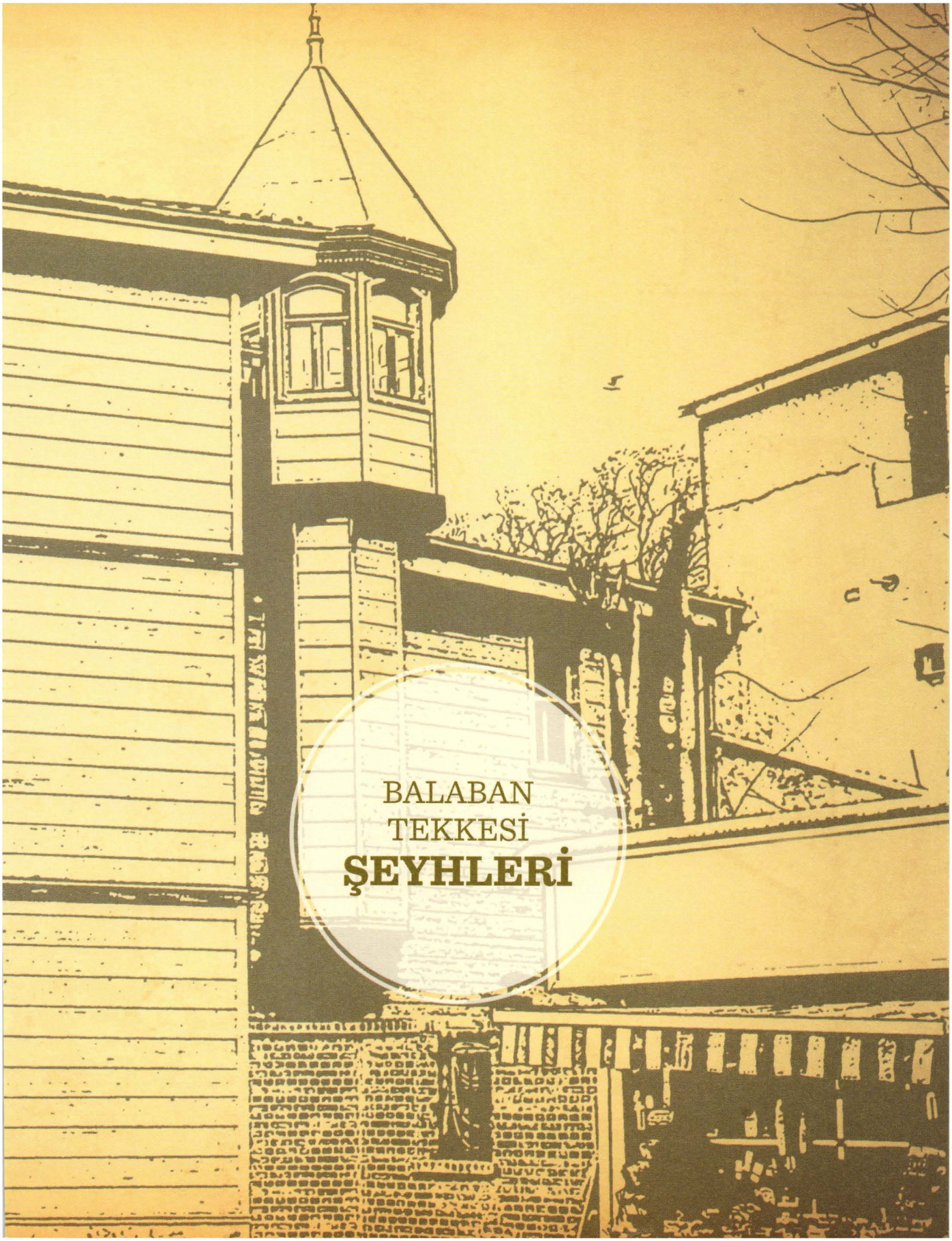

BALABAN TEKKESİ ŞEYHLERİ

BALABAN TEKKESİ ŞEYHLERİ*

Sa'diyye tarikatının Üsküdar'da ilk temsil edildiği yer olan Balaban Tekkesi'nde posta oturan şeyhleri kronolojik olarak şöyle sıralayabiliriz:

1-) Seyyid Ahmed Efendi:

Yağcızâde olarak da bilinen Ahmed Efendi tekkenin bilinen ilk şeyhidir. Sa'dîliğe dair icâzetini İstanbul Koska'da Sa'diyye tarikatının âsitânesi konumunda olan Abdüsselam (Kovacı Dede) Tekkesi'nin üçüncü postnişîni Şeyh Mehmed Gâlib Efendi'den almıştır. Mehmed Gâlib Efendi ise onsekizinci asrın başlarında Şam'dan İstanbul'a gelen ve Sa'dîliğin Selâmiyye kolunu kuran Abdüsselam Şeybânî'nin oğludur. Seyyid Ahmed Efendi'nin tekkede Selâmiyye koluna göre âyin icrâ ettiği kaydedilmektedir. Yağcızâde Seyyid Ahmed Efendi 1191/1777 tarihinde vefat ederek tekkenin haziresine gömüldüğü bildirilmiş olmakla birlikte hazireye ait mevcut taşlarda adına yazılmış bir taşa rastlanılmamaktadır.[3]

[3] Tomâr-ı Tekâyâ 'nın verdiği bilgiye göre, Yağcızâde'den sonra tekkeye oğlu Ahmed Efendi şeyh olmuştur. 1199/1784'de vefat eden Ahmed Efendi hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamaktadır.

* Bu bölümdeki bilgiler Hür Mahmut Yücer'in Şeyh Sa'dettin Cibâvî ve Sa'dîlik adlı eserinin ilgili bölümüyle Abdürrezzak Tek'in yazısından alınmıştır. Ancak şeyhlerle ilgili listede Zâkirî Şükrî Efendi'nin gösterdiği silsile esas alınmış, Abdürrezzak Tek'in yazısından ("Üsküdar'ın Tasavvufî Kimliği", www.balaban.com) ilaveler yapılmıştır. Bu ilavelerin bir kısmı ise dipnot olarak gösterilmiştir. (Haz. Notu)

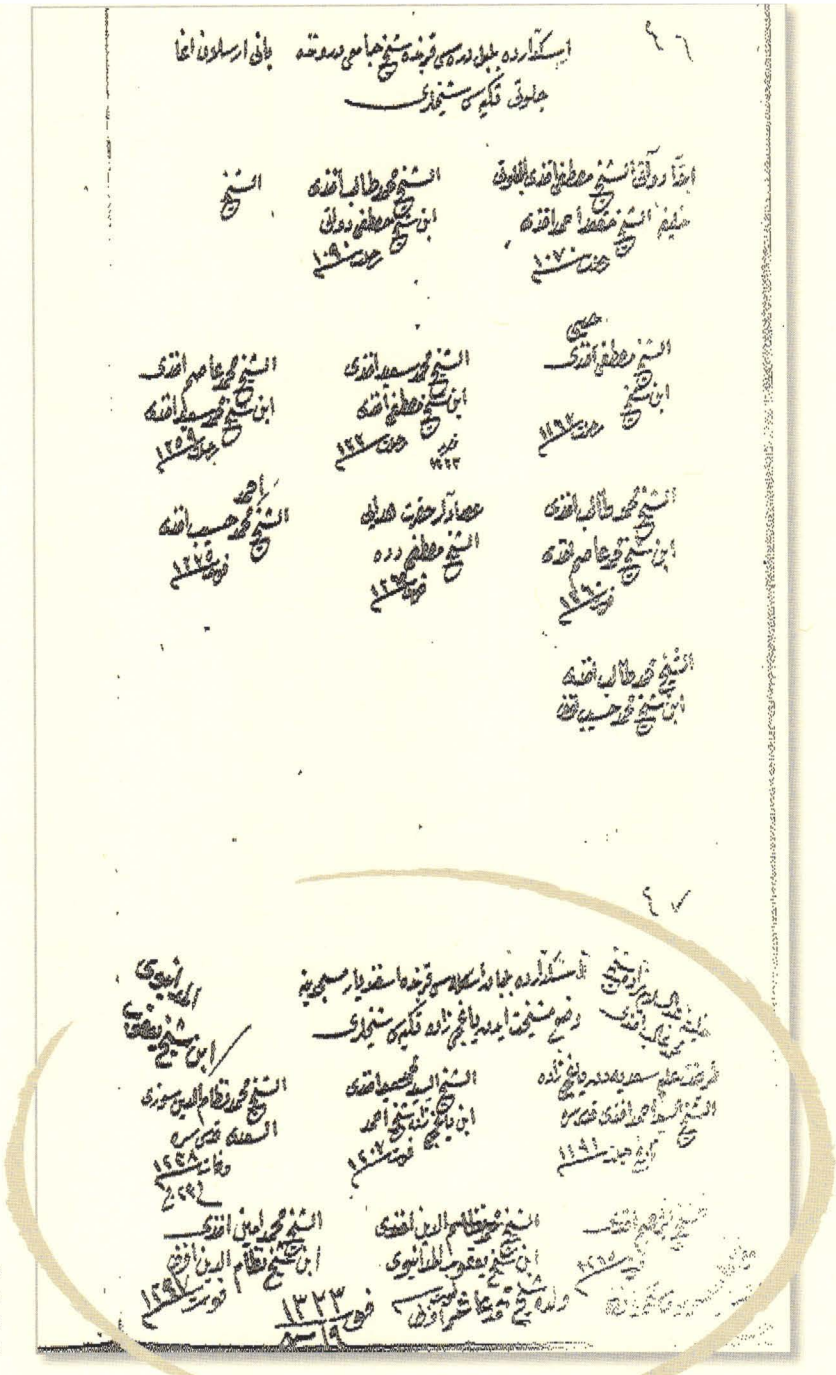

Zâkirî Şükrî Efendi'nin eserinde Balaban Tekkesi şeyhler silsilesiyle ilgili bölüm

9. **eş-Şeyh Ahmed <ibn> Mehmed Hasîb Efendi.** Fevt: sene 1275.

10. **eş-Şeyh Mehmed Tâlib Efendi** ibn Şeyh Mehmed Hasîb Efendi.

47. ÜSKÜDAR'DA BALABAN İSKELESİ KURBİNDE İSFENDİYÂR MESCİDİNE VAZ'-I MEŞÎHAT EDEN YAĞCIZÂDE TEKKESİ ŞEYHLERİ

1. Tarîkat-i aliyye-i Sa'dîyye'den, **Yağcızâde eş-Şeyh es-Seyyid Ahmed Efendi** kuddise sırruhu. Halîfe-i Abdüsselâmzâde Şeyh Mehmed Gâlib Efendi. Târîh-i rıhlet: sene 1191.

2. **eş-Şeyh es-Seyyid Mehmed Sa'îd Efendi** ibn Yağcızâde Şeyh Ahmed. Fevt: sene 1207.

3. **eş-Şeyh Mehmed Nizâmeddîn Sûzî** ibn Şeyh Ya'kûb el-Mudanyavî es-Sa'dî kuddise sırruhu. Vefât: sene fî 23 C. 1238.

4. *eş-Şeyh İbrâhîm Efendi. Fevt: sene 1245* (üzeri çizilmiş). **Rûmelihisârlı Mevlevî Mehmed Efendi.**

5. **eş-Şeyh Mehmed Emîn Efendi** ibn şeyh Nizâmeddîn Efendi. Fevt: sene 1297.

6. ***eş-Şeyh Mehmed Nizâmeddîn Efendi ibn Şeyh Ya'kûb el-Mudanyavî.*** (üzeri çizilmiş). Veleduhu, **Şeyh Mehmed Âşir Efendi.** *Fevt: sene* (üzeri çizilmiş) Fevt: sene fî 19 Ş. 1323.

(18a) **48. İNÂDİYYE KURBİNDE NALÇACI HALÎL EFENDİ TEKKESİ ŞEYHLERİ DER-ÜSKÜDAR**

1. Nalçacı **eş-Şeyh Halîl Efendi el-Mudurnuvî el-Halvetî.** Rıhlet: sene 1048. Tekkede türbede medfûndur.

Zâkirî Şükrî Efendi'nin eserindeki silsilenin yayınlanmış örneği

2-) Mehmed Saîd Efendi:

Yağcızâde Ahmed Efendi'den sonra tekkenin ikinci şeyhi olarak posta oturmuştur. Vefat tarihi 1207/1792'dir.

3-) Ahmed Celvetî Efendi:

Bazı kaynakların aksine *Tomar-ı Tekâyâ* müellifi Ahmed Muhyiddin Efendi tekkenin diğer bir şeyhi olarak Ahmed Celvetî Efendi'yi zikreder. 1220/1805 tarihinde padişaha hitaben yazılmış bir dilekçe bu bilgiyi doğrulamaktadır. Söz konusu belgenin imza kısmındaki *"Hâdimu'l-fukarâ eş-Şeyh Ahmed, zâviyedâr-ı hankâh-ı mezbûr"* ifadesinde yer alan Ahmed Efendi bu zat olmalıdır. Şeyh Ahmed Efendi dilekçesinde son derece fakr u zaruret içinde olduğunu, kalabalık olan ailesini geçindirmekte güçlük çektiğini, günlük on akçelik dahi gelirinin bulunmadığını ve yaklaşık yirmi senedir bu hâl üzere yaşadığını belirtmekte ve durumuna Üsküdar ahalisini de şahit göstermektedir. Padişahtan isteği ailesini geçindirecek kadar hazineden bir aylık bağlanması yahut

hassa kasapbaşısından günlük bir vukiyye (1,28 kg) et tahsis edilmesidir. İsteği kısa sürede kabul edilmiş olup verilen ferman gereği günlük bir vukiyye et tahsisi kararlaştırılmıştır. Bu durum tekke vakfiyesinin zikredilen tarihlerde yeterli gelire sahip olmadığını göstermesi açısından önemlidir. Öte yandan Ahmed Efendi'nin nisbesindeki "Celvetî" ifadesi Celvetiyye tarikatından icâzetli olduğunu gösterdiği gibi tekkede bu tarikatın âyinini icrâ etmiş olabileceğini de akla getirmektedir. 1230/1815 yılında vefat eden Şeyh Ahmed Efendi'den sonra yerine Nizâmeddin Efendi geçmiştir.

Celvetî Ahmed Efendi'nin yazdığı dilekçe ve bu dilekçenin gördüğü işlemlerin belgeleri:

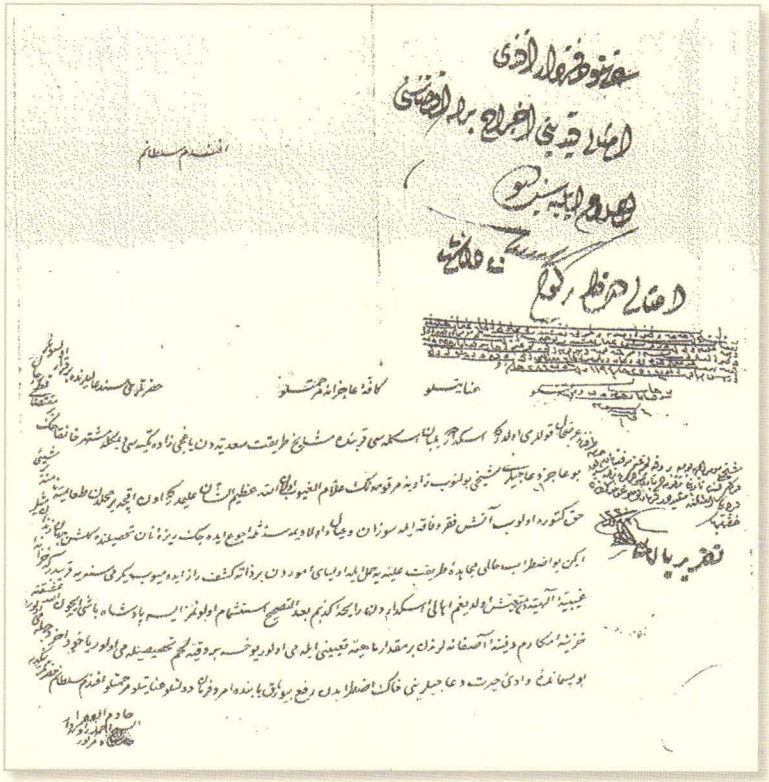

BOA. CV. 209/10438

"İnâyetlü kâffe-i âcizâna merhametlü efendim sultânım hazretleri mesned-i âlîlerinde ber-karâr olsunlar. Arz-ı hâl-i kulları oldur ki Üsküdar'da Balaban İskelesi kurbünde meşâyıh-ı tarîkat-i Sa'diyyeden Yacızâde Tekyesi demekle müştehir hankâhın ber-muktezâ-yı kaht-ı ricâl bu âciz du'âcıları şeyhi bulunup zâviye-i merkûmenin Allâmü'l-Guyûb olan Allahü azîmişşân alimdir ki on akçe bir mahalden ta'âmiyye nâmına bir şeyi Hak getüre olup âteş-i fakr ü fâka ile sûzân ve ıyâl ü evlâdıma sedd-i seleme-i cû' idecek rîze-i nân tahsîlinde gülşen-i cihân zindân-mesîl iken bu ızdırâb-ı hâlimi mücâhede-i tarîkat-ı aliyyeye haml ile evliyâ-yı umurdan bir zâta keşf-i râz idemeyüp yirmi seneye karîbdir ki hizâne-i gaybiyye-i İlâhiyyeden müte'ayyiş olduğum ahâlî-i Üsküdar'dan râyiha-i kizbim ba'dettashîh istişmâm olunmaz ise Pâdişah başı içün Allah aşkına hazîne-i mekârim-defîne-i âsâfânelerinden bir mikdâr mâhiyye ta'yîni ile mi olur yoksa bir vukiyye lahm tahsîsiyle mi olur yahud âhar vecihle mi olur bu pesmânde-i vâdî-i hayret du'âcılarını hâk-i ızdırâbdan ref' buyurulmak bâbında emr ü fermân devletlü inâyetlü merhametlü efendim sultânım hazretlerinindir.

Hâdimü'l-fukarâ Şeyh Ahmed

Zâviyedâr-ı hankâh-ı mezbûr

İnâyetlü Defterdâr Efendi

Emsâli kaydını ihrâc-birle iktizâsını i'lâm eyleyesiz deyu

Buyruldu

20 ZA 1220

Emsâli der-kenâr ola

Berây-ı ta'yînât-ı Şeyh Mehmed Dede an-fukarâ-i medîne an-tarîk-i Nakşibendî an-mahlûli el-Hâc Osman Halîfe ve Himmet Halîfe veledân-ı Dervîş Osman Nakşibendî tevcîh şode ez-ân sebeb ki mûmâileyh fakîrü'l-hâl ve kesîrü'l-ıyâl ve şâyeste-i merhamet bûde ve beher yevm în kadar lahm-ı ganem an-cânib-i serkassâbân-ı hâssa dâde fermûde ber-mûceb-i arz-ı hâl-i hod ve der-kenâr ve telhîs-i el-Hâc Mustafa Efendi Defterdâr-ı Şıkk-ı Evvel ve Ru'ûs-ı Hümâyûn el-müverrah fî 25 CA 1194 berât dâde fî 28 CA sene-i minh.

An-cânib-i serkassâbân-ı hâssa dâde fermûde fî-yevm Kîse

Kıyye 1

Şeyh-i mûmâileyhe yevmiyye bir vukiyye lahm-ı ganem serkassâbân-ı hâssa tarafından verilmek üzre târîh-i merkûmede bâ-ru'ûs-ı hümâyûn berât-ı şerîf verildiği emsâlinde mukayyeddir fermân devletlü inâyetlü sultânım hazretlerinindir fî 23 ZA 1220

Takrîr yazıla"

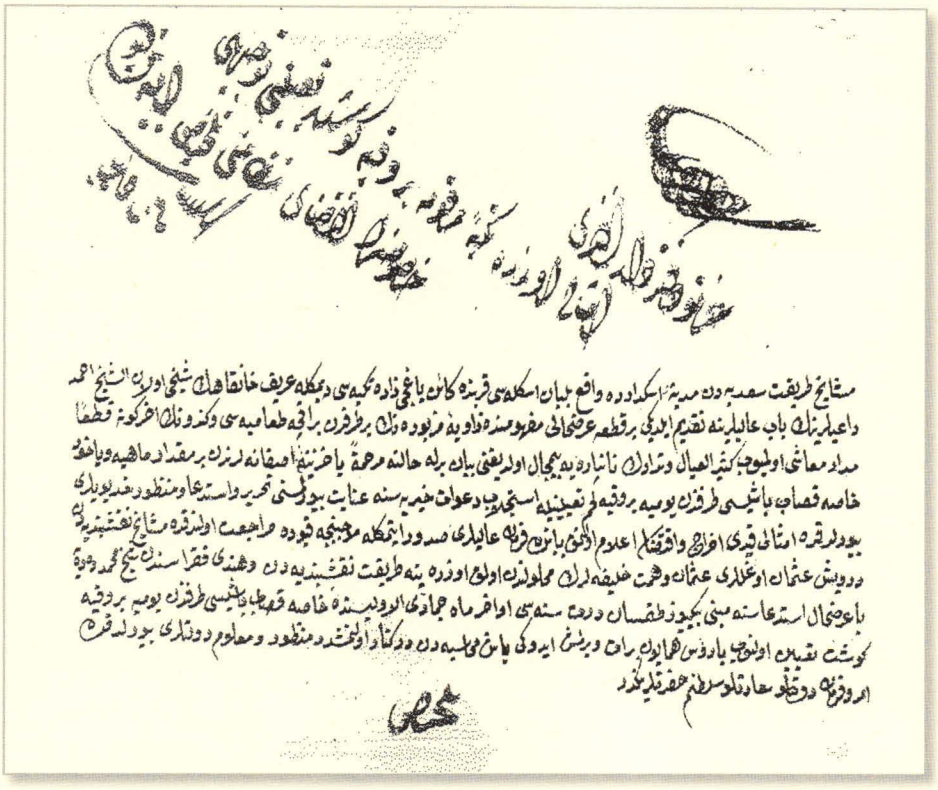

BOA. CV. 209/10438)

"İzzetlü Defterdâr Efendi

Emsâli üzre tekye-i merkûma bir vukiyye gûşt ta'yîni tevcîhi husûsunun iktizâ-yı nizâmını telhis eyleyesin deyü buyuruldu fî 20 CA 1220

Meşâyıh-ı tarikat-i Sa'diyyeden medîne-i Üsküdar'da vâki' Balaban İskelesi kurbünde kâin Yağcızâde Tekyesi demekle arîf hankâhın şeyhi olan eş-Şeyh Ahmed dâ'îlerinin bâb-ı âlîlerine takdîm eylediği bir kıt'a arz-ı hâli mefhûmunda zâviye-i mezbûrenin bir tarafdan bir akçe ta'âmiyyesi ve kendinin âhar gûna kat'an medâr-ı ma'âşı olmayup kesîrü'l-'ıyâl ve tedârük-i nân-pareye bî-mecâl olduğunu beyân-birle hâline merhameten bâ-hazîne-i âsafânelerinden bir mikdar mâhiy-

ye veyahut hâssa kassapbaşısı tarafından yevmiyye bir vukiyye lahm ta'yîniyle isticlâb-ı de'âvât-ı hayriyyesine inâyet buyurulmasını tahrîr ve istid'â ve manzûr-ı hidîvîleri buyuruldukda emsâli kaydı ihraç ve iktizâsı i'lâm olunmak bâbında fermân-ı âlîleri sudûr etmekle mûcebince kuyûda mürâca'at olundukda meşâyıh-ı Nakşibendiyye'den Dervîş Osman oğulları Osman ve Himmet Halîfelerin mahlûlünden olmak üzere yine tarikat-i Nakşibendiyye'den ve Hindî fukarâsından Şeyh Mehmed Dede'ye bâ-arz-ı hâl-i istid'âsına mebnî 1194 senesi evâhir-i mâh-ı Cemâziyyelevvelîsinde hâssa kassapbaşısı tarafından yevmiyye bir vukiyye gûşt ta'yîn olunup bâ-ruûs-ı hümâyûn berât verilmiş idüği başmuhâsebeden der-kenâr olunmuşdur. Manzûr ve ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda emr ü fermân devletlü sa'âdetlü sultânım hazretlerinindir.

Telhîs "

BOA. CV. 209/10438

"Telhîs mûcebince berât ve ilmühaberleri verilmek Buyruldu

25 CA 1220

Arz-ı bendeleridir ki

işbu takrîr-i çâkerî bâlâsında emsâli üzre tekye-i merkûma bir vukiyye gûşt ta'yîni husûsu telhîs olunmak bâbında sâdir olan fermân-ı âlîleri mûcebince 1221 senesi Muharrem'i gurresinden i'tibâren tekye-i merkûmeye yevmî bir vukiyye gûşt hâssa kassapbaşısı tarafından verilmek üzere bâ-ru'ûs-ı hümâyûn berâtı ve kuyûd kalemine ve (?) kurna defterlerine ilmühaberleri i'tâsı iktizâ eylediği ma'lûm-ı devletleri buyuruldukda mûcebince başmuhâsebeye kayd ve berâtı ve ilmühaberleri i'tâ olunmak bâbında emr ü fermân devletlü sa'âdetlü sultânım hazretlerinindir."

4-) Mehmed Nizâmeddin Sûzî Efendi:

Fatih semtinde bulunan Alâeddin Tekkesi şeyhi Mudanyalı Yakup Efendi'nin (öl. 1223/1808) oğludur. Söz konusu tekke başlangıçta Halvetî-Sünbülî koluna bağlı olsa da ondokuzuncu yüzyılın başlarında Celvetîliğe ve Sa'dîliğe intikal etmiş ve bir müddet her iki tarikata birden hizmet etmiştir. Mehmed Nizameddin Sûzî Efendi bir taraftan Balaban Tekkesi meşîhatını yürütürken diğer taraftan kardeşi Mehmed Nureddin Efendi ile birlikte Alâeddin Tekkesi'nin şeyhliğinde de bulunmuştur. O dönemde Üsküdar'da çıkan büyük yangında tekkenin önemli ölçüde hasar gördüğü kaydedilmektedir. Mehmed Nizameddin Efendi 23 Cemâziyelâhir 1239'da (7 Mart 1823) vefat etmiştir.[4]

4 Mecmû'a-i Tekâyâ'da Mehmed Nizameddin Sûzî Efendi'den sonra yerine Rumelili İbrahim Efendi'nin (öl. 1245/1829) geçtiği yazmaktadır. Bu zat hakkında kaynaklarda yeterli bilgi yoktur. Onun ardından Nizameddin Efendi'nin kardeşi Mehmed Emin Efendi'nin şeyh olduğuna ilişkin rivayetler bulunmaktadır. Mehmed Emin Efendi, Mehmed Nizameddin Sûzî Efendi'nin kardeşidir; onun vefatından sonra Balaban Tekkesi'ndeki irşad vazifesini üstlenmiştir. Kaynaklar, Mehmed Emin Efendi'nin bu görevi kardeşi ve aynı zamanda Celvetî tarikatı şeyhlerinden olan Ali Dede ile birlikte 1835 tarihine kadar vekâleten yürüttüklerini bildirmektedir. Mehmed Emin Efendi 1245/1829 tarihinde vefat etmiştir.

5-) Nizameddinzâde Mehmed Emin Efendi:

Nizameddin Sûzî Efendi'nin oğludur. Balaban Tekkesi'yle birlikte Sofular'daki Alâeddin Tekkesi şeyhliğinde bulunmuştur. Daha sonra bu görevini 5.000 kuruşa kasr-ı yed etmiştir. Vefatı 1297/1879'dur.

6-) Rumelihisarı İmamı Mehmed Emin Efendi:

Rumelihisarı'nda bulunan Durmuş Tekkesi'nin şeyhi Âşir Efendi'nin damadıdır. Cerrâhî tarikatına dair icâzetini Cerrâhî Âsitânesi postnişîni Gâlib Efendi'den almıştır. Kırım firarilerine kanunsuz olarak yardım ettiği gerekçesiyle meşihat görevinden alınarak Kütahya'ya sürgüne gönderilmiştir. Serbest bırakıldıktan sonra İstanbul'a gelerek eski görevlerine dönmeyi talep etmişse de kabul edilmemiştir. Daha ziyade Mevlevî sikkesiyle gezdiği ve Rumelihisarı'nda deniz kenarındaki bir kahvede vakit geçirdiği belirtilmektedir. 1302/1885 tarihinde vefat etmiştir.

7-) Mehmed Âşir Efendi:

Mehmed Emin Efendi'nin oğludur. Tekkenin ikinci bânîsi kabul edilen Aişe Sıddıka Hanım'ın eşidir. Dönemin meşhur hattatlarından olan Âşir Efendi Seniha Sultan'ın kethüdalığını ve bir dönem de şeyhzadelere hat hocalığı yapmıştır. Nakşî ve Sa'dî icâzeti olan Âşir Efendi, tekkede her iki tarikat usulünce zikir âyinlerini yürütmüştür. Bazı kaynaklarda Cerrâhî usûlünün de icra edildiği belirtilmektedir. Aynı zamanda günlük 10 akçe ile tekkenin imamet vazifesini sürdürmüştür.

Mezar taşındaki *"Mesnevihân-ı Mevleviyye ve urefâ-yı meşâyıh-ı Nakşibendiyye ve Sa'diyye'den olup dergâh-ı şerîfenin bânî-i sânîsi ve seccâdenişîn-i irşâdı iken azm-i bekâ-yı*

câvidânî eyleyen hattât-ı şehîr" ifadesinden mesnevîhân olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca mezar şahidesi kitabesinde ve tekkenin tamir kitabesinde, dergâhın tamirini gerçekleştirdiği açık şekilde ifade edilmektedir.

Beşiktaş civarında ikamet eden Mehmed Âşir Efendi'nin son dönemlerde tekkenin bir bölümünü Mehmed Ağa adında birine mesken olarak kiraya verdiği kaydedilmektedir. Bu durum Meclis-i Meşâyıh'a şikâyet olarak bildirilince Mehmed Âşir Efendi sorgulanmış, kiracı tekkeden çıkarılmış ve tekkenin anahtarı 8 Muharrem 1322/25 Mart 1904'de Üsküdarlı Hasan Hüsnü Efendi'ye verilmiştir. Mehmed Âşir Efendi bu tarihten bir yıl sonra 19 Şaban 1323/19 Ekim 1905 tarihinde vefat etmiştir.[5]

8-) Balabanî Hasan Hüsnü Efendi:

Ondokuzuncu yüzyılın önde gelen Nakşî şeyhlerinden Hasan Hüsnü Efendi Üsküdar'da doğmuştur. Babası Şam valisi şair Ali Rıza Paşa b. Şeyh Halil Sâhib'dir. Eserlerinde künyesini *"el-Hâc Ebü'l-Hasan Hüsnü el-Hanefî en-Nakşibendî el-Üsküdarî İbn el-Merhûm Ali Rıza b. eş-Şeyh Halil Sâhib İbn İbrahim Nazif b. Ahmed b. Mustafa Paşa"* şeklinde vermiştir. Zahirî ilimleri tahsil ettikten sonra genç yaşta tasavvufa yönelen Hasan Hüsnü Efendi'nin ilk şeyhi Nakşibendiyye ricâlinden Üsküdarlı Hoca İsmail Hakkı'dır. Sonra Üsküdar'da Selimiye denilen yerde "Harc Ağasızâde" adıyla tanınan ve kendisiyle aynı ismi taşıyan Şeyh Hasan Hüsnü Efendi'ye intisap ederek on yıl hizmetinde bulunmuş, ardından Mekke'de Hâlidiyye şeyhi İsmail Hamdi Paşa'dan icâzet almıştır.

Nakşibendiyye ve Şazeliyye'nin dışında Harc Ağasızâde Hasan Hüsnü Efendi vasıtasıyla Kâdiriyye'den, Şeyh Muhammed Said Efendi ile Mevleviyye'den ve Azîz Mahmud Hüdâyî dergâhı şeyhlerinden Rûşen Efendi vasıtasıyla da

5 Tekkenin vakfiye defterinde ise Âşir Efendi'nin vefatı üzerine meşîhat görevinin 22 Şevval 1328 (27 Ekim 1910) tarihinde büyük oğlu Mehmed Nuri'ye verildiği kayıtlıdır. Babasının yerine tekkedeki irşad görevini üstlenen Mehmed Nuri Efendi'nin, hastalığı sebebiyle bu görevi yürütemediği anlaşılmaktadır. Muhtemelen tedavi amaçlı gittiği Bandırma'da uzun süre kalması nedeniyle şeyhlik 18 Receb 1339/28 Mart 1921'de vekâleten Hâfız Mehmed Emin Efendi'ye, imâmet vazifesi de Hafız Mevlüd Efendi'ye tevdi edilmiştir. Hâfız Mehmed Emin Efendi hakkında kaynaklarda yeterli bilgi yoktur. İstanbul Halıcılar'da Molla Ali Fenârî Câmii'nin iç tarafında bulunan yanmış İsa Efendi Zâviyesi'nde Sa'diyye tarikatını temsil ettiği kayıtlıdır. Vekâleten Mehmed Nuri Efendi'nin yerine geldiği Balaban Tekkesi şeyhliğine, önceki meşîhat görevinden feragat etmesi üzerine 10 Safer 1340/13 Ekim 1921 tarihinde asaleten atanmıştır. Hatta bir ara elindeki berat kaybolduğundan dolayı yeni bir berat verildiği de belirtilmektedir.

Celvetiyye'den icâzet almıştır. Kaynaklarda son dönemde Üsküdar'da Nuh Kuyusu'ndaki şühedâ mezarlığı muhafızlığı hizmeti ile İnâdiye'de Selim Baba Türbesi'nin türbedarlığı da uhdesine verildiği belirtilen Hasan Hüsnü Efendi aynı zamanda Balaban Tekkesi'nin son postnişînidir. Tekkenin mütevellisi sıfatıyla 1310 (1895) tarihli padişah makâmına yazdığı dilekçesinde, daha evvel yanmış olmasına binaen tamir edilen tekkenin bir takım noksanlarının bulunduğunu belirtmekte ve bunların giderilmesini talep etmektedir:

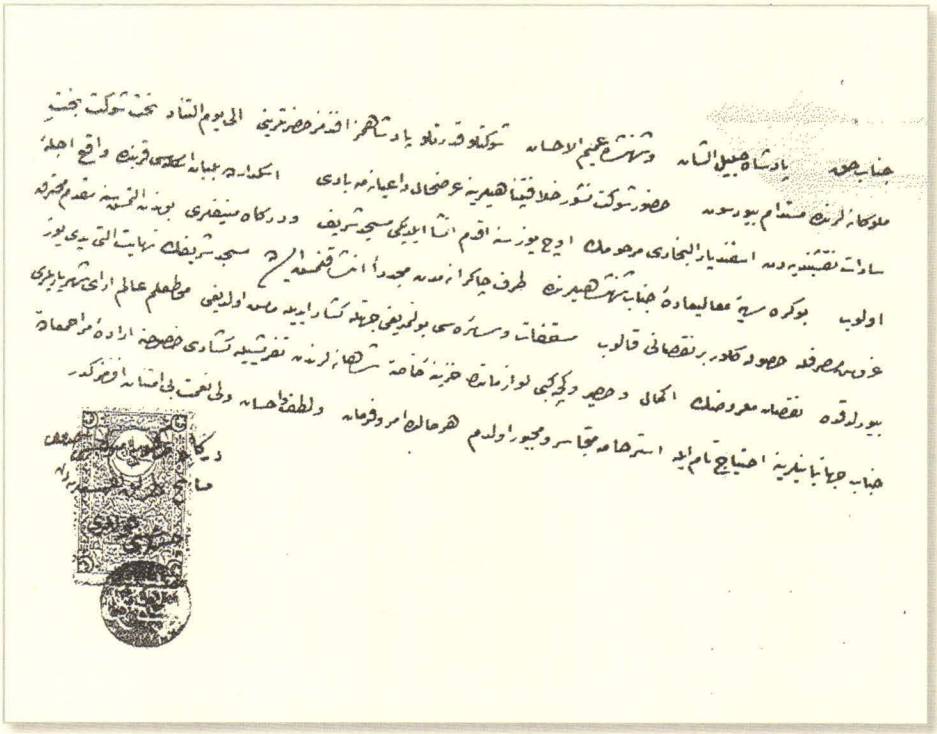

BOA Y.PRK.MŞ. 4/90,

"Cenâb-ı Hak padişâh-ı celîlü'ş-şân ve şehinşâh-ı 'amîmü'l-ihsân şevketlü kudretlü padişâhımız efendimiz hazretlerini ilâ-yevmi't-tenâd taht-ı şevket-baht-ı mülûkânelerinde müstedâm buyursun. Huzûr-ı şevket-nüşûr-ı hilâfet-penâhîlerine arz-ı hâl-i dâ'iyâneme bâdî Üsküdar'da Balaban İskelesi kurbünde vâki' ecille-i sâdât-ı Nakşibendiyye'den İsfendiyar el-Buhârî merhûmun üç yüz sene akdem inşâ eylediği mescid-i şerîf ve dergâh-ı münîfleri bundan altmış sene mukaddem muhterik olup bu kerre sâye-i me'âlî-âde-yi cenâb-ı şehinşâhîlerinde taraf-ı çâkerânemden müceddeden inşâ kılınmış ise de mescid-i şerîfin nihâyet altı yedi yüz kuruş masrafla husûle gelir bir noksânı kalup musakkafât ve sâiresi bulunmadığı cihetle küşâd edilememiş olduğu muhât-ı ilm-i âlem-ârâ-yı şehriyârîleri buyuruldukda noksân-ı ma'rûzun ikmâli ve hasır ve keçe gibi levâzımâttan hazîne-i hâssa-i şâhânelerinden tefrîşiyle küşâdı husûsuna irâde-i merâhim-âde-yi cenâb-ı cihânbânîlerine ihtiyâc-ı tâm ile istirhâma mütecâsir ve mecbûr oldum. Herhâlde emr ü fermân ve lutf ü ihsân velî-ni'met-i bî-imtinân efendimizindir.

Dergâh-ı mezkûr mütevellisi ad'af-ı

meşâyıh-ı tarîk-i Nakşibendiyye'den

Hasan Hüsni kulları"

Mühür

İrşad faaliyetlerinin yanı sıra Tekke'de Mesnevi de okutan Hasan Hüsnü Efendi dönemin önde gelen dua-gûlarındandır.

Revnakoğlu onun bu yönüyle ilgili şunları söylemektedir:

"Balabanî merhum, irfanlı, dirayetli bir zât olduğu için duaları her yerde tekrar edilen muayyen sözlerden ibaret değildi. Yerine ve icabına göre duanın şeklini, girizgâhını değiştirir, bir yerde ettiği duayı aradan uzun bir zaman geçmeyince başka yerde tekrar etmezdi. Çok defa yeniden dua tertip eder, irticâlen cinaslar, telmih ve tevriyeler meydana getirir, ca'liyet-i elfâza (söz üretmeye) dair bir hayli kelime istihdâm ederdi.

Son derece güzel ifadelerle süslediği gayetle tumturaklı, ahenkli, mufassal, mükemmel duaları, üslûb-ı beyân, tetâbü-i izâfet, bilhassa secî sanatları bakımından fevkalâde kudretli, saltanatlı ve zamanında her veçhile emsalsizdi. Sarayda ve şehirde hiçbir duâ-gû onunla baş edemiyordu. Bu yüzden Balabanî Hüsnü Efendi'yi her yerde ararlar, bir an önce gelmesini hasretle ve heyecanla beklerlerdi."

Tahirü'l-Mevlevî ise, *Matbuat Âlemindeki Hayatım* adlı eserinde Hasan Hüsnü Efendi hakkında şunları söylemektedir:

"Mevlevî muhiblerinden Üsküdarlı Şeyh Ebü'l-Hasan Hüsnü en-Nakşibendî el-Hâlidî'ye Balaban Kutbu Şeyh Hüsnü derler. Balaban Kutbu yahut Balabanî denilmesine sebep, Üsküdar'da Balaban İskelesi civarında oturmasıdır. Evvelce Nâfia Nezareti kâtiplerinden imiş. Sonra işi dervişliğe ve şeyhliğe, daha doğrusu cenazelerde dua etmeye vurmuş, lokma parasını o şekilde çıkarmaya başlamıştır."

Öte yandan nüktedanlığıyla da tanınan Hasan Hüsnü Efendi'ye dair pek çok nükte anlatılır. 1347/1928 senesinde vefat eden Hasan Hüsnü Efendi Nuh Kuyusu'ndaki Şühedâ Mezarlığı'na defnedilmiştir.

Hasan Hüsnü Efendi'nin, Nakşibendîliğin usul ve âdâbından bahseden *Nesemât-ı Rûhâniyye,* terâcim-i ahvâle dair *Risâle-i Mir'âtü'l-Ebrâr,* Şâzeliyye Tarikatı ve pirleri hakkında *Burhânü's-Sâlikîn* adlı eseri ve ayrıca *Behcetü'n-Nâm, Silsile-i Çiştiyye* ve *Divânçe*'si bulunmaktadır. Diğer taraftan Peyâm-ı Sabah'ta A. Rıfkı'nın yazdığı *Bektâşî Sırrı*'na cevaben kaleme aldığı yazılar bulunmaktadır.[6]

6 Abdürrezzak Tek'e ait yazının ("Üsküdar'ın Tasavvufî Kimliği", www.balaban.com bu bölümünde başvurduğu kaynaklar şunlardır: Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Y.PRK.MŞ 4/90. Ahmed Muhyiddin, *Tomâr-ı Tekâyâ,* (Mustafa Kara'nın kütüphanesindeki özel nüsha), s. 251. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Cevdet Evkaf, 10438. Zâkir Şükrî Efendi, *Mecmû'a-i Tekâyâ,* (haz. M. Serhan Tayşi - K. Kreiser), Berlin, 1980, s. 26. Selami Şimşek, "Son Dönem Celvetî Şeyhlerinden Bandırmalızâde Ahmed Münib Efendi'nin Hayatı, Eserleri ve Mecmûa-yı Tekâyâsı", *Selçuk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Türkiyat Araştırmaları Dergisi,* Konya, 2007, sy. 27, s. 157. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü, Defter no: 506. Cemaleddin Server Revnakoğlu Arşivi, nr. 138. Cemaleddin Server Revakoğlu, *Eski Sosyal Hayatımızda Tasavvuf ve Tarikat* Kültürü, (haz. M. Doğan Bayın - İ. Dervişoğlu), İstanbul, 2003, s. 257-258. Tahirü'l-Mevlevî, *Matbuat Âlemindeki Hayatım ve İstiklâl Mahkemeleri,* (haz. A. Şentürk), İstanbul, 199, s. 54. Abdurrezzak Tek, "Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Bir Şeyh Portresi: Üsküdarlı Balabanî Hasan Hüsnü Efendi ve Tasavvuf Anlayışı", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 2007, XVI/2, s. 155-168; Doç. Dr. Hür Mahmut Yücer, *Şeyh Sa'deddin Cibâvî ve Sa'dîlik,* İstanbul, 2010, s. 177-181.

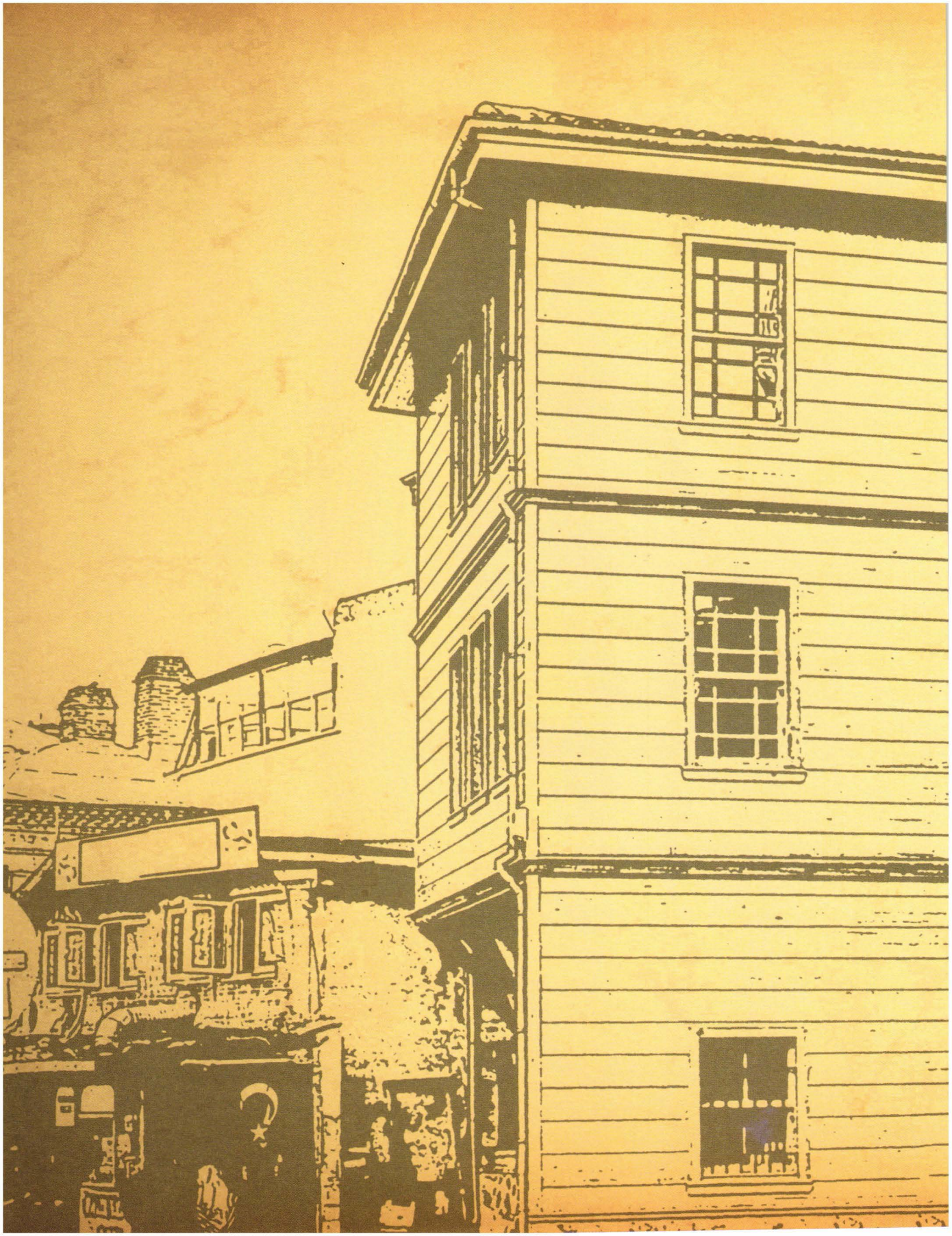

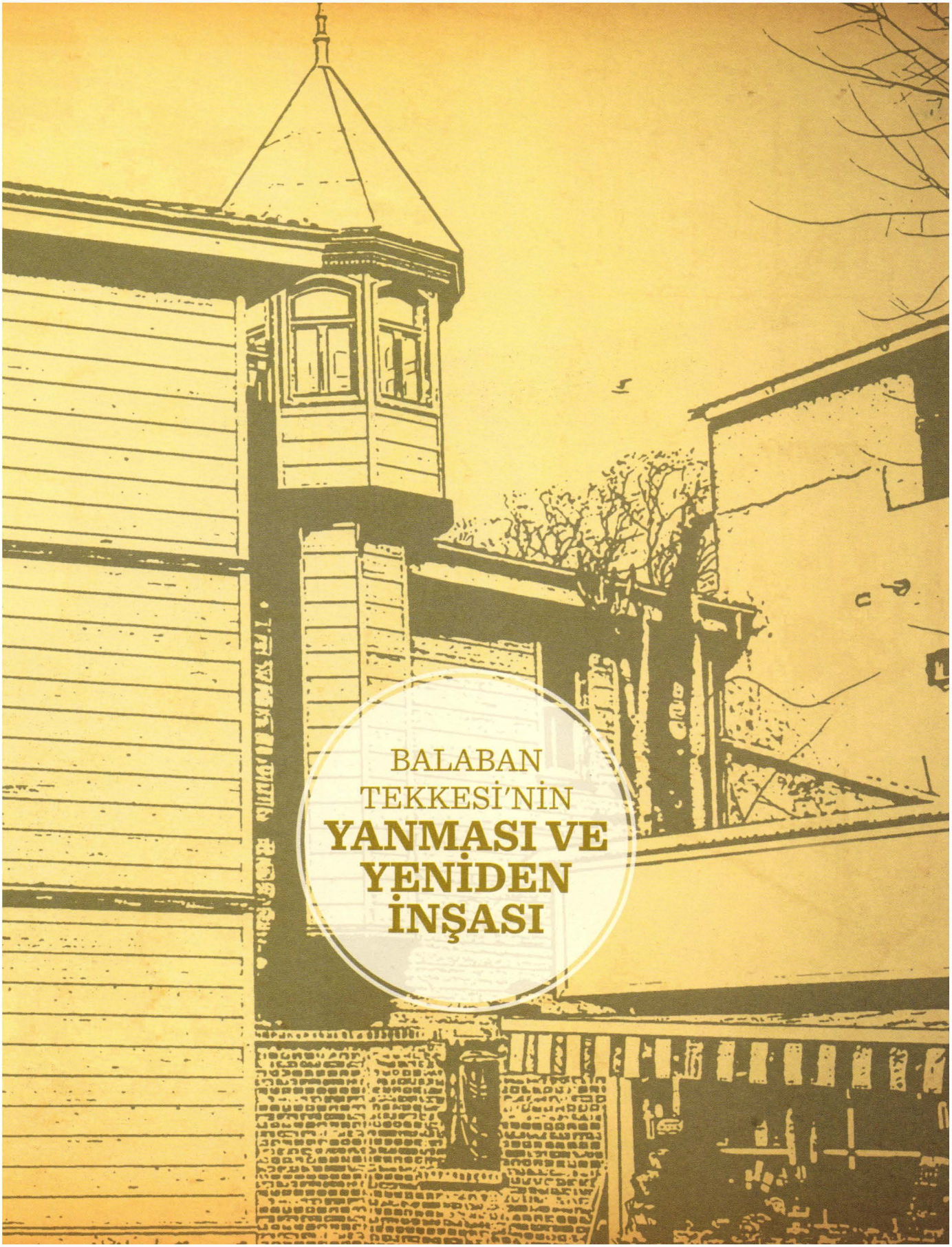

BALABAN TEKKESİ'NİN YANMASI VE YENİDEN İNŞASI

BALABAN TEKKESİ'NİN

YANMASI VE YENİDEN İNŞASI

Balaban Tekkesi, 1829 senesinde Üsküdar'daki büyük yangın neticesinde yanmıştır.

Yangında ağır hasar gören tekke, altmış yıl sonra, 1306 (1889) yılında dergâh şeyhi Mehmed Âşir Efendi ve eşi Aişe Sıddıka Hanım tarafından yeniden inşa ettirilmiştir. İnşa masrafı Aişe Sıddıka Hanım tarafından karşılanmıştır.

Onarımın tamamlandığı tarihte *Mürüvvet* gazetesi bu olayı sütunlarına taşıyarak haber yapmıştır. 25 Zilhicce 1306 (22 Ağustos 1889) tarihli *Mürüvvet* gazetesinde yayınlanan haber şu şekildedir:

"Üsküdar Balaban civarında kâin Halvetî Dergâh-ı şerîfi altmış sene mukaddem muhterik olduğu hâlde bu kerre postnişinliğe ta'yîn kılınan Âşir Efendi tarafından müceddeden ve mükemmelen tamir edildiği gibi yevm-i mezkûrda türbe-i şerîfenin dahî inşâsına ibtidâr olunmuştur".

توجیهات قسمزده محرر اولدیغی اوزره درسعات ملحقاتی وادرنه رسومات نظارتلری مفتشلکنه تعیین بیوریلان درسعادت ملحقاتی تحریرات باش کاتبی عزتلو عزیز بك افندی شمدیه قدر رسوماتجه پرخیلی مهم مأموریتلرده بولمرق ایفای وظائف صداقتکارانه ایدن اصدقای مأمورین سلطنت سنیه‌دن اولمسیله مأموریت مذکوره [illegible] اولمشدر.

اسکدارده بلبان اسکله‌سی جوارنده کائن خلوتی درگاه شریفی الفتش سنه مقدم محترق اولدیغی حالده بوکره پوست نشینلکنه تعیین قلنان رشاد تلو عاشر افندی طرفندن مجدداً ومکملاً تعمیر ایتدیرلدیکی یوم مذکوردن تریه شریفه‌نك [illegible] انشا آنه ابتدار اولنمشدر.

« رسمی »

بغداد ایکنجی رشدیهٔ عسکریه‌سی ایکن بوکره بارادهٔ سنیهٔ جناب پادشاهی صنعایه نقل اولنان رشدیهٔ عسکریه‌نك عربی خواجه‌لکنه امثالی معاش اولان درنیوز سکسان وقاریسی وقواعد خواجه لکلرینه اوچ یوز یکرمیشر غروشله طالب اولدقلری علی الاصول مسابقه امتحانلری اجرا ایدلمك اوزره شهر اغستوسك اون دردنجی پازار ایرتسی کونی صفوف چشمه رشدیهٔ عسکریه‌سنده تشکل ایدهجك قومسیون مخصوصه مراجعت ایلملری اعلان اولنور.

(لوانت هرالد) ده کورلمشدر:

(ثولوغوس) غزته‌سنه آتیدن بروجه آتی یازیلیور:

دولت علیهٔ عثمانیه دولتلو شاکر پاشا حضرتلرینی کریدد والی وکالتیله فوق العاده قوماندانلغه تعیین ایله بر حرکت حکیمانه اجرا بیورمشدر.

پاشای مشارالیه حضرتلرینك کریده مواصلتلرندن برو جزیره‌نك هرطرفنده اسایش اعاده ایدلمش واخیراً اتخاذ بیوریلان تشبثات حکومت سنیه‌نك ارباب عصیان واغتشاشی شدیداً تأدیب ایتمکه قرار ویردیکنی اثبات ایلمشدر.

قدیه ورسمویه عسکریدن منصرفلر تعیین بیورلمش وجزیره‌ده بولنان عسکرك مقداری تزید اولنمشدر.

(مونیتور) ده کورلمشدر:

کریددن دونکی پوسته ایله وارد اولان معلومات جزیرهٔ مذکوره احوالك موجب اطمینان بردرجه‌یه ایصال ایدلدیکی معلمدر.

دولتلو شاکر پاشا حضرتلری عساکر شاهانه طرفندن محافظه اولنان محلات اهالیسنك سلاح طاشیامقلرینی امر ایتمش وبوامره توفیق حرکت ایتمیانلره مجازات ایلمشدر.

دائرهٔ امور صحیه‌دن:

بصره وجوارنده قولرا علت مدهشه‌سنك ظهوری تحقق ایلمسندن طولایی علت مذکوره‌نك بغداده منع سرایتی ضمننده بصره ایله بغداد ولایتی بینده برصحیه قوردونی تشکیل اولنه‌رق بصره‌دن بغداده کیده‌جکلرك اون بش کون قرانتینه وضعنه قرار ویرلمشیدی علت مذکوره‌نك بوکره بغداده دخی ظهور ایلدیکی الان خبرلردن اکلاشلمسه بنا مذکور قوردونك ارتق ایفاسنه لزوم قالمدیغندن لغوی وفقط بغدادك شمال جهتی یعنی تکریت وصلاحیه طرفلرینه شدتلی قوردونلر وضعیله بغدادن حیفا جقلرك اون بش کون قرانتینه وضعیله برابر بغدادك جنوب غربیسنده بولنان هندیه ودیوانیه وحله ونجف وکربلا کبی نیز محلاتك دخی تمامی ایفاسی خصوصلرینه فی ۸ اغستوس سنه ۱۳۰۵ تاریخنده عقد اولنان مجلس امور صحیه‌ده قرارویریلدرك ایجابانی اجرا قلنمش اوله‌یی اعلان اولنور.

قوجه ولی‌یی قدایله جرح واثر جرحدن وفاته سبیت ویرن قوجه محمد نام شخصك دونکی کون محکمهٔ جنایتده اجرا قلنان محاکمهٔ علیه‌سنده مرقومك فعل واقعی دلائل وامارات ایله درجهٔ ثبوته وارمغله اون بش سنه مدتله کورکه قونلمسنه حکم اولنمشدر.

قوجه مصطفی پاشاده جنایاتیه محکمه‌سی امامی حافظ احمد افندی‌یه اطاله لسان ومخل ناموس نغوهانده بولندیغی ادعا اولنان یورغانجی استافدن تحسین افاتك دونکی کون بدایت ایکنجی جزا محکمه‌سنده اجرا قلنان محاکمهٔ علیه‌سنده کندوسندن برلیرا جزای نقدی اخذیته منتفاً قرار ویرلمشدر.

(مونیتور)ده کورلمشدر:

ادارهٔ مخصوصه نامنه اخیراً لوندره‌ده اشترا اولنان بیك طونیلاته حجمنده بروابور اوکرده کی هفته درسعادته ورود ایدهجکدر.

کوریدن اطلاعه ایشلمك اوزره لوندره‌یه سیارش اولنان دیکر بر وابورك انشا آتی بوکره‌رهین ختام اولمله قریباً درسعادته متوجهاً لوندره‌دن حرکت ایله‌جکدر.

انقره ولایتی دفترداری سعادتلو عثمان بك سامسون طریقیله انقره‌دن ویتریسبورغ سفارت سنیه‌سی اوچنجی کاتبی عزتلو بکر سامی بك طرزوندن لوئید قومپانیه‌سنك (سلنه) وابوریله دون درسعادته کلمشلردر.

برمدتدنبری نامزاج اولان ضبطیه نظارت علیه‌سی مکتوبی دراخندی سعادتلو احمد راغب بك افندی حضرتلرینك کیفیت لکلری له الحمد مبدل عافیت اولمشدر.

برمدتدنبری روماده بولنان ایتالیادولتنك درسعادت سفیری بارون (بلان) جنابلری اخیراً پاریسه کیدرك والده‌لریی زیارت ایتدکدن صکره کاتب خصوصیسی قونت (بوزداری) برابرنده اولدیغی حالده دونکی کون سرعت قطاریله درسعادته مواصلت ایدرك تقسیمده ایلی پاشاده مجدداً انشا اولنان سفارتخانه‌یه کیتمشلردر.

سفارتخانه مستشاری موسیو (نوجی) وباش ترجمان موسیو (قانجیا) وسائر سفارتخانه ارکانی مشار الیهی سرکاجی استاسیونده استقبال ایتمشلردر.

اولکی کیجه ایوب جوارنده میرلای عزتلو رفعت بك وکذا مذکور کیجه‌ده ایوب جوارنده حسینیه کویتده ملکیه قائمقاملرندن وذنك خانه‌سنه سارق دخول ایدوك بعض اشیا سرقت اولندیغی ایشیدلمشدر.

بوغیلرده ایوب جوارنده بوله برایکی سرقت وقوعیولدیغی الان ورقلرده یازیلمکده اولدیغندن ایوب پولیس مأمورلرینك نظر دقتی جلب ایدوز.

شیخ الحرم اسبق مرحوم امین پاشانك اناطولی حصارنده اقامت ایتمکده بولنان کریه‌لری خانه‌لرنده خدمتجیلك ایدن اون درت یاشلرنده زینب نامنده برقزجغز پاطلیجان پشیردیکی صیره‌ده البسه‌سی آتش صیچرایه‌رق وجودینك بعض محلاتی تهلکه‌لی صورتده محترق اولمش ولاجل التداوی باب والای ضبطیه‌یه کتیرلمشدر.

قرم محاربه‌سنده ایتالیا عسکرندن وفات ایدنلرك استراحت روحی ایچون بوصباح فری کونیسنده فرنك مزارلری کایساسنده اجرای آیین ایدیله‌جکدر.

بلغارستان بیکلیکلرندن موسیو (پاپرجوف) دولت سرکاجی قطاریله سوفیه‌دن درسعادته کلمشدر.

ضبطیه نظارت علیه‌سندن:

قوندرجی قصلی واوستریالی شیلو فرایبورغ وفوطی نام چوجقلر بکن صالی کیجه‌سی ساعت اوچ واده‌لرنده بك اوغلنده ثبه باشنده شیخ طلعت افندی خانسك دردنجی قاتك طقوزنجی ایاریمك دراجه‌سنده اویناسه‌قده‌لر ایکن بولندرن شیلو فرایبورغ اون ایکی ارشون ارتفاعنده بولنان محلدن اشاغیه دوشمیه لاجل التداوی قرالدر خسته خانه‌سنه کتورلمش وبولندرن قصلی دردست اولنمش ایسه‌ده فوطینك محل اقامتی مجهول اولمسیله انك تحقیق و تحریسه و معاینه لازمه اجراسنه تشبث اولندیغی بك اوغلی متصرفلغندن یازیلمش بیلدیرلمشدر.

اعلان مخصوص

قطب ربانی وواقف اسرار سبحانی عبد القادر کیلانی قدس سره السامی حضرتلرینك (صلاة کبری) نام دلائل الخیراتی کتابی حضرت شهریاری سعادتلو حسنی افندی حضرتلری طرفندن شرح وترجمه ایدلمش اولغله نسخ نفیسهٔ مطبوعه‌سنك باب عالی جاده‌سنده آواکیان افندی وکوبری باشنده عثمانلی کتبخانه‌لرنده و حکاکلر ایچنده حاجی شاکر افندینك (۹۱) نومرولی دکانده اون ایکیشر غروشه صاتلمقده اولدیغی اعلان اولنور.

§

Mürüvvet gazetesinin tekkenin tamiriyle ilgili haberi

Günümüze ulaşmış olan tamir kitabesi şöyledir:

1. *"Şehinşâh Sultan Mehemmed Han-ı lutf-mu'tâd*
   Serîr-i saltanatda dâim olsun hürrem ü dilşâd

2. *Bu dergâh asr-ı evvelde yanıp bir arsa kalmışken*
   Zamân-ı şevketinde oldu inşâ ile feyz-âbâd

3. *Ona bânî-i sânî oldu el-ân postnişîni kim*
   Zehî himmetle Şeyh Âşir Efendi eyledi bünyâd

4. *Münîrâ hatm-ı hâce eyleyüb cevher dedim târîh*
   Bu Sa'dî hankâhıdır oku gel her seher evrâd 1322" (M. 1904).

Balaban Tekkesi'nin 1322 tarihini taşıyan tamir kitabesi

1. *"Lutfu itiyat haline getirmiş olan Sultan Mehmed (Reşad)*
   Saltanat koltuğunda daima gönül şadlığıyla şen olarak otursun

2. *Bu dergâh önceki devirde yanıp arsa haline gelmişken*
   Sultan Reşad'ın şevketli devrinde inşa edilip feyizli bir mekân oldu

3. *Dergâhın ikinci bânisi şimdiki postnişini Şeyh Aşir Efendi olup*
   Ki kutlanacak bir himmetle [tekkeyi yeniden] bina eyledi

4. *Ey Münir, hatm-i hâce [Nakşî zikri] eyleyip mücevher bir tarih söyledim:*
   Burası Sa'dî dergâhıdır, gel, her seher oku evrad!"

Tekke, 1925 yılında İstanbul *Tekâyâ Defteri*'nde şu şekilde kayıtlı bulunmaktadır:

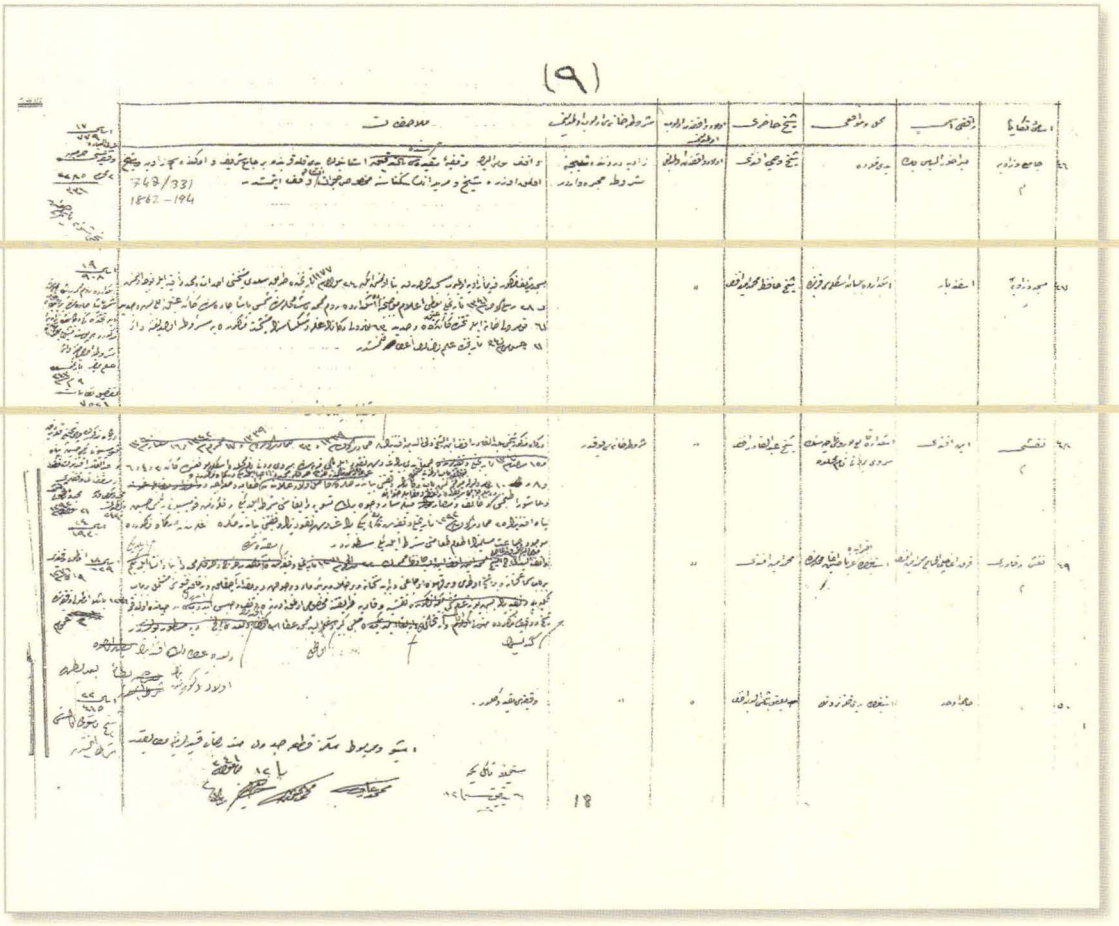

Sıra No. : *47*

Esâmî : *Mescid ve Zaviye*

Vâkıfı : *İsfendiyar*

Mahal ve Mevâkı' : *Üsküdar'da Balaban İskelesi kurbünde*

Şeyh-i Hâzırı : *Şeyh Hâfız Mehmet Emin Efendi*

Evlâd-ı Vâkıftan Olup Olmadığı: Evlâd-ı vâkıftan olmadığı

Meşruta Hanesi Olup Olmadığı: Üsküdar'da Rûmî Mehmet Paşa Mahallesi'nde Şemsipaşa Caddesi'nde bir bâb hâne ile tahtındaki dükkânın zaviye-i mezkûrede postnîşin olanlara meşrût olduğu

Mülahâzat: Mescid-i Şerîf-i mezkûr kadîmden zâviye olmayıp mescit olarak binâ olunmuş iken 24 Şevval 1177 tarihinde tarîk-i Sa'diyye meşîhatı ihdâs ve müceddeden kayd ile tevcîh olunmuş ve 28 Rebiülâhir 1341 târihi ile mu'tâ i'lâm mûcebince de Üsküdar'da Rûmî Mehmedpaşa Mahallesi'nde Şemsipaşa Caddesi'nde kâin atik 55 ve cedid 61 numaralı hâne ile tahtında kâin atik 55 ve cedit 63 numaralı dükkânın galle ve süknâsının meşîhat-ı mezkûreye meşrût olduğuna dair 11 Ağustos 340 târihinde ilmühaberleri i'tâ kılınmıştır.

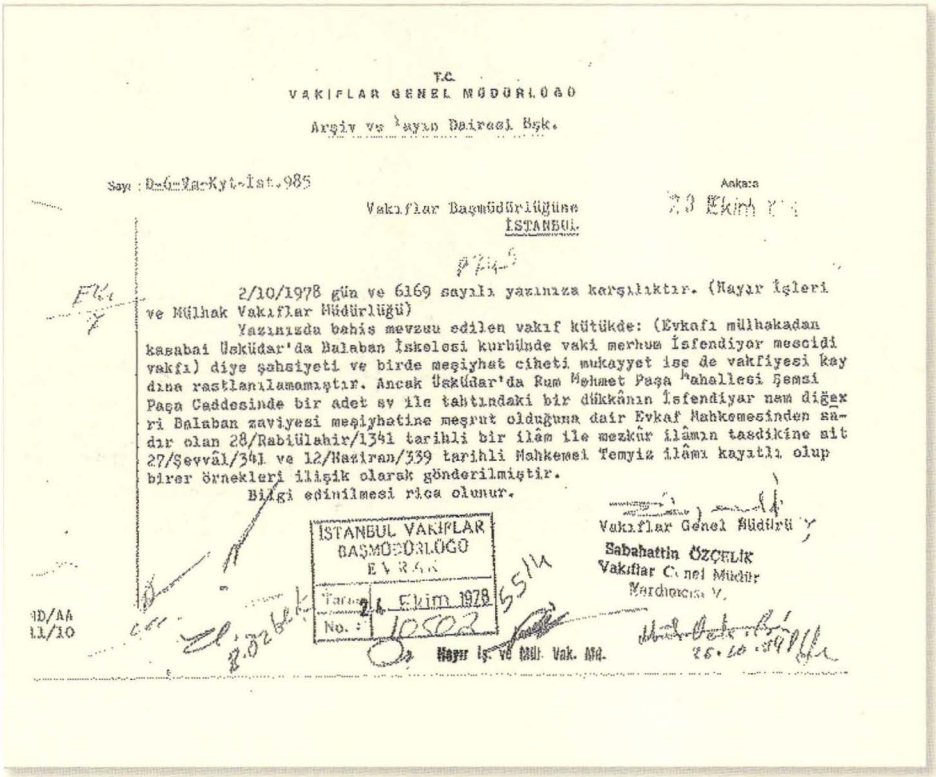

T.C.
VAKIFLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
Arşiv ve Hayır Dairesi Bşk.

Sayı : D-6-Yaz-Kyt-İst.985

Ankara
29 Ekim 1978

Vakıflar Başmüdürlüğüne
İSTANBUL

2/10/1978 gün ve 6169 sayılı yazınıza karşılıktır. (Hayır İşleri ve Mülhak Vakıflar Müdürlüğü)

Yazınızda bahis mevzuu edilen vakıf kütükde: (Evkafı mülhakadan kasabai Üsküdar'da Balaban İskelesi kurbünde vaki merhum İsfendiyar mescidi vakfı) diye şahsiyeti ve birde meşiyhat cihetı mukayyet ise de vakfiyesi kaydına rastlanılamamıştır. Ancak Üsküdar'da Rum Mehmet Paşa Mahallesi Şemsi Paşa Caddesinde bir adet sv ile tahtındaki bir dükkânın İsfendiyar nam diğeri Balaban zaviyesi meşiyhatine meşrut olduğuna dair Evkaf Mahkemesinden sadır olan 28/Rabiülahir/1341 tarihli bir ilâm ile mezkûr ilâmın tasdikine ait 27/Şevvâl/341 ve 12/Haziran/339 tarihli Mahkemei Temyiz ilâmı kayıtlı olup birer örnekleri ilişik olarak gönderilmiştir.

Bilgi edinilmesi rica olunur.

İSTANBUL VAKIFLAR BAŞMÜDÜRLÜĞÜ
EVRAK
Tarih: 24 Ekim 1978
No.: 10502

Vakıflar Genel Müdürü
Sabahattin ÖZÇELİK
Vakıflar Genel Müdür
Yardımcısı V.

Hayır İş. ve Mül. Vak. Müd.

ID/AA
11/10

Tekkenin vakıflarına ait Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün 24 Ekim 1978 tarihli yazısı

1925 yılına kadar faaliyetini sürdüren tekke, bu tarihte tüm tekkelerle birlikte kapatılarak binası kaderine terk edilmiş, 1948 yılında kısmen onarılarak mesken hâline dönüştürülmüştür.

Arsasında barakalar inşa edilmiş hâliyle Balaban Tekkesi

1965 yılına gelindiğinde, ancak iki kısım mezarlık, bir ahşap baraka, bahçe duvarına monte edilmiş barok bir çeşme taşı ve şâhideleriyle birlikte dört mezar; tevhidhânenin iki duvarı, bir kısım bahçe duvarı ve kapı kitabesi ulaşmıştır.

154
İSFENDİYAR MESCİDİ
(Balaban Tekkesi Mescidi)
Üsküdar, Balaban İskelesi Caddesi'nde bulunan bu mescid, İsfendiyar tarafından yaptırılmıştır. Uzun bir müddet kadro dışı kalmış, harap olmuş ve 1945'te yıkırılmıştır. Hâlen arsa halindedir.
155
İVAZ KASAP MESCİDİ
Fatih, Sarıgüzel Dibek Caddesi'nde bulunan bu mescid, İvaz ağa tarafından yaptırılmıştır. Yapıldığı tarih bilinmeyen bu mescid, uzun süre harap kalmış ve sora kalıntıları dahi ortadan kaldırılmlştır.
156
İYİNE BEYİ MESCİDİ
Fatih, Akzsaray, Küçük Langa'da bulunan bu mescid, İmrahor İlyas Bey'in oğlu İyine Bey tarafından yaptırılmıştır.
Mescidden günümüzde eser kalmamıştır.
157
İZZET PAŞA TEKKESİ MESCİDİ
Eyüp, Sofular'da bulunan bu mescid, fevkâni ve ahşap bir bina idi. Harap halde. Minare kaidesi dahi mevcuttur.
158
KADI HANI MESCİDİ
Başmakzâde Şeyhülislâm Ali Efendi tarafından yaptırılmıştır.
Mescidden günümüzde eser kalmamıştır.
159
KADI SADİ MESCİDİ
Fatih, Draman Hamamı Muhirtin mahallesi Miraç Sokak'ta bulunan bu mescid, Hacı Sadettin Efendi tarafından yaptırılmıştır.
Mescidden eser kalmamıştır.

160
KARAAĞAÇ CAMİİ
(Melek Hatun Camii)
Fatih, Mevlanakapı, Melek Hatun Sokak'ta bulunan bu cami, Melek Hatun tarafından yaptırılmıştır. Duvarları moloz taştan, çatısı ahşaptan olan bu caminin bahçesinde bir kara ağaç bulunduğundan bu ismi almıştır.
Harap ve amaç dışı kullanılan bu cami 1957'de tekrar yaptırılmıştır.
161
KARAAĞAÇ MESCİDİ
Sütlüce civarında bulunan bu mescid, III. Ahmet devrinde Osman Ağa tarafından yaptırılmıştır.
Mescidden günümüzde sadece mezarlık parçası kalmıştır.
162
KARABAĞLI MESCİDİ
Fatih, Küçük Mustafa Paşa, Müftü Ali Hamamı civarında bulunan bu mescid, Ayşe Hatun tarafından yaptırılmıştır.
Mescidden günümüzde eser kalmamıştır.
163
KARABAŞ MESCİDİ
(Merdivenli Mescid)
Fener, İncebel Sokak'ta bulunan bu mescid, Ali Efendi tarafından yaptırılmıştır.
Mescidden günümüzde eser kalmamıştır.
164
KARAGÖZ MEHMED CAMİİ
Fatih, Horhor'da bulunan bu cami, Muhtesip Mehmet Bey tarafından yaptırılmıştır. Yapıldığı tarih kesin olarak bilinmemektedir.
1935'te yıkırılarak yola ve parka katılan camiden eser kalmamıştır

"Yakın Tarihimizde Cami Kıyımı" adlı eserden Balaban Tekkesi ile ilgili bölüm

Restorasyon öncesi tekke arsası

Restorasyon öncesi kazı çalışmaları

Restorasyon öncesi kapatılmış özgün mihrabın açılması

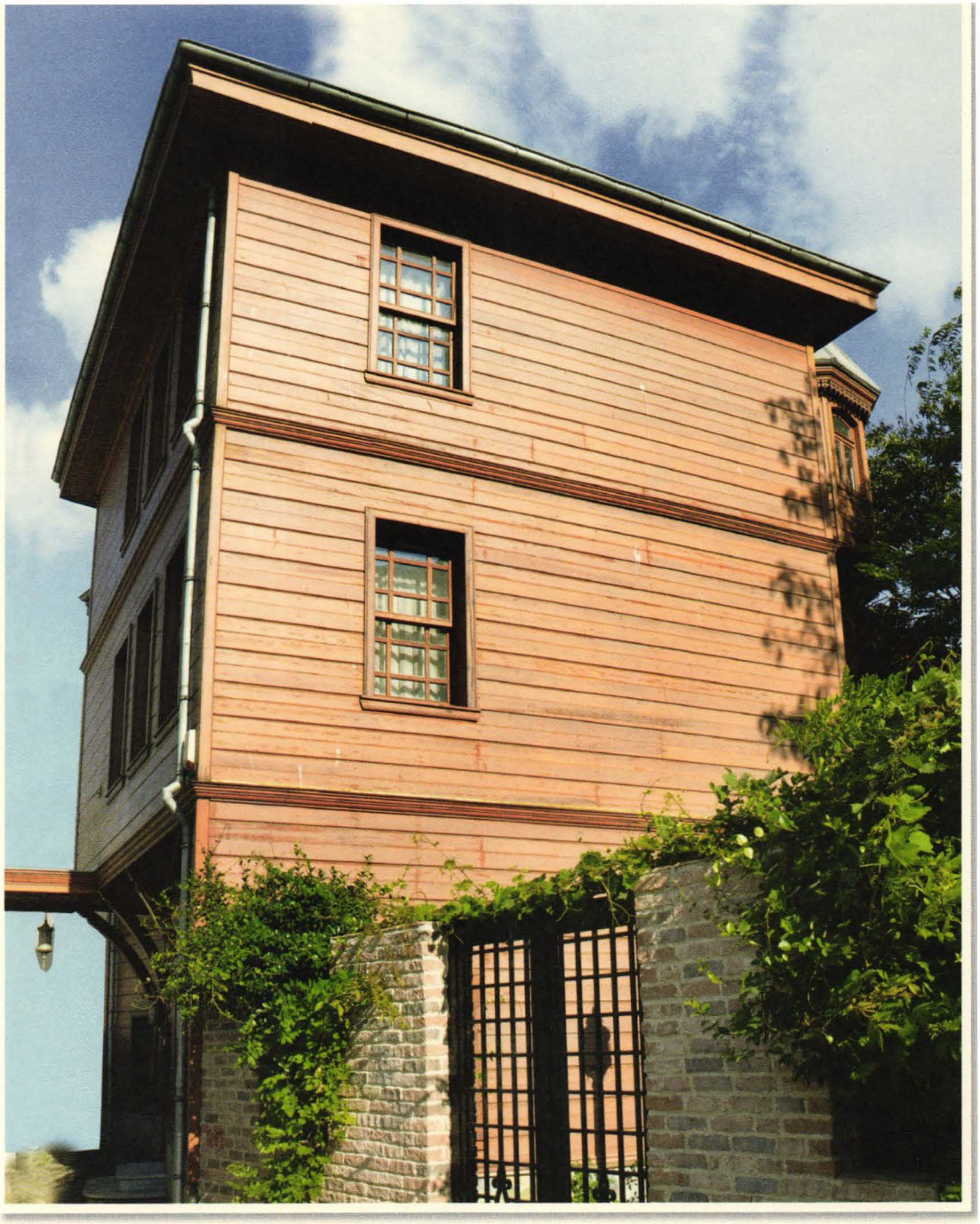

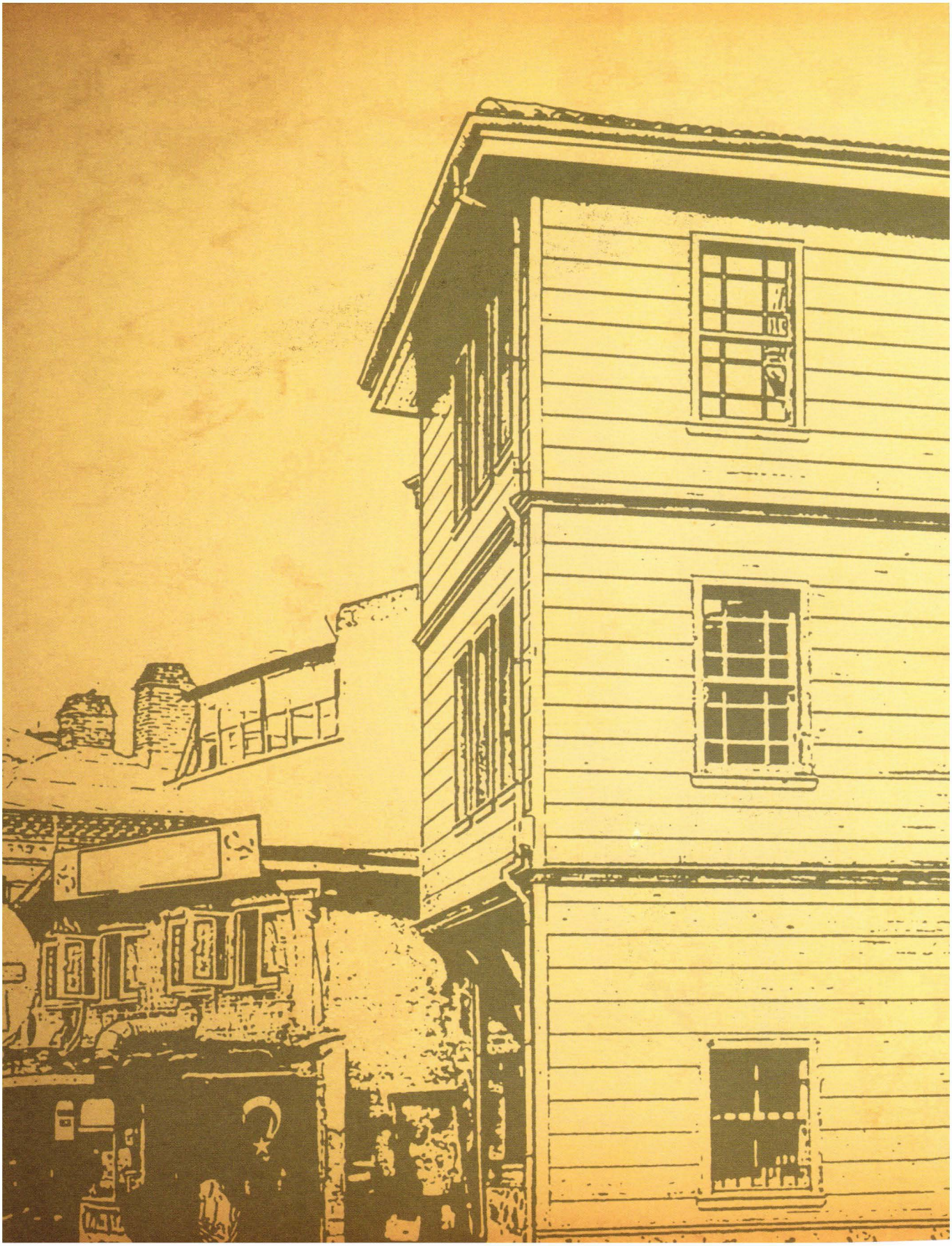

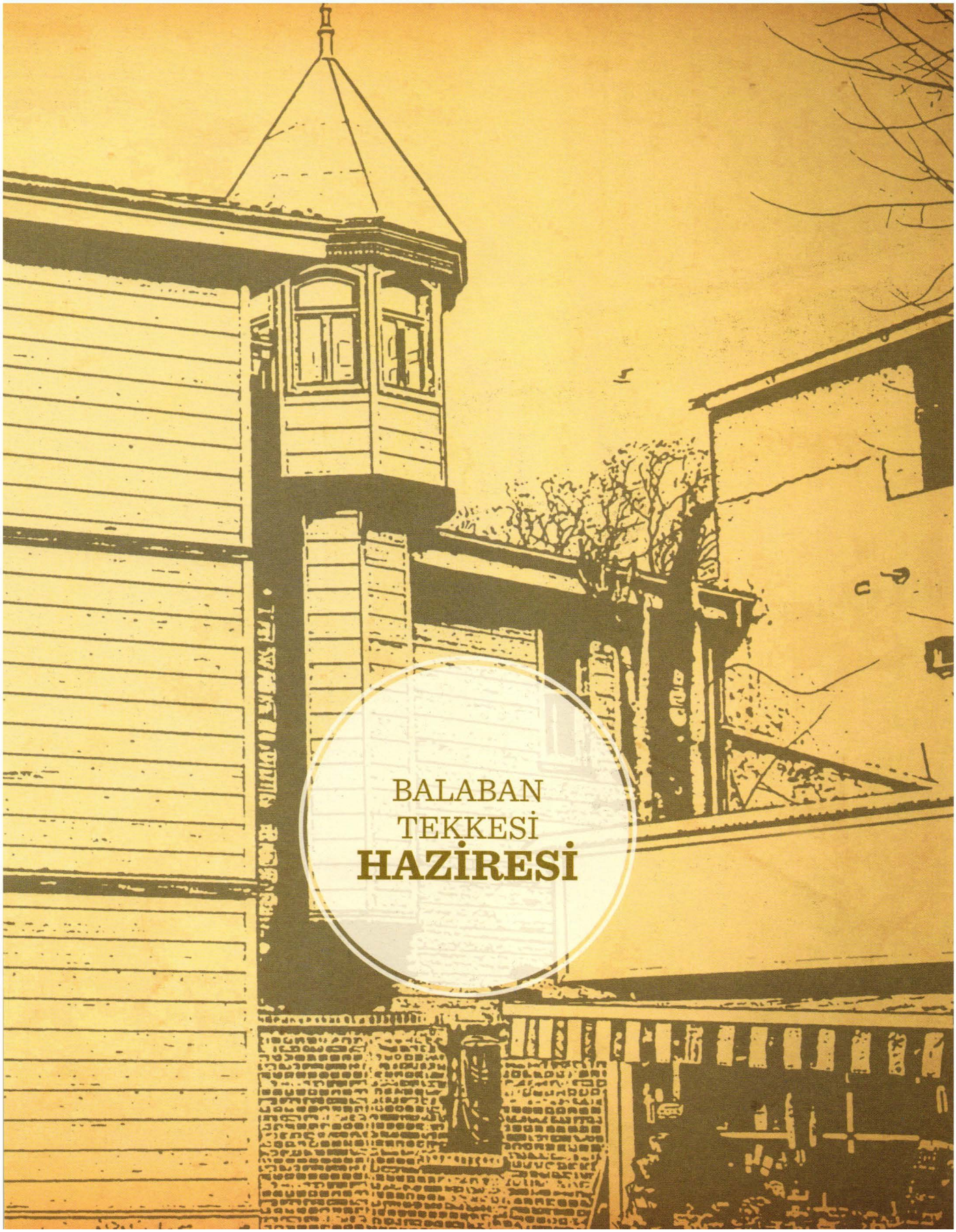

BALABAN TEKKESİ HAZİRESİ

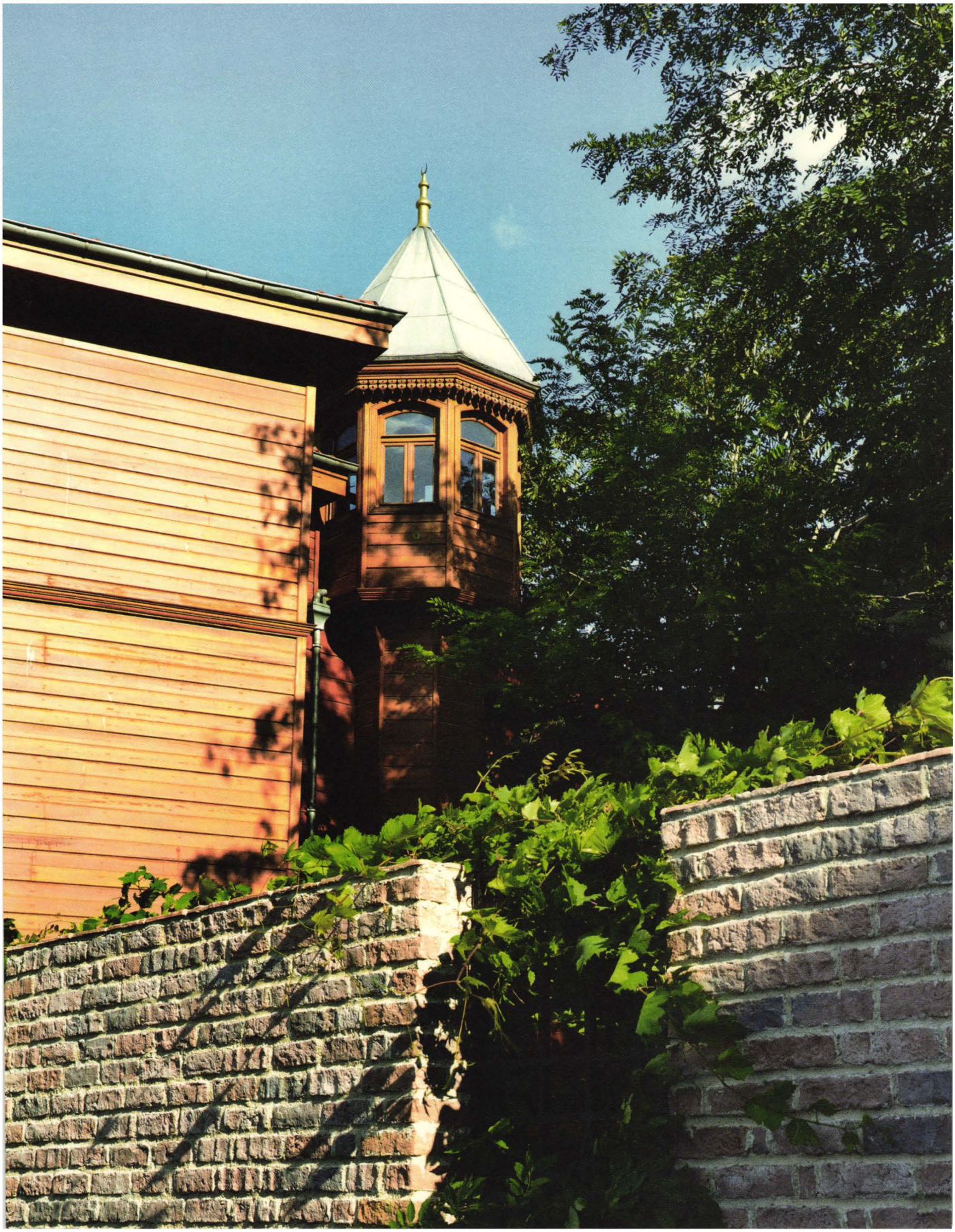

BALABAN TEKKESİ HAZİRESİ

Günümüze intikal eden taşların bulunduğu yerin gerçek hazire alanı olduğu kesin değildir. Mezar taşlarının zamanımıza ulaşmış olanları saplama yöntemiyle toprağa yerleştirilmiş bir görünüm arz etmektedir. Tüm mezar taşlarının, elimizde mevcut -dört kişiye ait- beş taştan ibaret olup olmadıkları da şüphelidir. Kaybolmuş taşlar varsa bile bunların kimlere ait taşlar olduklarına ilişkin bir bilgiye de sahip değiliz. Ancak mevcut taşlardan dördünün tekkeye mensup kişilere ait olduğuna şüphe yoktur. Şeyh Mustafa Hudavendî Efendi'ye ait taşın tekkeyle ilgisi ise yeni ve önemli bir soru olarak karşımıza çıkmıştır.

Bahçedeki kabir taşları

Mürüvvet gazetesinde, tekkenin yeniden yapılmasıyla ilgili olarak verilen haberde yer alan ilginç bir detay, tekkeye ait türbenin mevcudiyetidir. Yeniden tamir ettirilen tekkenin açılış gününde "türbe-i şerîfenin dahi inşaatına ibtidar olunmuştur" cümlesi tekkenin bir türbesi olduğunu ve bunun 22 Ağustos 1889 tarihinde yenilenmesine başlandığı anlamını ifade etmekteyse de böyle bir türbenin ne önceden varlığına ne de sonradan yeniden yapılmış halinin varlığına ait bir bilgi elimizde henüz yoktur. 1965 yılına ait tespitte "iki kısım mezarlık"tan söz edilirken bu kısımlardan birinin türbeye ait bölge olması muhtemeldir.

Balaban Ahmed Baba:

Mescidin bânisi olduğunu düşündüğümüz Balaban Ahmed Baba'ya ait taşın hazirede bulunuyor olması büyük bir şanstır. Mescit-tekkenin ilk bânisi Balaban Ahmet Baba'nın 1047 tarihli mezar taşı kitabesi şöyledir:

1. *Hüve'l-Bâkî*
2. *İsfendiyarzadelerden*
3. *eş-Şeyh Balaban Ahmet Baba*
4. *Hazretlerinin rûhuna*
5. *el-Fâtiha*
6. *sene 1047 (1637 M.)*

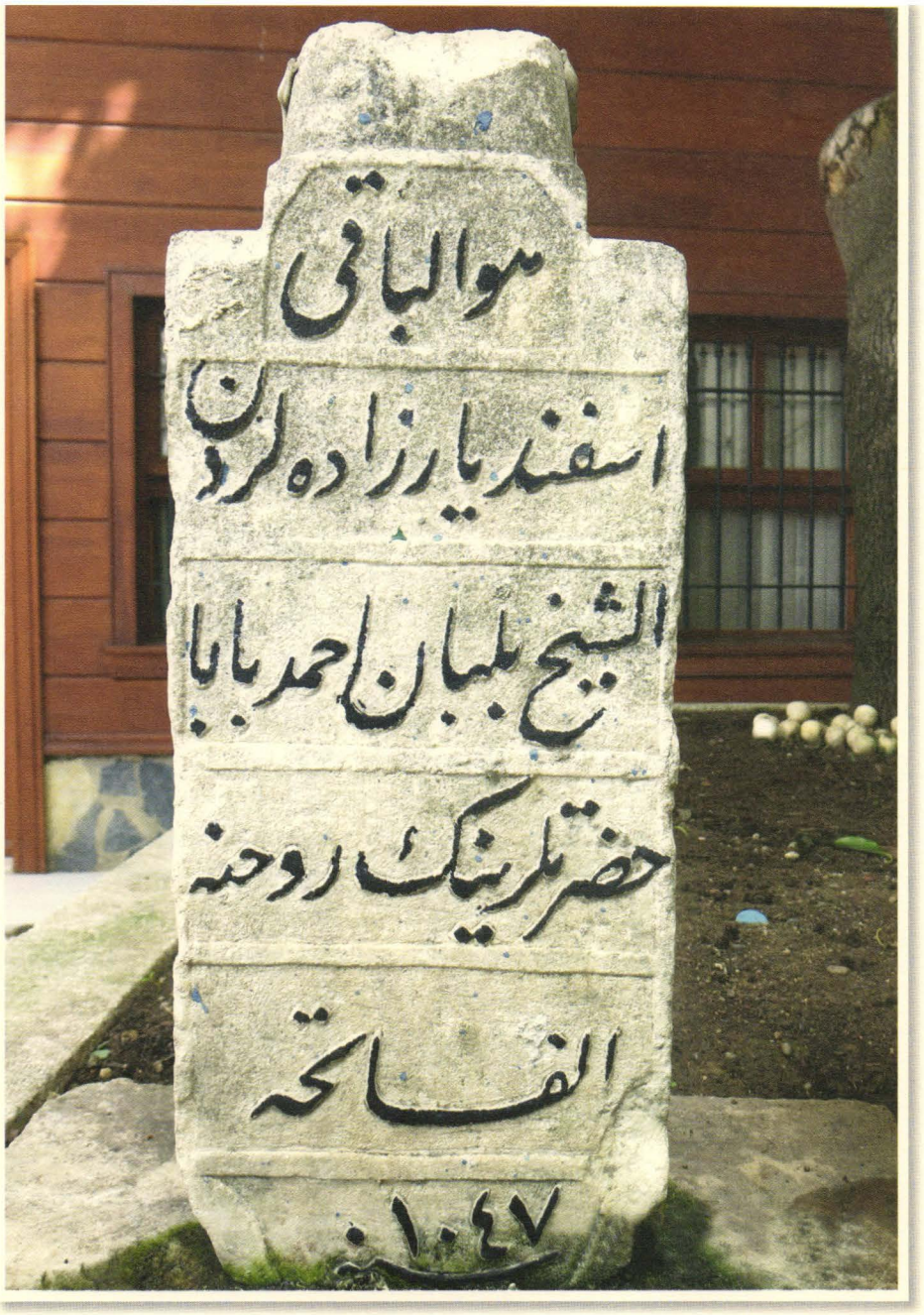

Balaban Ahmed Baba'nın mezar taşı

Şeyh Mehmed Aşir Efendi:

Aşir Efendi, dergâhı yeniden yaptırarak ihya eden bir Nakşi ve Sa'dî şeyhi olarak bilinmesiyle birlikte mesnevihanlık ve hattatlık yönleriyle de öne çıkmış bir şahsiyettir; mezar taşındaki ifadeler bu hususu teyid etmektedir. Mesnevîhânlık, başlangıçta Mevlevihanelerde Mesnevî takrir eden Mevlevî dedelerini ifade etmek için kullanılan bir kavramken, zamanla mahiyeti ve anlamı genişlemiştir. Böylece ister Mevlevî gelenekten gelsin, ister farklı bir muhite mensup olsun Mesnevî okutan ve şerh eden kişileri ifade eder olmuştur. Bilhassa onsekizinci yüzyılın son çeyreğinden itibaren özellikle Nakşî kökenli mesnevihânların sayısı artmıştır. Mesnevî takrirlerinin yapıldığı Mesnevihâneler tesis edildiği gibi bunlardan başka bazı Nakşî dergâhları başta olmak üzere, diğer tarikatların tekkelerinde, bazı medreselerde ve konaklarda da Mesnevî okunmaya başlanmıştır.

Mehmed Aşir Efendi'nin baş taşındaki destarlı Mevlevî sikkesi onun bu yönünü vurgulamak içindir. Mevlevilerde destarlı sikkeler şeyhler ve çelebiler için kullanılmakla birlikte mesnevihânlara veya tarikate hizmeti dokunan dede ve muhiplere de destar sarmaya izin verildiği bilinmektedir. Ancak çelebiler, destarlarını alttan sikke görünmeyecek şekilde sararlarken çelebi olmayanlarsa sikkenin alt kısmı adeta bir zırh gibi pek az görünecek tarzda sararlardı. Mehmed Aşir Efendi'ye ait taşta yer alan destarlı sikke de böyledir. Bu tarz sikke onun mesnevihân olması dolayısıyla mezar taşında yer almış bulunmaktadır. Mezar taşı kitabesinde Aşir Efendi'nin Nakşî ve Sa'dî şeyhi olduğu belirtilirken mesnevihânlığının da belirtilmiş olması onun Nakşî mesnevihânlar geleneğine dâhil olduğunu göstermektedir.

Tekkenin ikinci bânisi olan Mehmet Âşir Efendi'nin mezar taşında vefat tarihi bölümü betona gömülüdür. Ancak

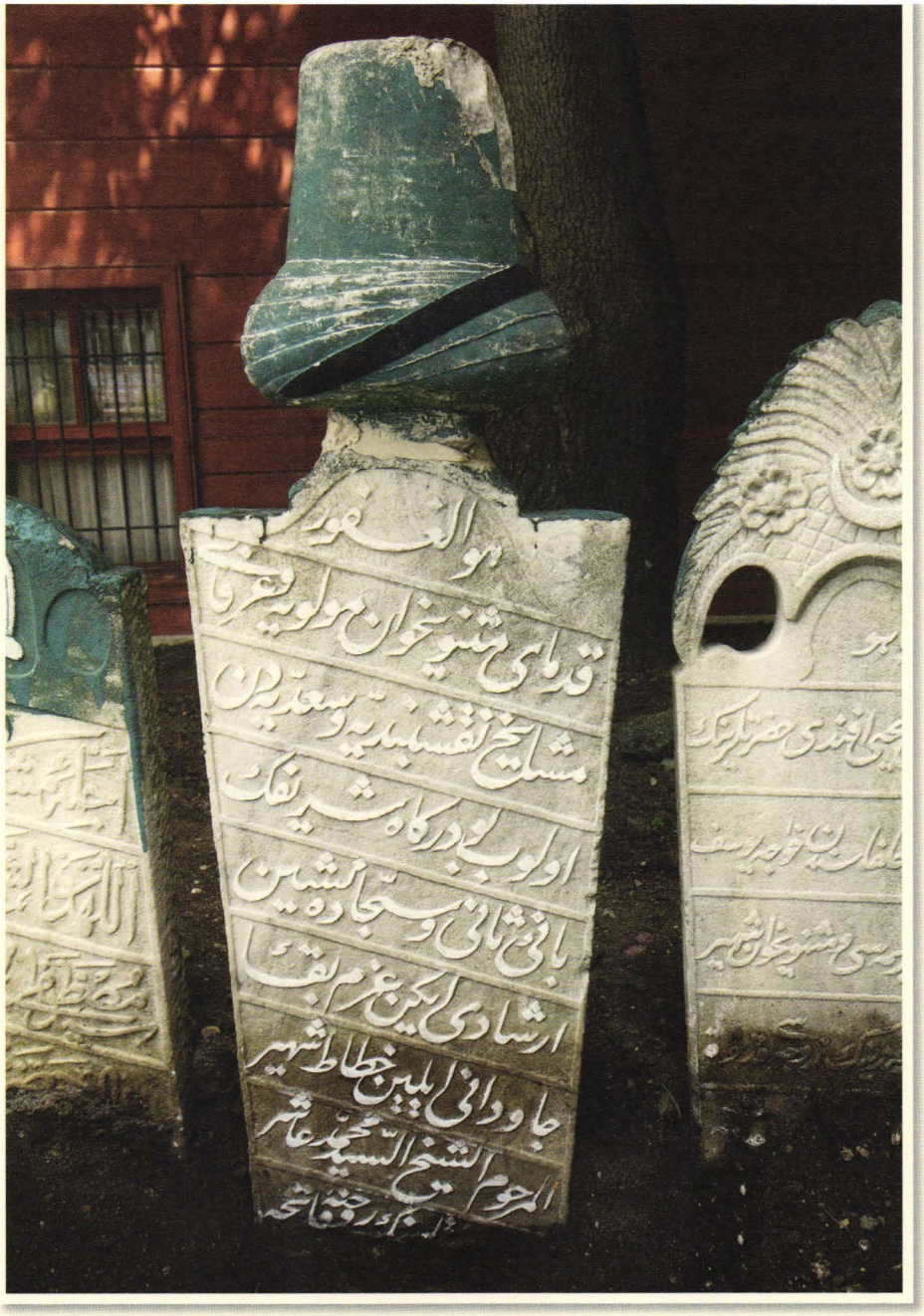

Mehmed Âşir Efendi'nin mezar taşı. Mermer, destarlı ve sikkeli mezar taşı 114 x 36,5 cm boyutlarındadır.

onun 1323/1905 tarihinde vefat etmiş olduğunu Zâkirî Şükrî Efendi'nin mecmuası ve diğer kaynaklardan öğrenmekteyiz. Balaban Tekkesi haziresinde bulunan mezar taşı şahidesinde Aşir Efendi şu ifadelerle tanıtılmaktadır:

1. *Hüve'l-Gafûr*
2. *Kudemâ-yı Mesnevîhân-ı Mevleviyye ve ârifân-ı*
3. *meşâyıh-ı Nakşibendiyye ve Sa'diyyeden*
4. *olup bu dergâh-ı şerîfenin*
5. *bânî-i sânî ve seccâdenişîn-i*
6. *irşâdı iken azm-i bekâ-yı*
7. *câvidânî eyleyen hattât-ı şehîr*
8. *el-merhûm eş-Şeyh es-Seyyid Mehmed Âşir*
9. *Efendi Hazretlerinin rûhuna Fatiha*
   [19 Şaban 1323] (19 Ekim 1905 M)

Günümüz Diliyle:

1. *Allah günahları bağışlayandır*
2. *Kıdemli mesnevihanlardan ve*
3. *Nakşibendiyye ve Sa'diyye tarikatinin arif şeyhlerinden*
4. *olup bu dergâh-ı şerifin*
5. *ikinci bânisi ve irşad makamındaki*
6. *şeyhi iken bâki olan*
7. *ebediyet âlemine göçen ünlü hattat*
8. *merhum Şeyh Seyyid Mehmed Âşir*
9. *Efendi'nin ruhuna Fâtiha*
   [19 Şaban 1323] (19 Ekim 1905 M)

Aişe Sıddıka Hanım:

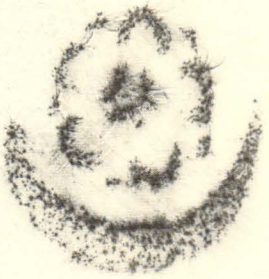

Yahya Efendi Dergâhı Türbedarı Şeyh Yusuf Efendi'nin kızı ve Balaban Dergâhı Şeyhi Aşir Efendi'nin zevcesi olan Aişe Sıddıka Hanım'a ait mezarın baş ve ayak taşları günümüze ulaşarak Aişe Sıddıka Hanım'ın kişiliği hakkında önemli bilgilere ulaşılmasını sağlamıştır. Baş taşı kitabesinde yer alan ifadelerden onun babası, eşi ve vefat tarihi bilgileri öğrenildiği gibi ayak ucu taşındaki iki beyitlik manzum kitabeden de tekkenin ikinci defa yaptırılmasında nakdi kaynağın Aişe Sıddıka Hanım tarafından karşılandığı bilgisi açıkça ifade edilmiştir. Hazireyi teşkil eden mezarlardan tek kadın mezarı olan Aişe Sıddıka Hanım'ın baş taşı çam kozalağı, çiçekler ve yapraklarla süslü son devir tipik bir kadın mezar taşı örneğidir. Ayak taşında yer alan manzum beyitlerin anlamına uygun şekilde bir Mühr-i Süleyman taşın üst kısmına nakşedilmiştir. Mühr-i Süleyman pek çok İslâmî eserlerde olduğu gibi Selçuklu eserlerinde ve Ahlat'taki mezar taşlarında da görülmektedir. Osmanlı mimarisi ve diğer eserlerinde bir süsleme ögesi olarak sıklıkla yer alan bu motif şeytanî güçlere karşı korunma anlamını ifade etmekle birlikte hüküm ve hâkimiyet anlamını da sembolize eder. Barbaros'un sancağında bulunan Mühr-i Süleyman işareti denizlere hâkimiyeti ifade etmektedir. Ayrıca yeniçeri mezar taşlarında da Mühr-i Süleyman'ın yer aldığı sıklıkla rastlanan bir durumdur. Aişe Sıddıka Hanım'ın mezar taşındaki Mühr-i Süleyman işaretini onun tekkeyi ihyasındaki inisiyatif ve kudretine bir telmih olarak yorumlamak mümkündür. Kitabedeki beyitlerin bağlamı ile birlikte düşünüldüğünde Mühr-i Süleyman remzinin bu anlamı güçlenmektedir.

Aişe Sıddıka Hanım'ın babası Türbedar Yusuf Efendi'nin mezarı Yahya Efendi Dergâhı türbe kapısı dışındaki mezarlar arasında olup kabir taşı yerindedir.

Aişe Sıddıka Hanım'ın baş taşı

Aişe Sıddıka Hanım'ın ayak taşı

Aişe Hanım'ın baş taşının alt kısmında yer alan tarih satırı betona gömülü olduğu için vefat tarihi tespit edilememiştir. Aişe Sıddıka Hanım'ın baş ve ayak taşlarında şu ifadeler yer almaktadır:

Baş taşı:

1. *Yâ Hû*
2. *Kutbü'l-Ârifîn Yahya Efendi Hazretleri'nin*
3. *türbe-i şerîfi hulefâsından Hâce Yûsuf*
4. *Efendi'nin kerimesi Mesnevîhân-ı şehîr*
5. *eş-Şeyh Âşir Efendi zevcesi kıdvetü's*
6. *sâlihât sâhibetü'l-hayrât Âişe Sıddıka [Hanım rûhuna el-Fâtiha]*

Günümüz Diliyle:

1. *Ya Hû*
2. *Ariflerin kutbu Yahya Efendi Hazretleri'nin*
3. *türbedarlarından Yusuf Efendi'nin kızı ve*

4.-5. *ünlü mesnevihan Şeyh Âşir Efendi'nin eşi*

6. *temiz kadınların öncüsü, hayır sahibi Aişe Sıddıka [Hanım ruhuna Fâtiha]*

Ayak taşı:

1. *Zevce-i Âşir Efendi sarf idüp*
2. *Nakd-i mâlın râh-ı Hak'da sıdk ile*
3. *Yapdırup bu dergâhı Allah içün*
4. *Şâd ola rûh-ı revânı şevk ile*

Günümüz Diliyle:

1.-2. *Âşir Efendi'nin eşi parasını Hak yolunda sadakatle sarf edip*

3.-4. *Bu dergâhı yaptırdı; ruhu şevk ile şad olsun*

Seyyid Mustafa Hüdâvendî Efendi:

Mevlânâ Halid El-Bağdadî'nin tesis etmiş olduğu Nakşibendiliğin Halidiye kolu, onun vefatından sonra Anadolu ve Balkanlar'a yayılmıştır. Anadolu'ya Mehmed Vehbi (Terzi Baba) vasıtasıyla ulaşan kol Abdullah Mekkî vasıtasıyla Halid-i Bağdadî'ye bağlanır. Bu silsile içinde Yanyalı İsmet Efendi, Şeyh Yahya Dağıstanî, Şeyh Mustafa Çorumî, Şeyh Mustafa Hâkî, Şeyh Ahmed Niksarî gibi isimlerin arasında Şeyh Mustafa Hudavendî Efendi de bulunmaktadır.

Şeyh Mustafa Hudavendî Efendi aslen Eskişehirli olup Abdullah Mekki'nin yanında yirmi üç yıl eğitim görerek hizmette bulunmuştur. Hilafet alınca Üsküdar'a gelip Eski Hamam civarına yerleşmiştir. Akaid alanında *Nehcü'l-Kavim* adlı bir eseri vardır. Ahmed Çelebi Mescidi'nde cuma ve pazartesi geceleri hatm-i hâcegân yaptırdığı bildirilmiştir. Mustafa Hudavendî Efendi seksen yaşında vefat etmiş ve Balaban Tekkesi haziresine defnedilmiştir.

Mezar taşı üzerinde yer alan "ecille-i meşâyıh-ı ehlüllahdan" ibaresi onun konumu hakkında kısa da olsa bir fikir veriyor. Mezar taşı üzerinde bulunan Halidî tacı rölyefi onun tarikat intisabını ifade eden bir işarettir. Balaban Tekkesi'nin bir dönem Nakşî-Halidî dergâhı olarak faaliyet gösterdiği yukarıda belirtilmişti. Ancak Balaban tekkesi silsilesi ve diğer kaynaklar arasında Seyyid Mustafa Hudâvendî ile ilgili bir kayda rastlanılmadığı hâlde mezar taşının buradaki hazirede bulunması Balaban tekkesiyle bir ilgisi olduğunu düşündürmektedir.

Seyyid Mustafa Hüdâvendî el-Halidî Hazretleri'ne ait taşın kitabesi şöyledir:

1. *Ecille-i meşâyıh-ı ehlüllâh'dan*
2. *eş-Şeyh el-Hâc*
3. *Seyyid Mustafa Hüdâvendî*
4. *el-Hâlidî Hazretlerinin*
5. *rûhuna Fâtiha 1310.*

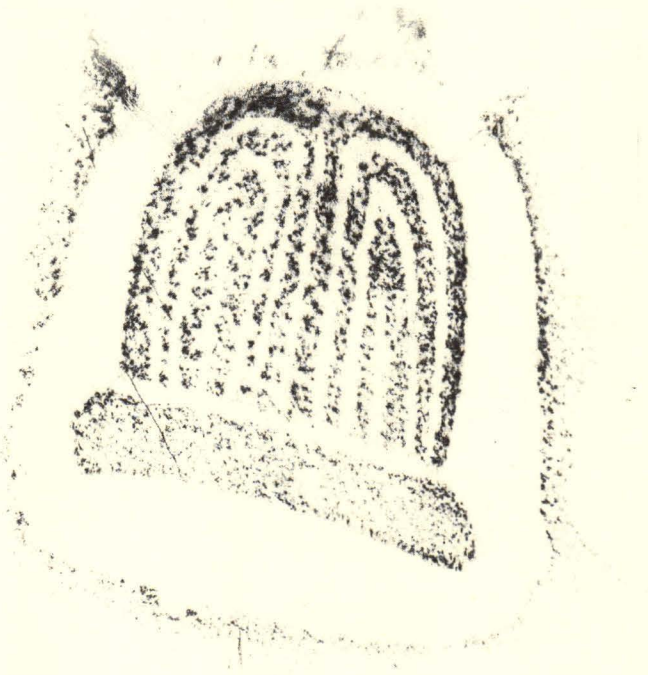

Seyyid Şeyh Mustafa Hudâvendî Efendi'ye ait mezar taşı

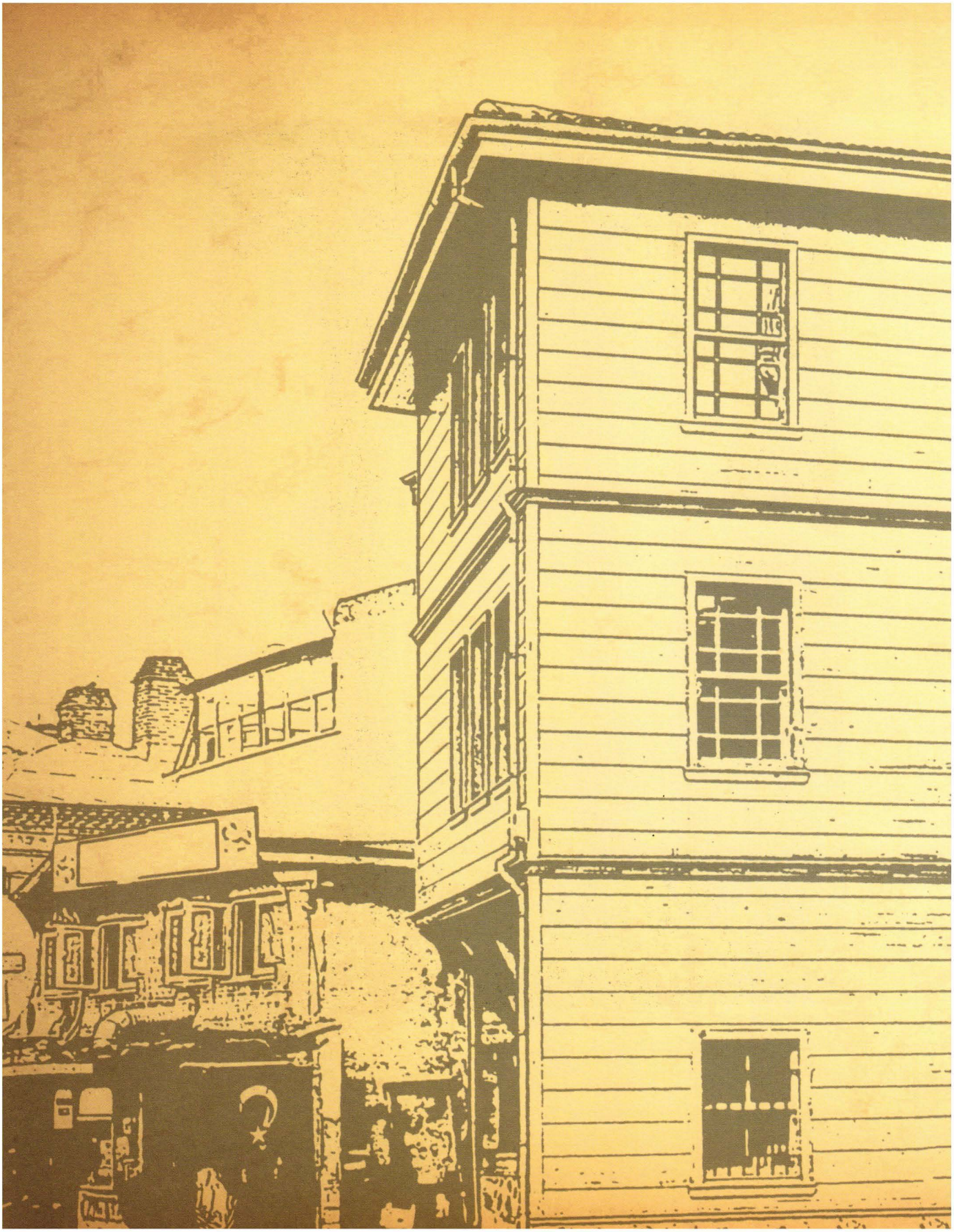

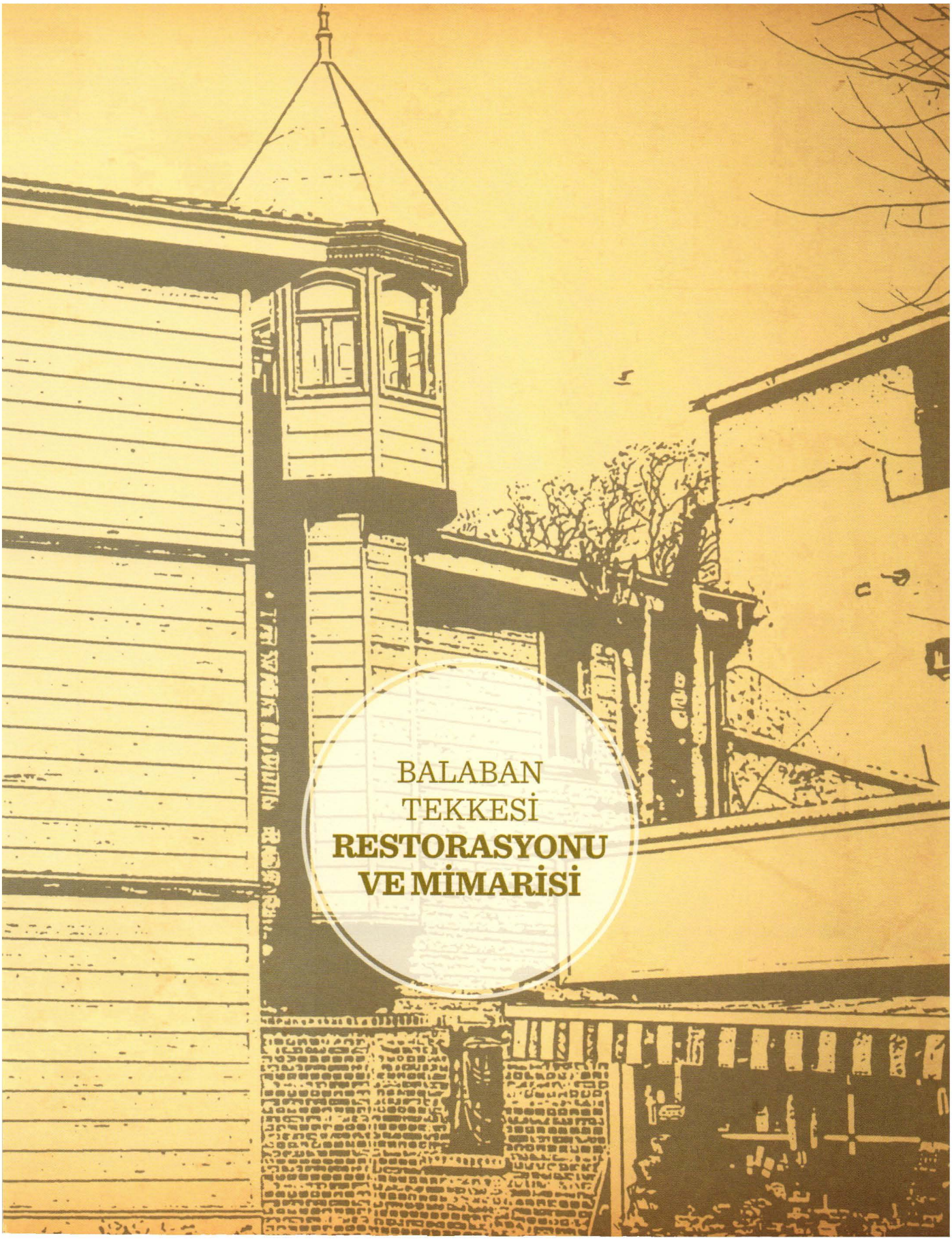

BALABAN TEKKESİ **RESTORASYONU VE MİMARİSİ**

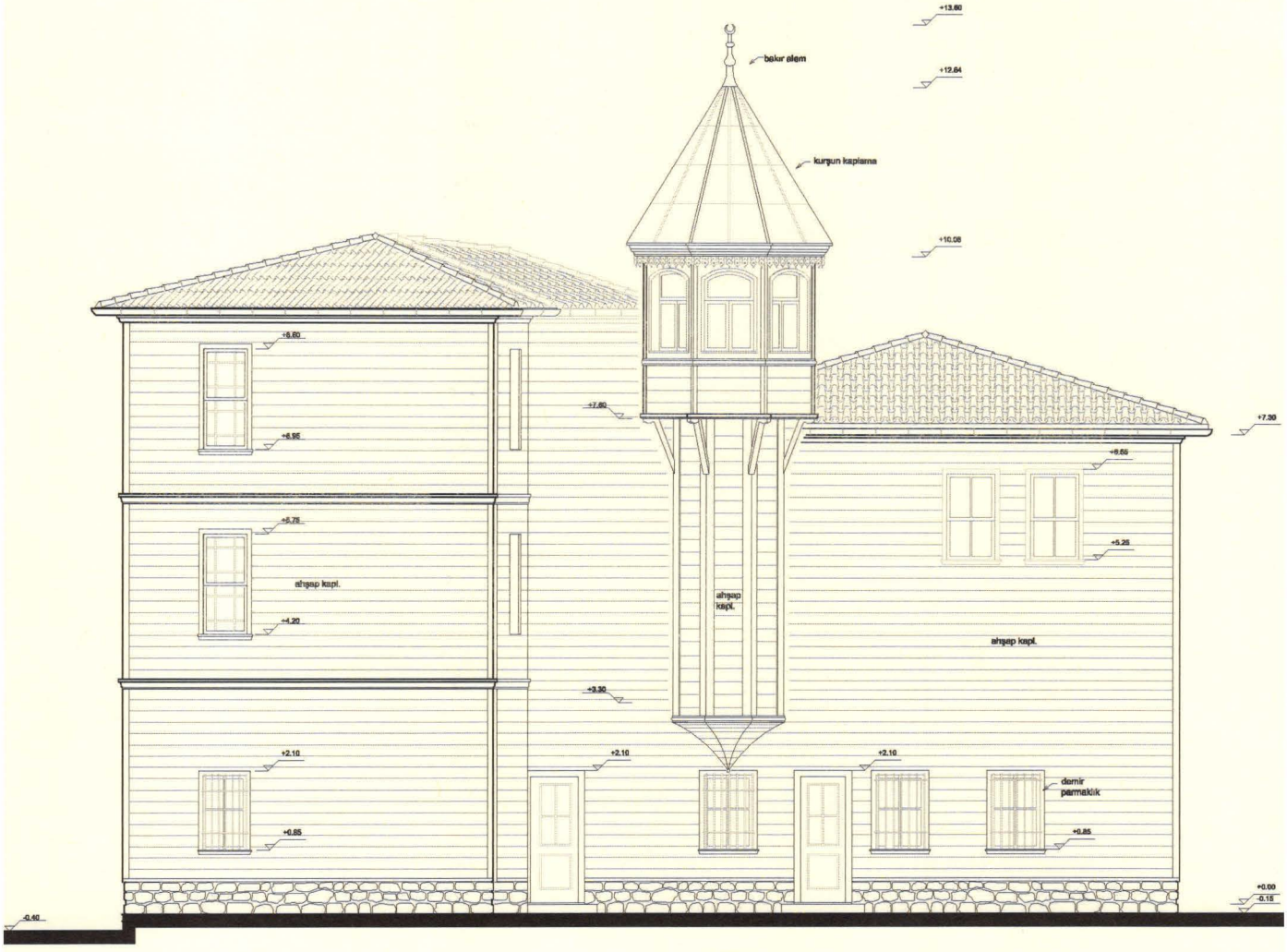

Balaban Tekkesi yan cephe görünüşü (Onaylı restorasyon projesi)

Çizim: İsmail Büyükseçgin

BALABAN TEKKESİ

RESTORASYONU VE MİMARİSİ*

Üsküdar ilçesi, Mimar Sinan Mahallesi'nde (eski adı Rumi Mehmet Paşa Mahallesi), Şemsi Paşa Caddesi üzerinde 62 pafta, 421 ada 1 parselde bulunan tekke, üç katlı ahşap meşruta ile buna bitişik tevhidhaneden oluşmaktaydı.

Jacques Pervititch'in hazırladığı Sigorta Haritalarında Balaban Çarşısı'na ait pafta

* Bu bölüme ait bilgiler ve fotoğraflar Yüksek Mimar İsmail Büyükseçgin'den alınmıştır. (Haz. Notu)

Restorasyon-Rekonstrüksiyon uygulamalarının başladığı 2008 yılına herhangi bir binası ulaşamayan tekkenin, sadece bahçesindeki beş mezar taşı, tevhidhanenin iki duvarı, bir kısım bahçe duvarı ve kapı kitabesi mevcuttu.

İlk kuruluş tarihi kesin bilinmeyen tesisin IV. Murat devrine ait olma ihtimali kuvvetli görünmektedir.

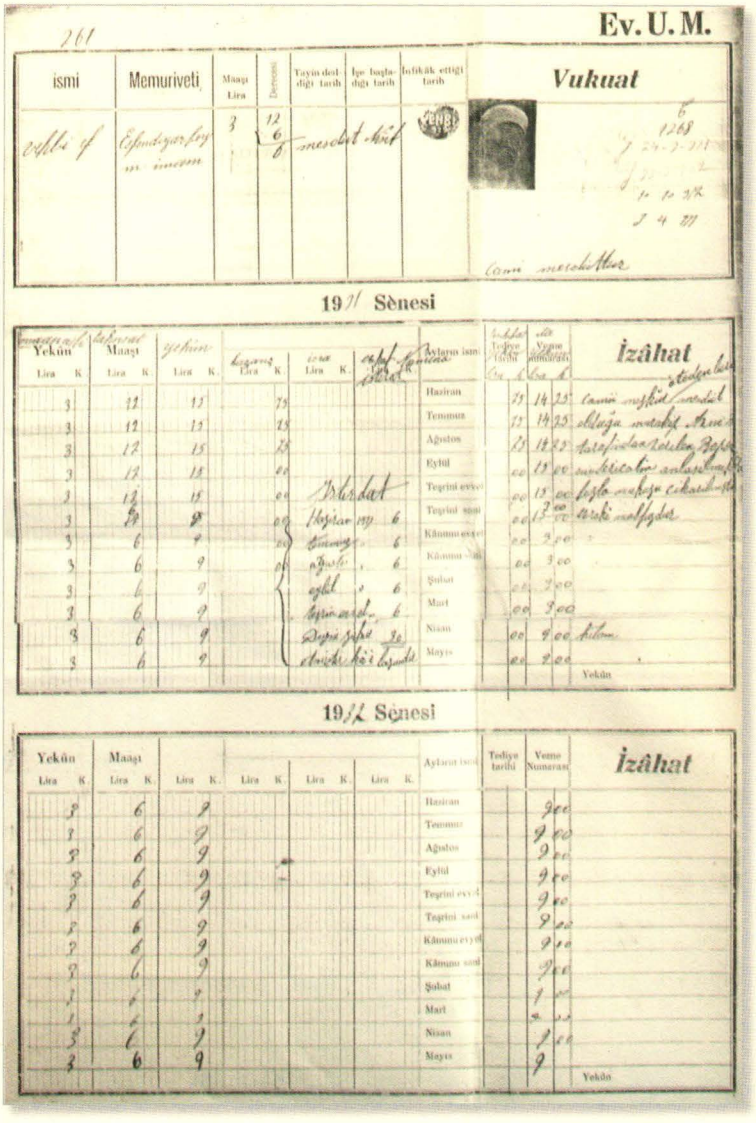

İsfendiyar Mescidi İmamı Vehbi Efendi'ye ait 1931-1932 tarihli maaş çizelgesi

Tekke 1925 yılına kadar faaliyetini sürdürmüş, bu tarihte tüm tekkelerle birlikte kapatılmıştır. Ancak eldeki Evkaf Umum Müdürlüğü Maaş Çizelgesi belgesinden 1932 tarihi itibarıyla tekke mescidinin (tevhidhanesinin) görevli imamı olduğu ve maaş aldığı anlaşılmaktadır.

1948'de ahşapları kısmen çöken ve daha sonra duvarları sıvanarak mesken hâline dönüştürülen tekke, zamanla harap olmuştur.

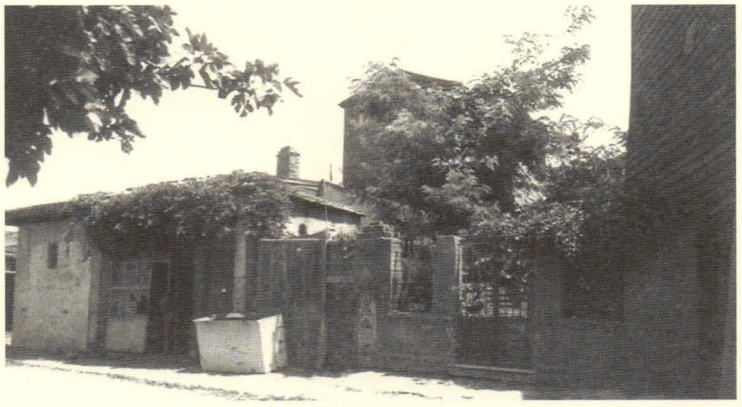

Tekkeye ait ahşap meşrutanın sokaktan görünüşü-1942. (Necdet İşli Arşivi'nden alınmıştır.)

1965 yılındaki tespite göre; tekkeden geriye iki kısım mezarlık, bir ahşap baraka, bahçe duvarına monte edilmiş barok bir çeşme taşı ve tekke arsası kalmıştır.

Tekkenin restorasyon öncesi hâlinden bir görünüm

Fotoğraf: İsmail Büyükseçgin

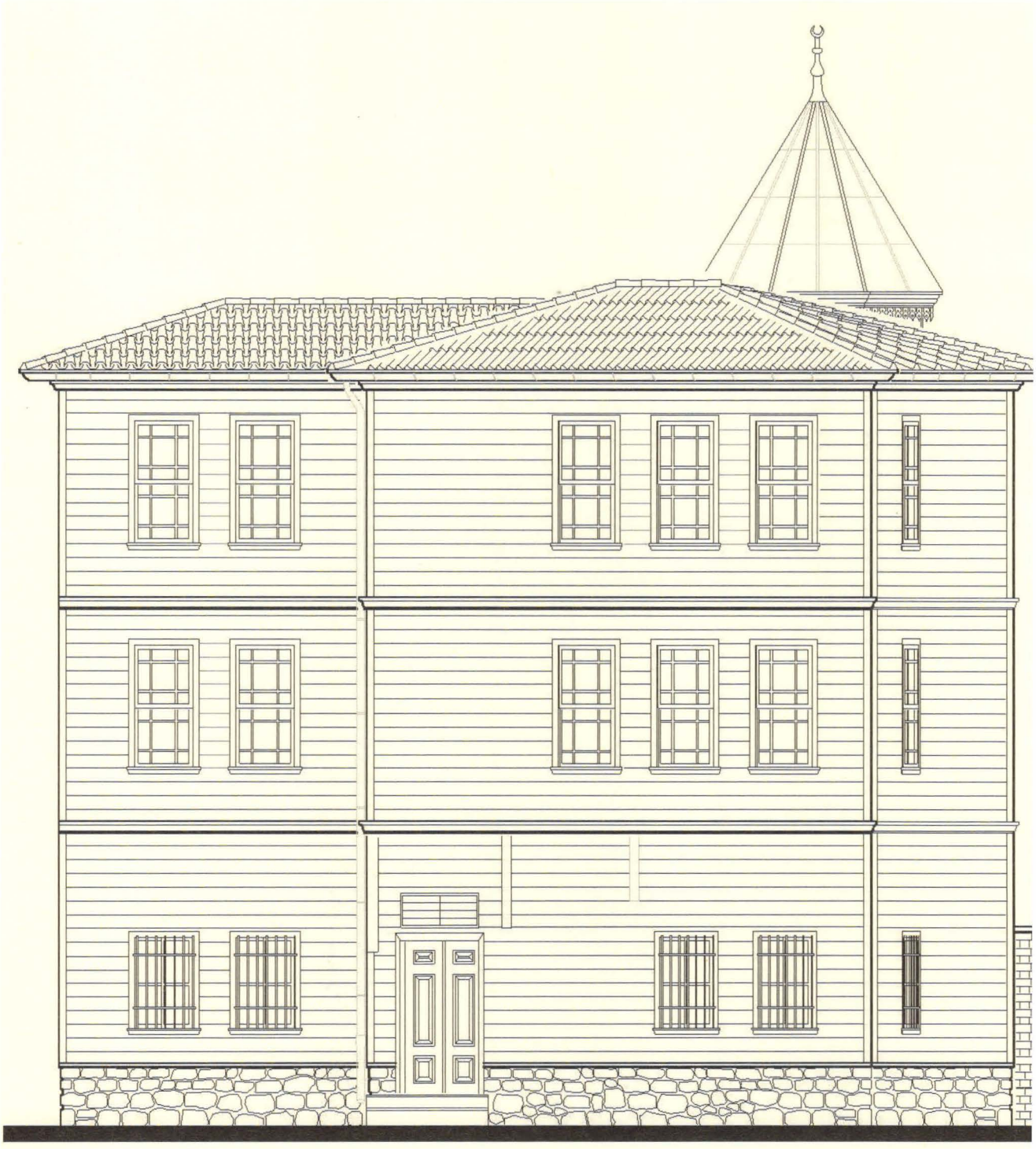

Balaban Tekkesi giriş cephesi (Onaylı restorasyon projesi)

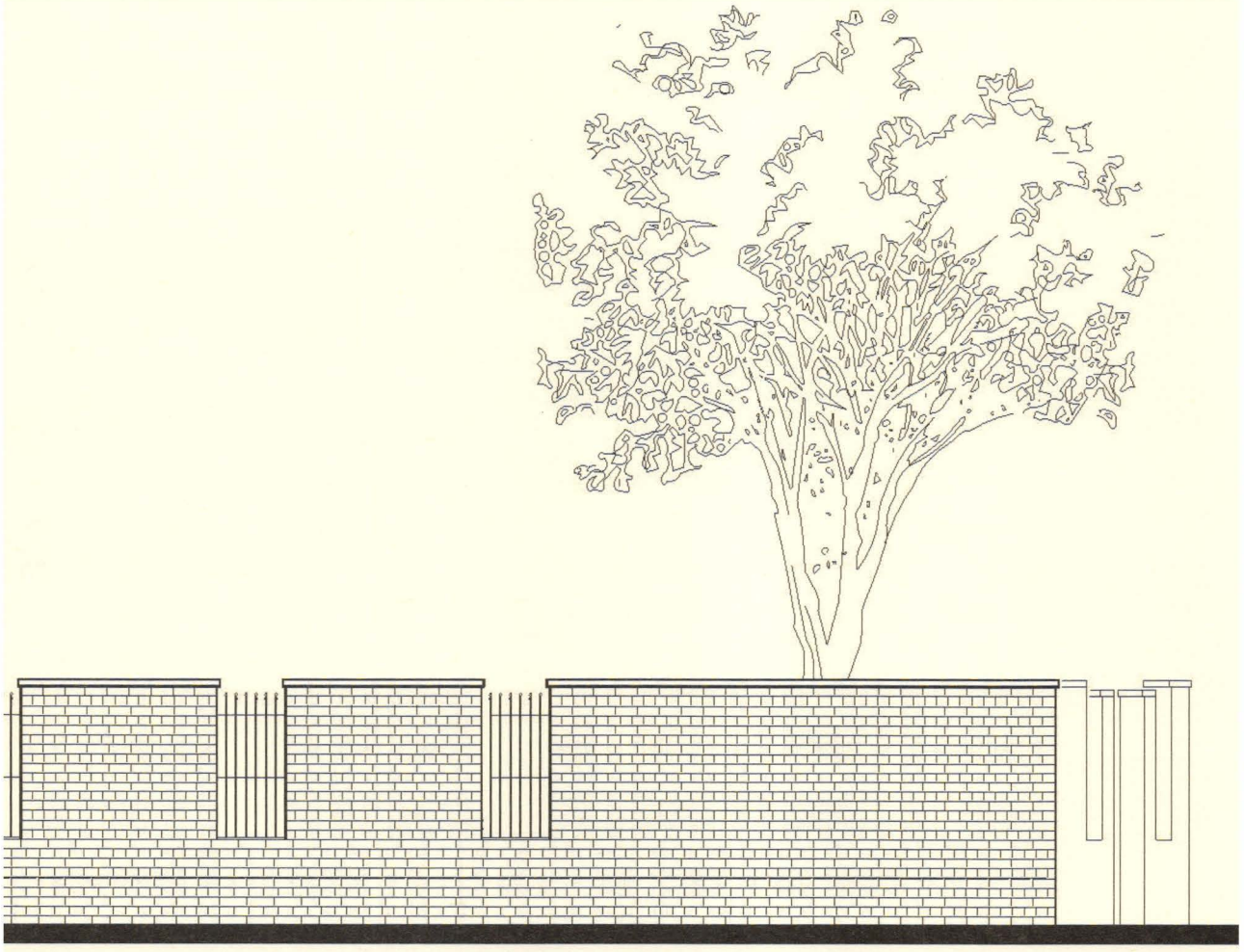

Çizim: İsmail Büyükseçgin

Vakıflar idaresince kiraya verilen arsa üzerine daha sonra prefabrik ve tek katlı barakalar yapılmıştır. Bilahare 1995 yılında arsa üzerindeki yapılar Üsküdar Belediyesi'nce temizlenmiştir. 20 Kasım 1996 günü, Üsküdar Belediyesi ve Vakıflar yetkilileri ile tekkenin kalıntıları üzerinde, arkeolojik ve mimari araştırmalara başlanılmıştır. Tekkenin temel duvarları ile Kıble duvarında içi daha sonra ince tuğla ile doldurulmuş Mihrap ve iki yanında dolap nişlerine rastlanılmıştır. Basit yığma taş dolgulu mihrap duvarı ve doğu duvarı 2001 Ocak ayı itibarıyla orijinalliğini kısmen korumakta idi.

Proje çalışmasına başlamadan önce yapılan literatür taramasında, yapı ile ilgili yeterli oranda belge bulmakta güçlükler yaşanmıştır; sadece İbrahim Hakkı Konyalı'nın kitabında "yapıda ikisi küçük, üçü büyük beş derviş ve şeyh odası bulunduğu" belirtilmektedir. Çalışmalarımızda, başta *Hadîkatü'l-Cevâmi'* olmak üzere Vakıflardaki vakıf kayıtları, Jacq Pervititch tarafından hazırlanmış Sigorta Paftalarından 64 no'lu 1934 tarihli Balaban Çarşısı paftası ve 1920'li yıllarda hazırlanan Alman mavileri diye tanınan şehir paftaları, Üsküdar paftaları, kartpostallar ve bu tekkeye ait eski fotoğraflardan faydalanılmıştır. Ayrıca tekke mimarisi konusunda

İsmail Büyükseçgin Arşivi

doktora tezi bulunan Dr. Esin Demirel İşli hanım da önemli bilgileriyle çalışmamıza katkıda bulunmuştur.

Bu kaynaklardan hareketle üç katlı ahşap bir yapıya sahip olduğu anlaşılan tekkenin elimizdeki eski fotoğraflarında da bu durum görülmektedir. 1999 yazında kıble duvarında yapılan araştırmada ortaya çıkan mihrap ve her iki yanındaki dolap nişleri ve bu duvarın yükseltisi tevhidhânenin gabarisini verdi. Temel duvarlarının tamamen ortaya çıkarılması ve planlara işlenmesi ise işi kolaylaştırmıştır. Yoğun uğraşlar sonucu elde ettiğimiz 1920'lere ait hava fotoğraflarında açık bir şekilde görülen çatı formu, olduğu gibi, hiçbir mimari tasarruf yapmadan projeye aktarılmıştır.

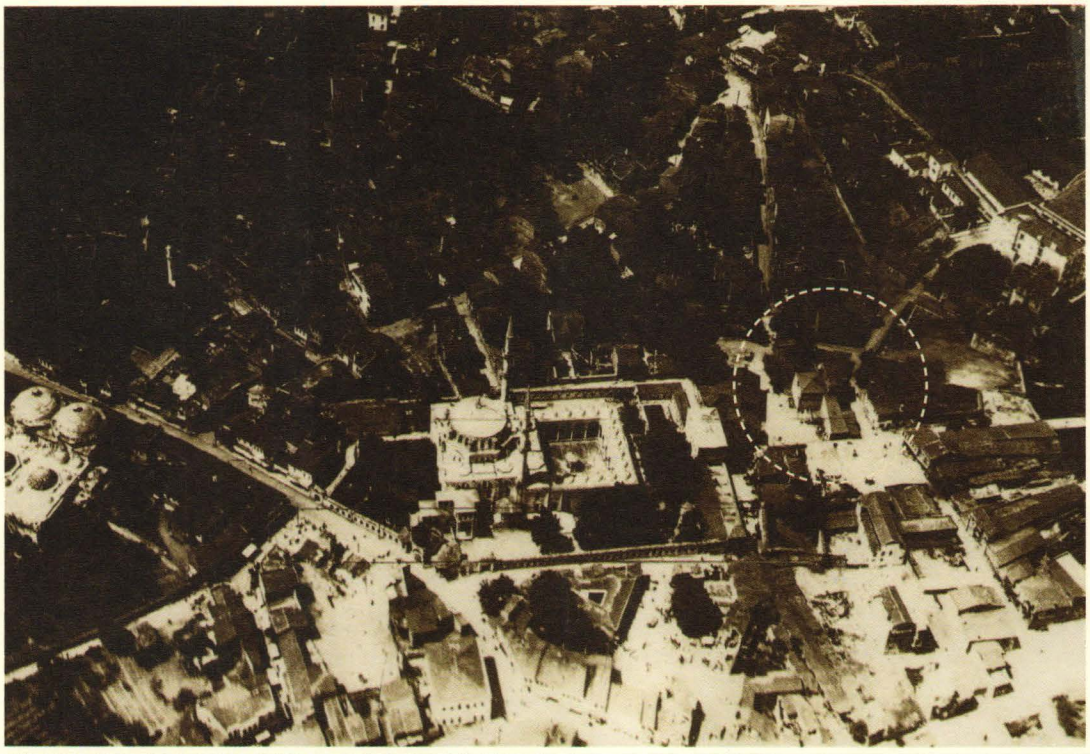

1920'li yıllara ait havadan çekilmiş bir Üsküdar fotoğrafı İsmail Büyükseçgin Arşivi

Yine 1930'lu yıllara ait Üsküdar kartpostallarında ve avlu içinden çekilmiş fotoğraflarda görülen minarede de hiçbir değişiklik yapılmadan projeye eklenmiştir.

1930 yılına ait bir Üsküdar kartpostalı

İsmail Büyükseçgin Arşivi

Tekkenin iç durumuna ait hiçbir fotoğraf bulunmadığından dolayı iç mimarisi, yazılı kaynaklardaki anlatımlarla genel tekke mimarisi işleyiş şeması kullanılarak çözümlenmiştir. Restorasyon projesinde ise, binanın genel olarak eğitim-kültür faaliyeti barındırması öngörüldüğünden olabildiğince geniş atölye mekânları oluşturulmuştur. Mescid-tevhidhânenin ise asli fonksiyonunda kullanılacağı öngörüldüğünden hiçbir müdahale etmeden korunmuştur. Arsanın güneybatı tarafında bulunan son devir yapımı ateş tuğlasından, babalı,

ortasında kapı, iki yanında parmaklıklı birer pencere bulunan duvar kalıntıları, tamamlanarak avluyu çevreleyen duvarlar projelendirilmiştir. Avlu giriş kapısının sol ucunda 1980'li yıllara kadar yerinde bulunan barok özellikli küçük çeşme de, fotoğraflar vasıtasıyla orijinal yerinde aslına uygun projelendirilmiştir.

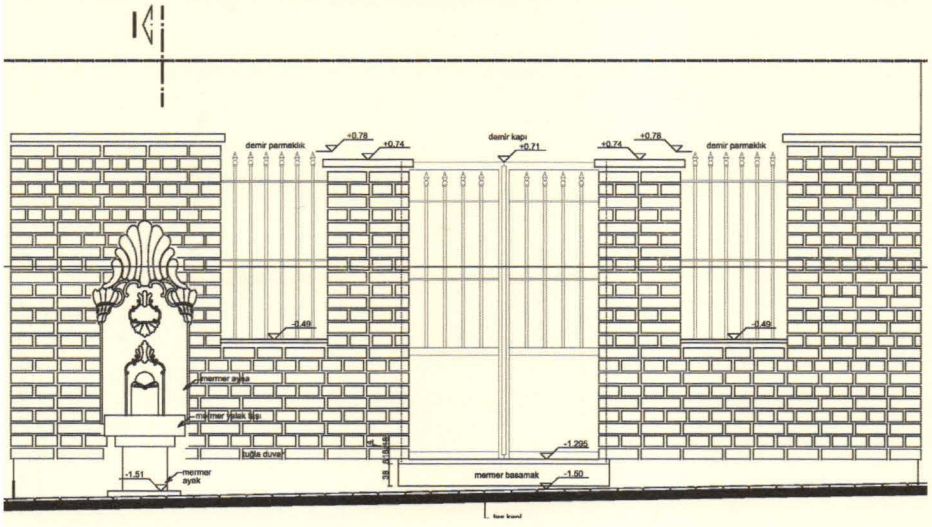

Çizim: İsmail Büyükseçgin

3107

T.C.
KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI
İstanbul VI Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını
Koruma Bölge Kurulu

Toplantı Tarihi ve No: 02.10.2007-94
Karar Tarih ve No : 02.10.2007-587

Toplantı Yeri
İSTANBUL

KARAR

İstanbul İli, Üsküdar İlçesi, Rum-i Mehmet Paşa Mahallesi, 62 pafta, 421 ada, 1 parsel sayılı Balaban Tekkesi(İsfendiyar Mescidi), İstanbul III Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 22.04.1999 tarih ve 10871 sayılı karar ile tescil edilen ve temel kalıntı rölövesi onaylanan, ilgili Vakıflar Bölge Müdürlüğü'nün 27.06.2007 tarih ve 187/2677 sayılı yazısı ile Balaban Tekkesine ait restitüsyon ve restorasyon projelerinin onayı, ilgili Üsküdar Belediye Başkanlığı Fen İşleri Müdürlüğü'nün 02.03.2007 tarih ve 186-s sayılı yazısı ile de Balaban Çeşmesine ait rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin onayı isteyen yazıları, hazırlanan uzman raporu okundu, ekleri ve işlem dosyası incelendi, yapılan görüşmeler sonucunda;

İstanbul İli, Üsküdar İlçesi, Rum-i Mehmet Paşa Mahallesi, 62 pafta, 421 ada, 1 parsel sayılı yerde bulunan Balaban Tekkesi için önerilen restitüsyon ve restorasyon projelerinin ve Balaban Çeşmesi için önerilen rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin uygun olduğuna karar verildi.

BAŞKAN

BAŞKAN YARDIMCISI
Ahmet ERKURTOĞLU

ÜYE
Mehmet Ali YÜZER

ÜYE
İsa DÖNER

ÜYE
Murat YILDIZ

ÜYE
Mehmet Cevahir TÜRK

ÜYE
Cengiz SİRKECİ

ÜYE
Çetin ALACA
İstanbul Vakıflar Bölge Md. Tems.

ÜYE
Mine İNCE
İstanbul B.Şehir.Bld.Tems.

Mehmet DEMİRÖZ
Üsküdar Bld. Tems.

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararı

Böylece projelendirme çalışmalarımız tamamlanmış ve ilgili koruma kuruluna sunulmuş, İstanbul 6 Numaralı Koruma Kurulu'nun 02.10.2007-587 tarih ve numaralı kararı ile uygun bulunmuştur. Ardından Üsküdar Belediyesi'nin, İl Özel İdaresi katkısıyla, yapmış olduğu ihale sonrası 14.10.2008 tarihli sözleşme ile Restorasyon – Rekonstrüksiyon uygulamaları başlamıştır. Uygulama öncesi sıvılaşma riski bulunduğu tespit edilen zeminin güçlendirilmesi yaklaşık bir ay sürmüştür.

Yüksek Mimar İsmail Büyükseçgin kontrollüğünde Halil Kara İnşaat tarafından yapılan uygulama safhası tamamlanan tekke binası, 24.12.2009 tarihinde yapılan "kabul" ile belediyeye teslim edilmiştir. Belediye yönetiminde seçim sonucu meydana gelen değişiklikle bir müddet boş tutulan tekke binası, 2012 yılında Üsküdar Belediyesi tarafından yapılan bakım, onarım ve iç mimari düzenlemelerle günümüzdeki son görünüm elde edilmiştir.

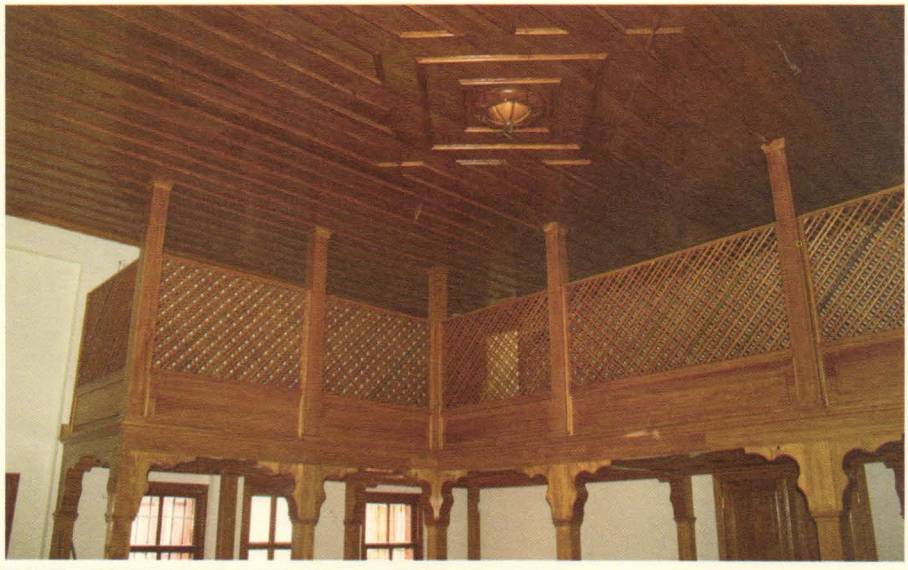

Restorasyon uygulaması sonrası Tevhidhane'den görünüm, 2009 Fotoğraf: İsmail Büyükseçgin

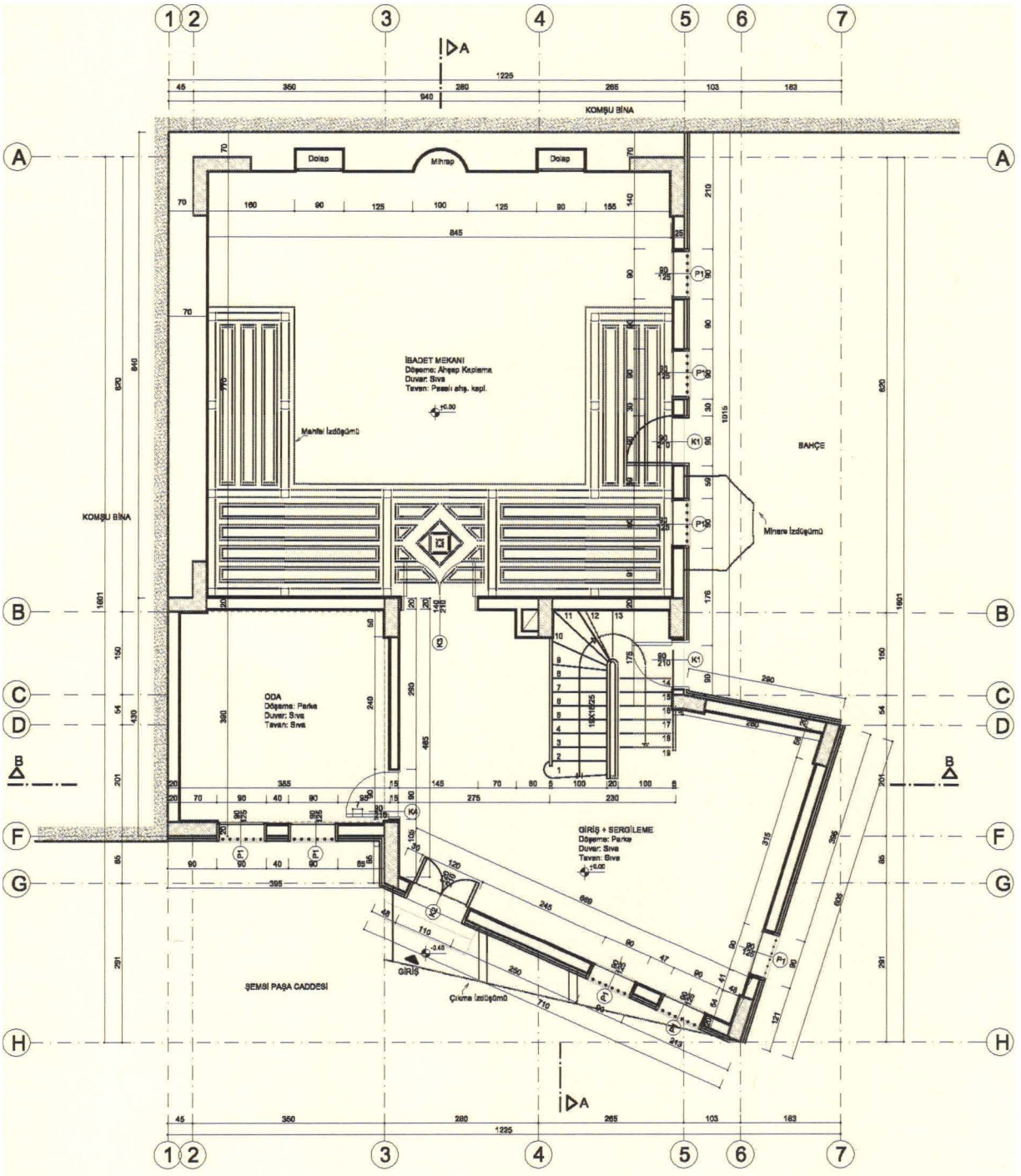

Balaban Tekkesi zemin kat planı (Onaylı restorasyon projesi)

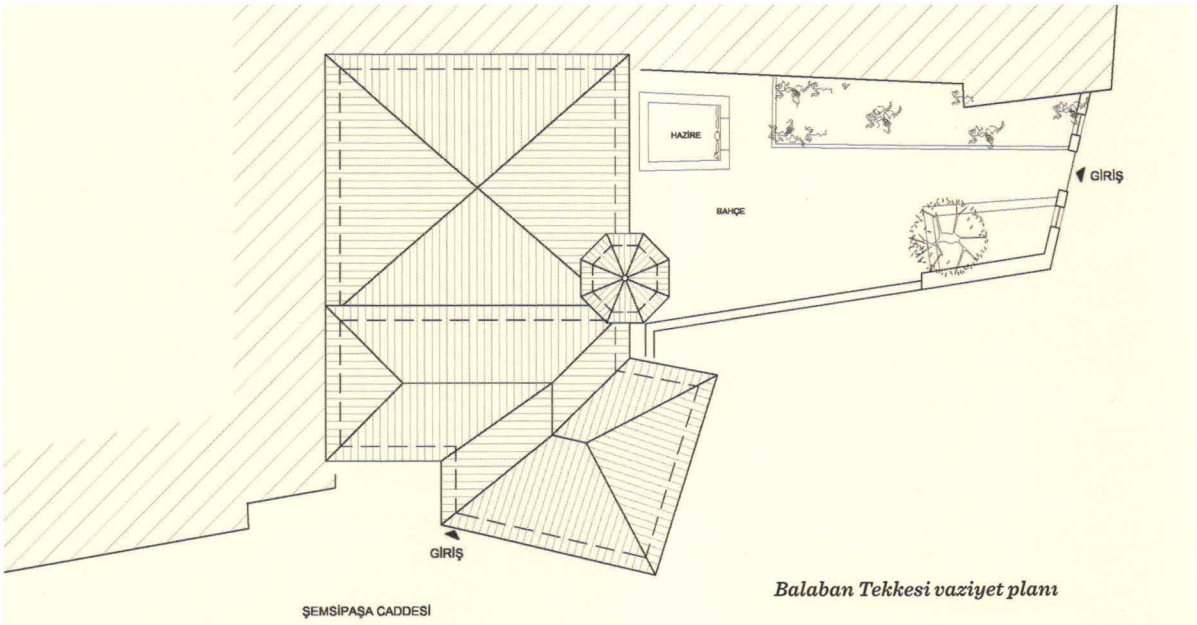

Balaban Tekkesi vaziyet planı

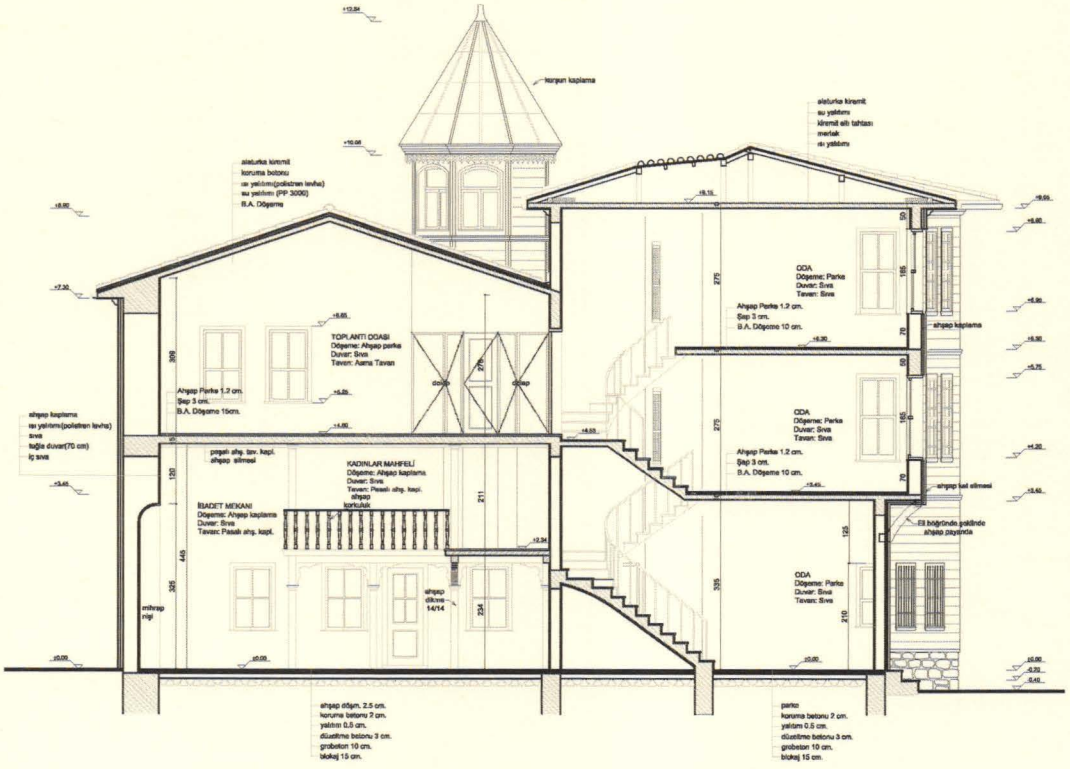

Balaban Tekkesi kesit (Onaylı restorasyon projesi)

Çizim: İsmail Büyükseçgin

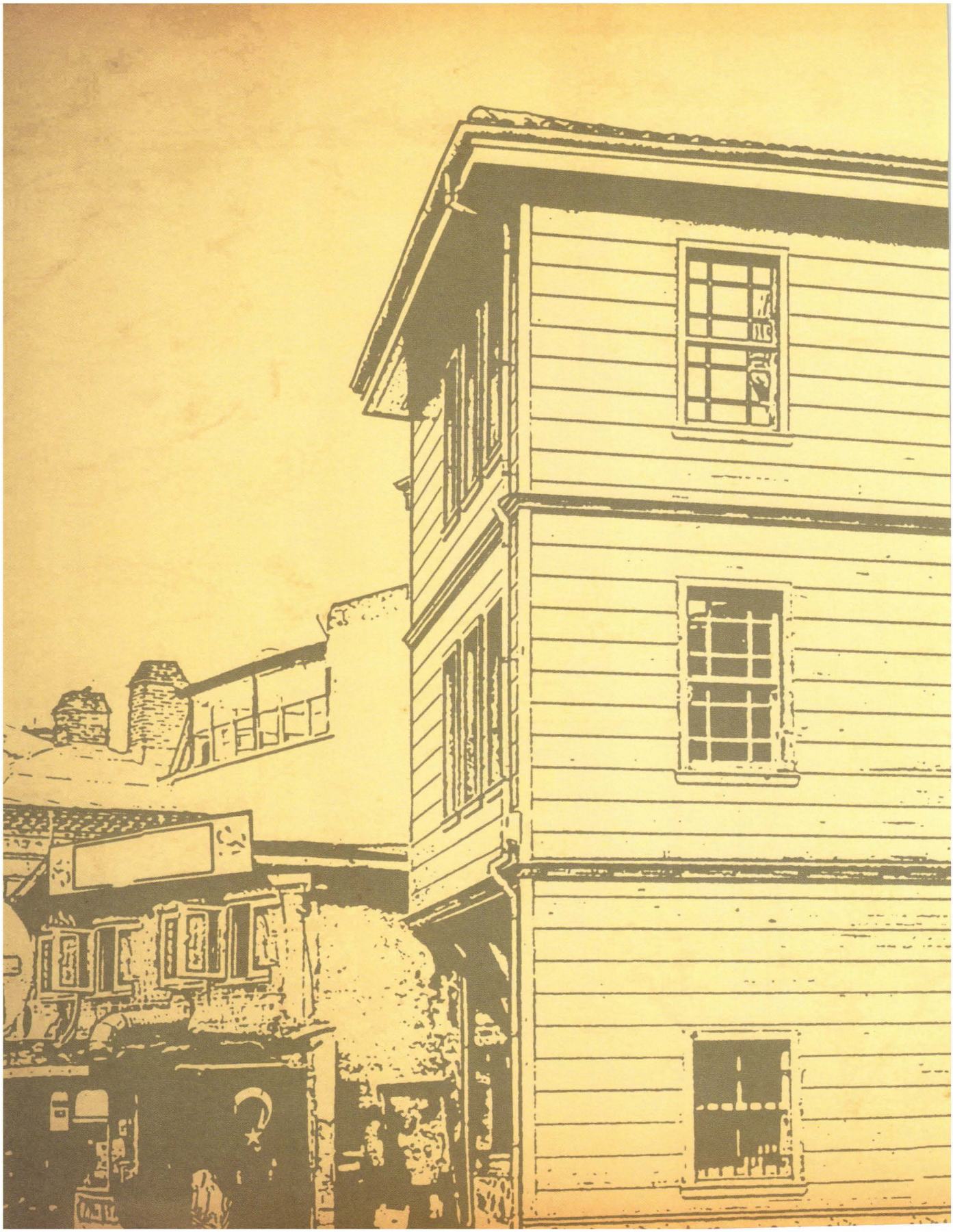

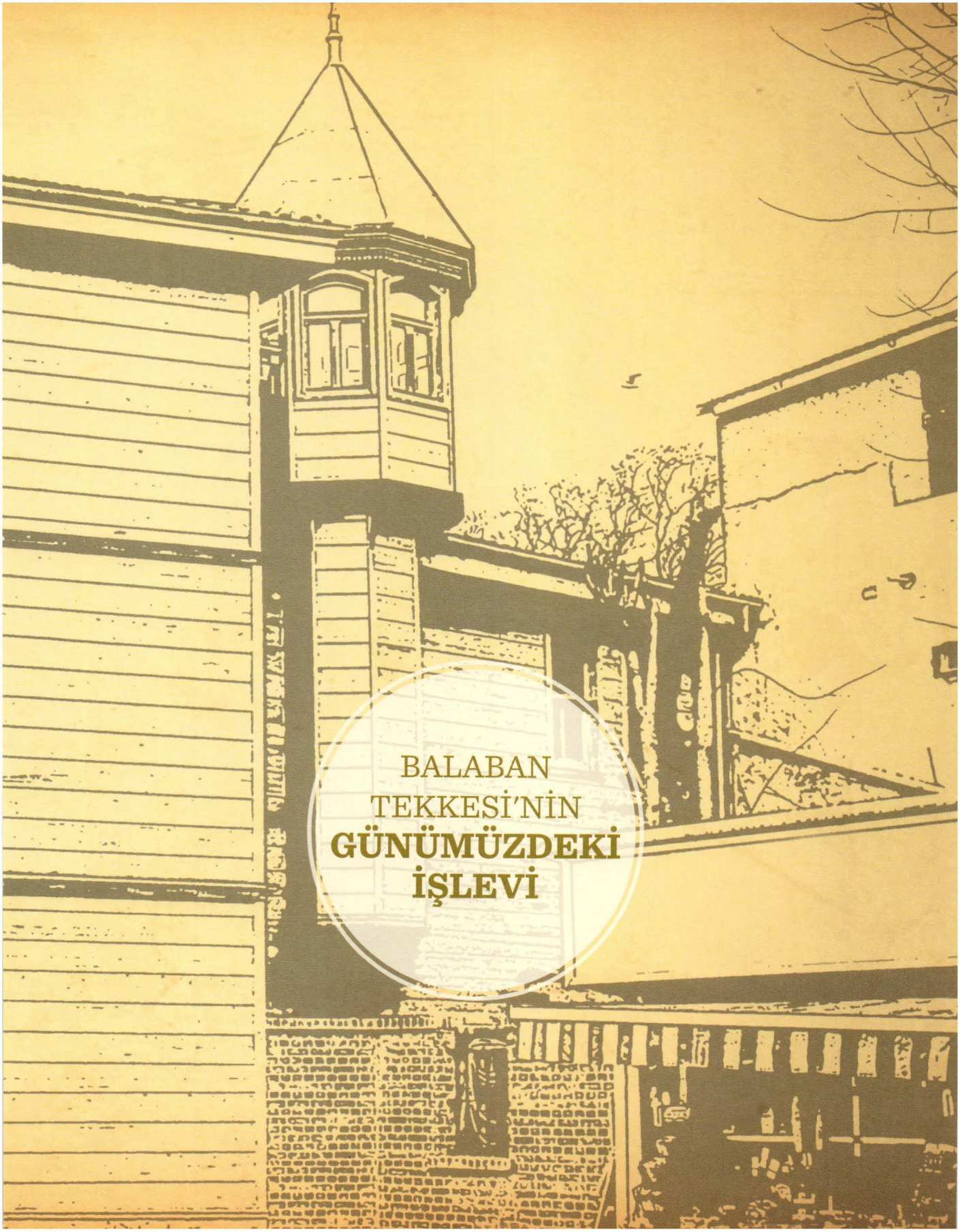

BALABAN TEKKESİ'NİN **GÜNÜMÜZDEKİ İŞLEVİ**

BALABAN TEKKESİ'NİN GÜNÜMÜZDEKİ İŞLEVİ

Diğer tekkeler gibi elbette Üsküdar tekkeleri de tasavvufî terbiyenin verildiği mekânlar olmanın yanı sıra şiir ve musiki çalışmalarının da icra edildiği yerler olmuştur. Tarihî önemi bakımından geçmişten geleceğe izler taşıyan tekke bugün, **Balaban Tekkesi Kültür Evi** adıyla ziyaretçilerine hizmet veriyor.

Balaban Tekkesi Kültür Evi'nin birinci katından bir görünüm

Balaban Tekkesi Kültür Evi'nde icra edilen bir okuma programı

Balaban Tekkesi'nde günümüzde okumalar, dersler, kurslar ve sohbetler düzenlenmektedir. Okuma programlarında Tefsir, Mesnevi, Üsküdar Ağzı Kur'ân Tilâveti, Etimoloji; ders programları arasında ise Hat, Tezhip, Arapça, Farsça, Ney, Musiki Makamları ve Osmanlı Türkçesi yer almakta ve bu konularla ilgili olarak konferanslar, sergiler, konser dinletileri düzenlenmektedir.

Balaban Tekkesi Kültür Evi'nin vazgeçilmez bir faaliyeti de musiki icralarıdır

Ayrıca Balaban Tekkesi'nde Ramazan aylarında, bayramlarda ve belli haftalarda musiki meclisi, meşk meclisi ve meşk ü muhabbet meclisleri de tertip edilerek bu aktiviteler, konularında uzman olan kişiler tarafından yönetilmektedir. Sohbetler de Balaban Tekkesi'nde ayrı bir özelliğe sahiptir.

Prof. Dr. Hüseyin Hatemi, Ramazan Sohbetleri programında

Bu tekkede sohbet edenler arasında Prof. Dr. Saadettin Ökten, Prof. Dr. Hüseyin Hatemi, Prof. Dr. Ahmet Güner Sayar, Mustafa Özdamar, Doç. Dr. Emin Işık, Hattat Hasan Çelebi, Memduh Cumhur, Serhan Tayşi, Fuat Başar, Hikmet Barutçugil başta olmak üzere pek çok ilim adamı, yazar ve sanatçı bulunmaktadır. Üsküdar Belediyesi'nin himayesinde devam eden bu faaliyetlerin çeşitliliği artan katılımcıları ile birlikte zenginleşmektedir.

Balaban Tekkesi Kültür Evi'nin giriş kısmı

KAYNAKÇA

Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik,* İnkılâp Yayınları, İstanbul, 2006.

Abdürrezzak Tek, "Üsküdar'ın Tasavvufî Kimliği", www.balaban.com

Ahmed Muhyiddin Efendi, Tomar-ı Tekâyâ, C.III. (İstanbul armağanı), İstanbul, 1997,

Ahmed Münib Efendi, *Mecmua-yi Tekâyâ,* İstanbul, 1307.

Ayvansarâyî Hüseyin Efendi, *Hadîkatü'l-Cevâmi',* İstanbul, 1281.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, 1925, İstanbul Tekâya Defteri, Sıra no. 47.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Y. PRK. MŞ. 4-90.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, CV. 10438.

Besim Çeçener, *Üsküdar Anıları,* Kaknüs Yay., İstanbul, 2008.

Bilal Kemikli, "Mesnevi ve Türk İrfanı: Mesnevihanlık Geleneği", Uludağ Üniversitesi İlâhiyat Fakültesi Dergisi, Cilt: 16, Sayı: 2, 2007, s. 1-20.

Bursalı M. Tahir, *Osmanlı Müellifleri,* Haz. A. F. Yavuz - İ. Özen, Meral Yayınları, İstanbul, 1972.

Esin Demirel İşli, "İstanbul Tekkeleri Mimarisi Eklentileri ve Restorasyonu", Basılmamış doktora tezi, İstanbul, 1998.

Hür Mahmut Yücer, *Şeyh Sa'dettin Cibâvî ve Sa'dîlik,* İnsan Yayınları, İstanbul, 2010.

İbrahim Hakkı Konyalı, *Üsküdar Tarihi,* Türkiye Yeşilay Cemiyeti, İstanbul, 1976.

İsmail Büyükseçgin, "Üsküdar'da Üç Ahşap Tekke", IV. Üsküdar Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Cilt 1, s. 382-388, 2006

Jacques Pervititch, *İstanbul in Insurance Maps* (Sigorta Haritalarında İstanbul), Tarih Vakfı Yurt Yayınları / Kent Araştırmaları Dizisi, İstanbul, 2000.

M. Nermi Haskan, *Yüzyıllar Boyunca Üsküdar,* İstanbul, 2001.

Mehmed Şevket Eygi, *Yakın Tarihimizde Cami Kıyımı,* Tarih ve İbret Yayınları, İstanbul, 2003.

Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmanî Yahud Tezkire-i Meşâhir-i Osmaniyye,* C. 1, Sebil Yayınları, İstanbul, 1995.

Mürüvvet gazetesi, 22 Ağustos 1889, nu. 386.

Salim Yorgancıoğlu, *Üsküdar Dergâhları,* Üsküdar Belediyesi Yayınları, İstanbul, 2004.

Tahirü'l-Mevlevî, *Matbuat Âlemindeki Hayatım ve İstiklâl Mahkemeleri,* Büyüyen Ay Yayınları, İstanbul, 2012.

Vakıflar İstanbul Tekâyâ Defteri, 1925, sıra 47.

Vakıflar İstanbul Bölge Müdürlüğü Hayrat Dosyası.

www.ozemre.com/üsküdarin-dergahlari

Zâkir Şükrî Efendi, "İstanbul Hankahları Meşâyihi", Haz. Turgut Kut, *Abdülbâkî Gölpınarlı Hatıra Sayısı I,* Journal of Turkish Studies, Volum 19, Harvard University, 1995.

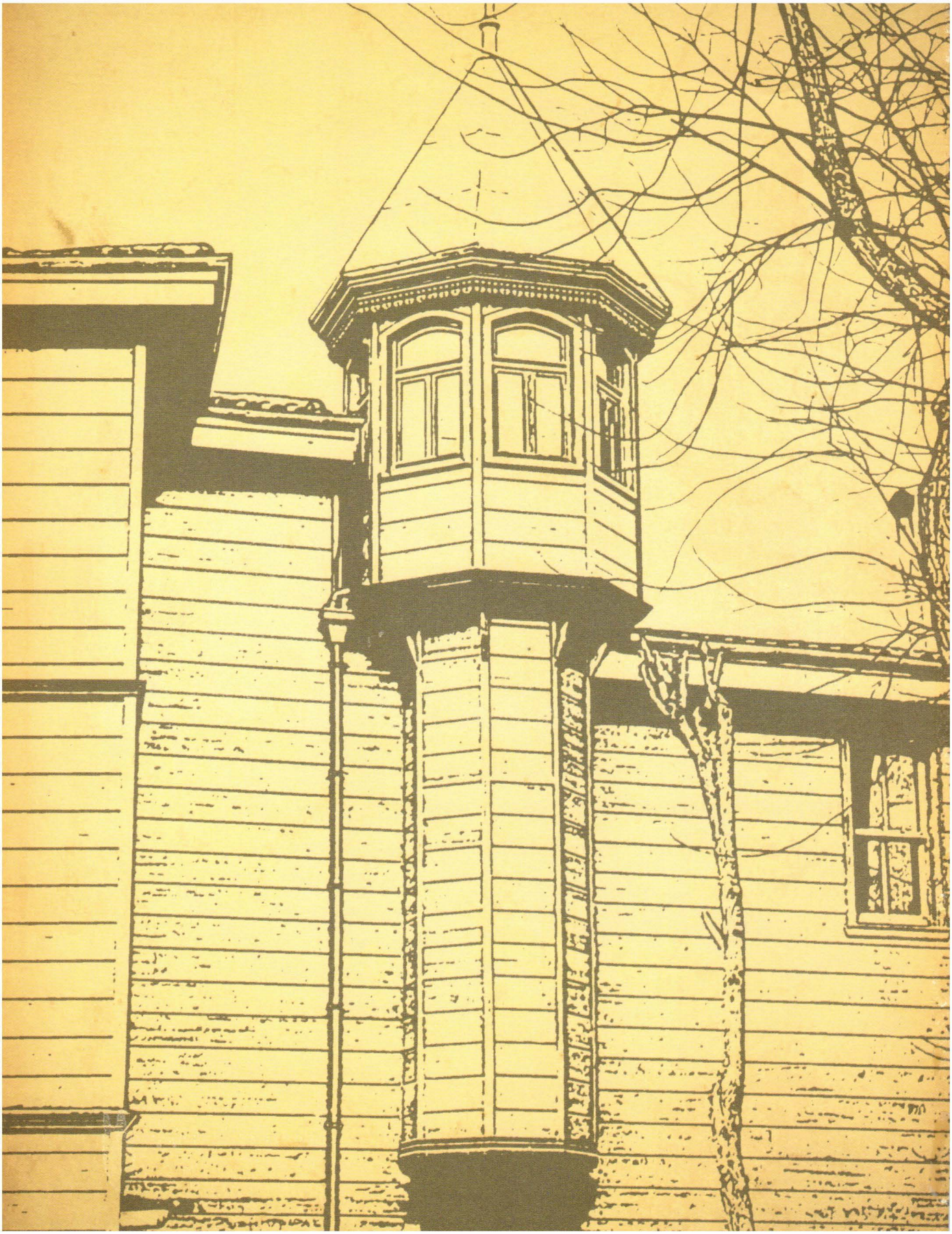

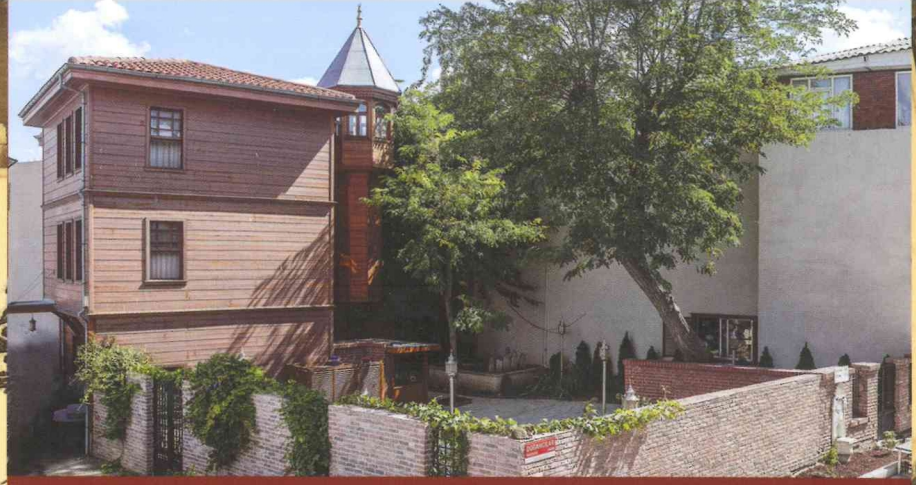

Osmanlı'yı, İstanbul'u, Üsküdar'ı tekke kültürünün dışında düşünmek mümkün değildir. Üsküdar, beş yüz yıla yakın Müslüman tarihi içinde kendisini semtleriyle, sokaklarıyla ilmik ilmik örerken dergâhlarını bir nirengi noktası gibi bu örgünün kavşak yerlerine kondurmuştur.

Tarih ressamının çizdiği bu şirin şehrin suretindeki bütün çizgiler anlamlıdır; ancak bu aydınlık yüzün yumuşak bir ruhaniyetle tebessüm eden çizgilerinde dergâh denen manevi kültür ocaklarını görürüz.

Balaban Tekkesi, Balaban Ahmed Baba'nın temelini attığı günden beri üç yüz yıl Üsküdar'a bu tebessümü yaşatmış bir mekân olarak tarihteki ve gönüllerdeki yerini almıştır. Son yüzyıl içinde kapatılmış, ihmale uğramış ve nihayet harap olmuşken Üsküdar Belediyesi'nin gayretleriyle olabildiğince eski hâli üzerine yeniden hayata döndürülmüştür.

Üsküdar'da Boğaz kıyısında yeniden bir çiçek gibi açan bu tarihî mekân, şimdi geleneksel kültürümüzü yeni nesillere taşıyan işleviyle kutlu hayatını kaldığı yerden devam ettirmektedir.

ISBN 978-605-84934-0-7
9 786058 493407 >